

EN KOMPARATIV ANALYSE AV DYREVELFERD I NORGE OG DANMARK

- Dyrevelferdsloven § 3 og dyreværnsloven § 1

A COMPARATIVE ANALYSIS OF ANIMAL WELFARE IN NORWAY AND DENMARK

- The Norwegian Animal Protection Act § 3 and Danish Animal Protection Act § 1

av JETTE HØYLO-ROSENBERG

Dyrevelferd er blitt et stadig mer samfunnsaktuelt tema. Dette skyldes blant annet samfunnsutviklingen siden 1800-tallet, og den betydelige endring den har medført i menneskers syn og holdning til dyr og deres velferd. Som et resultat av samfunnsutviklingen skal blant annet dyr behandles som levende vesener etter den någjeldende norske og danske dyrevelferdslovgivning.

Masteroppgaven tar for seg en komparativ analyse av den norske og danske dyrevelferdslovgivning. Avhandlingens hovedfokus er den norske dyrevelferdsloven § 3 og den danske dyreværnsloven § 1, og hvordan disse bestemmelsene bidrar til god dyrevelferd og en styrket stilling for dyr i det norske og danske samfunn. Bestemmelsene i den norske dyrevelferdsloven § 3 og den danske dyreværnsloven § 1 er ansett å være den generelle standard for hvordan dyr skal behandles i Norge og Danmark. Bestemmelsene angir at dyr har krav på henholdsvis god behandling (§ 3) og forsvarlig behandling (§ 1), samt at de skal beskyttes mot en rekke negative forhold som unødige påkjenninger og belastninger (§ 3), smerte, lidelse, varig men, angst og vesentlig ulempe (§ 1). Selv om bestemmelsene angir et positivt krav om god behandling av dyr, utelukker ikke bestemmelsenes vage formulering at dyr i en viss grad kan utsettes for ulike former for lidelser og påkjenninger. Kravet for å tillate en sådan behandling av dyr er imidlertid at det foreligger sterke grunner og at den aktuelle handling er nødvendig og ikke kan unngås. For å klarlegge hva som ligger i bestemmelsenes ordlyd om god og forsvarlig behandling vil avhandlingen også redegjøre grensen nedad mot unødige lidelser og påkjenninger og belastninger.

Både den norske dyrevelferdsloven § 3 og den danske dyreværnsloven § 1 er straffebelagt, og det strafferettslige legalitetsprinsipp medfører både i norsk og dansk strafferett et krav om klarhet til ordlyden i straffebestemmelser. Som et ledd for å redegjøre for det materielle innhold av bestemmelsene vil oppgaven derfor også se på forholdet mellom bestemmelsene og legalitetsprinsippet, og hvilken innflytelse legalitetsprinsippet utøver ved anvendelsen av bestemmelsene. Dyrevelferd er videre blitt et stadig mer aktuelt tema både på det nasjonale og internasjonale plan. Avhandlingen vil derfor også fokusere på internasjonal rett, i hovedsak EU-retten og hvilken betydning den har for den norske og danske reguleringen av dyrevelferdsområdet.

Innholdsfortegnelse

ABSTRACT	3
1. INNLEDNING	3
1.1 TEMAETS AKTUALITET OG PROBLEMSTILLING	3
1.2 RETTSKILDEBILDET OG METODE	4
1.3 AVGRENSNING	5
1.4 AVHANDLINGENS VIDERE OPPBYGNING	5
2. BEGREPET DYREVELFERD	6
3. INTERNASJONALE FORPLIKTELSER	7
3.1 INNLEDENDE OM FORHOLDET MELLOM FOLKERETT OG NASJONAL RETT	7
3.2 DANMARKS FORPLIKTELSER SOM MEDLEM AV EU	8
3.3 NORGES FORPLIKTELSER ETTER EØS-AVTALEN	10
3.4 EUROPARÅDET OG EUS DELTAKELSE I DERES KONVENSJONER	11
3.5 SAMMENLIGNING	11
4. LEGALITETSPRINSIPPET	11
4.1 LEGALITETSPRINSIPPETS INNHOLD OG BEGRUNNELSE	12
4.2 LEGALITETSPRINSIPPETS BETYDNING FOR DEN NORSKE DYREVELFERDSLOVEN § 3	12
4.3 FORHOLDET MELLOM LEGALITETSPRINSIPPET OG DEN DANSKE DYREVÆRNSLOVEN § 1	14
4.4 SAMMENLIGNING	16
5. DEN NORSKE DYREVELFERDSLOVEN § 3	17
5.1 BESTEMMELSENS BAKGRUNN	17
5.2 DYREVELFERDSLOVENS FORMÅL	17
5.3 DYREVELFERDSLOVENS ANVENDELSESOMRÅDE	18
5.4 DYRS EGENVERDI OG RETTSLIG STATUS	18
5.5 RETTSLIG STANDARD I DYREVELFERDSLOVEN § 3 ANNET PUNKTUM	20
5.5.1 KRAV TIL GOD BEHANDLING	21
5.5.2 BESKYTTES MOT FARE FOR UNØDIGE PÅKJENNINGER OG BELASTNINGER	22
5.5.2.1 DYR SKAL BESKYTTES	22
5.5.2.2 FARE FOR UNØDIGE PÅKJENNINGER OG BELASTNINGER	22
5.5.2.2.1 «FARE FOR»	22
5.5.2.2.2 «UNØDIGE PÅKJENNINGER OG BELASTNINGER»	23
5.5.2.2.2.1 NÅR ER DET NØDVENDIG Å PÅFØRE DYR PÅKJENNINGER OG BELASTNINGER?	24
5.5.2.2.2.1.1 BERETTIGET FORMÅL	24
5.5.2.2.2.1.2 NØDVENDIGHETSKRAVET	24
5.5.2.2.2.1.3 INTERESSEAVVEININGEN	25
6. DEN DANSKE DYREVÆRNSLOVEN § 1	26
6.1 LOVENS FORMÅL	26
6.2 ANVENDELSESOMRÅDE	26
6.3 BESTEMMELSENS BETYDNING	27
6.4 DYREVÆRNSLOVENS FORHOLD TIL STRAFFELOVEN	28
6.5 DYRS RETTSLIGE STATUS	28
6.6 BESTEMMELSENS MATERIELLE INNHOLD	28
6.6.1 «BEHANDLES FORSVARLIGT»	29
6.6.1.1 RETTSPRAKSIS	29
6.6.2 «BESKYTTES BEDST MULIGT MOD SMERTE, LIDELSE, ANGST, VARIGT MEN OG VÆSENTLIG ULEMPE»	30
6.6.2.1 RETTSPRAKSIS	32
6.6.3 SAMMENDRAG AV RETTSTILSTANDEN ETTER GJENNOMGANG AV RETTSPRAKSIS	32
7. SAMMENLIGNING AV RETTSTILSTANDEN ETTER DYREVELFERDSLOVEN § 3 OG DYREVÆRNSLOVEN § 1	33
8. AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	33

9. LITTERATURLISTE	35
10. BILAG	38

Abstract

Animal rights and welfare have changed significantly since the 1800th century and until today. In today's society animals are used by humans for a variety of purposes, which has led to a greater focus on animal welfare. Even though animal welfare becomes increasingly more important, it is a legal field difficult to regulate as societies view animals and their rights differently. Animals have traditionally been considered, and legally protected in both Denmark and Norway as objects being the property of humans. It follows from the Norwegian and Danish animal welfare regulation that animals today are to be considered and legally protected as living creatures and no longer as objects.

This thesis will examine and compare how the current Norwegian Animal Protection Act § 3 and Danish Animal Protection Act § 1 contribute to promote good animal welfare and strengthen animal's rights in the society. The provisions are considered to be the general standard for how animals are to be treated in the Norwegian and Danish society. The principle of legality requires in both Norwegian and Danish law that provisions which criminalizes certain actions are formulated with a certain level of precision. When provisions are as vaguely formulated as the Norwegian Animal Protection Act § 3 and Danish Animal Protection Act § 1 it can be raised questions whether the provisions fulfill the requirement to clarity as follows from the principle of legality. Another question that can be raised is whether the provisions fulfill the goal of the regulation to promote good animal welfare and strengthen animals position. Further, due to animal welfare becoming more essential all over the world, Norway and Denmark are also subject to international commitments regarding the regulation of animal welfare. Especially has the EU become an important player and has adopted a number of rules on the area. The thesis will therefore also examine how Norway and Denmark's international commitments influence the national animal welfare regulation.

The Norwegian Animal Protection Act § 3 and Danish Animal Protection Act § 1 states that animals are to be treated good and properly. Because of the ethical questions related to the protection of animals, the provisions allow to a certain degree actions that cause animals pain. The thesis shows that in both Norwegian and Danish law actions causing animals pain are forbidden if they are considered unnecessary and can be avoided. For these actions to be legal in Danish and Norwegian law there must be strong reasons to overrule the interest of the animal, for example for research purposes. In order to examine what is considered a good and properly treatment of animals, and how the Norwegian Animal Protection Act § 3 and Danish Animal Protection Act § 1 contribute to good animal welfare, the thesis will also focus on when actions causing animals pain are considered legal after the provisions.

1. Innledning

1.1 Temaets aktualitet og problemstilling

Dyr spiller en viktig rolle i dagens samfunn og kultur. Mennesker anvender dyr til en rekke forskjellige formål, blant annet til landbruk, underholdning, rekreasjon og i tjenestefunksjoner. Interessen i utnyttelsen av dyr medfører at dyrevelferd blir et stadig mer aktuelt tema i dagens samfunn. Mennesker har ulike syn på dyr og dermed også hvilke forpliktelser mennesker kan anses å ha overfor dyr. Det er et etisk vanskelig område, hvor reguleringen må bygge på en balansegang mellom dyrs krav på beskyttelse og menneskers egeninteresse i utnyttelsen av dyr.¹

¹ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 12

Til tross for at en større andel av den norske befolkning har fått økt distanse og redusert kunnskap til landbruket ses det stigende interesse for dyrevelferd i samfunnet. Det settes blant annet mer fokus på dyrevelferd i media og forbrukere er i større grad blitt opptatt av dyrs velferd.² Videre ses det en stigende tendens i både norsk og dansk rett til at domstolene idømmer strengere straffer ved overtredelse av den norske og danske dyrevelferdslovgivning.³ Denne voksende interesse i dyr og deres velferd medfører at dyrs rettigheter i høyere grad enn tidligere settes på den politiske agenda.⁴

Et eksempel på temaets aktualitet er pelsdyrnæringen. I 2017 bestemte den norske regjeringen at pelsdyrnæringen ikke skulle avvikles, selv om de erkjente at det i pelsdyrnæringen er flere utfordringer knyttet til dyrevelferd.⁵ Beslutningen skapte sterke reaksjoner, og i januar 2018 vedtok regjeringen at det skal foretas en kontrollert avvikling av den norske pelsdyrnæringen, mot betaling av kompensasjon til de involverte parter.⁶

Det vil i oppgaven foretas en sammenligning av den norske og danske dyrevelferdslovgivning, hvor oppgavens hovedfokus vil være den norske dyrevelferdsloven § 3 og den danske dyreværnsloven § 1.

Dyrevelferdsloven § 3 lyder:

*«Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger».*⁷

Dyreværnsloven § 1 lyder:

*«Dyr er levende væsener og skal behandles forsvarlig og beskyttes bedst mulig mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe».*⁸

Avhandlingens problemstilling vil være følgende:

Hvordan bidrar dyrevelferdsloven § 3 og dyreværnsloven § 1 til å fremme god dyrevelferd og styrke dyrs stilling i det norske og danske samfunn?

1.2 Rettskildebildet og metode

I avhandlingen vil det anvendes den rettsdogmatiske metode. Formålet med oppgaven er å redegjøre for gjeldende rett innenfor dyrevelferdsområdet i Norge og Danmark. Det vil videre bli foretatt en komparativ analyse av någjeldende dyrevelferdslovgivning i de to rettssystemer. Ved generelle fremstillinger og sammenligninger av to eller flere forskjellige rettssystemer er Länderberichtmetoden særlig egnet, og det er derfor denne metode som vil anvendes i avhandlingen.⁹

Den sentrale lovgivning på området er dyrevelferdsloven i Norge og dyreværnsloven i Danmark. Bestemmelsene utfylles og suppleres av forskrifter hjemlet i lovene, hvilke vil brukes for å eksemplifisere bestemmelsenes materielle innhold. De nevnte bestemmelser er skjønnsmessig utformet og må derfor suppleres av andre rettskildefaktorer. I norsk rett er særlig forarbeidene til nåværende dyrevelferdslov sentral for drøftelsen. Dyrevelferdsloven § 3 er dog en videreføring av tidligere dyreværnslov § 2,¹⁰ og i den grad rettstilstanden er uendret vil forarbeidene til den tidligere dyreværnsloven være relevante. Forarbeidene til nåværende dyreværnslov i Danmark er tilsvarende sentral ved drøftelsen av det materielle innhold av lovens § 1.

² St. meld. nr. 12 (2002-2003) s. 9-10 (dyrevelferdsmeldingen)

³ Se f.eks. HR-2016-295-A, HR-2016-2285-A og Lovforslag 2015/1 LSF 137 s. 3

⁴ St. meld. nr. 12 (2002-2003) s. 9-10 og Borgaard (2007) s. 33

⁵ Meld. St. 8 (2016-2017) s. 38

⁶ Regjeringen (2018) s. 36

https://fido.nrk.no/d4489028359f5ff928a37c89ee2121dd6a4d39cb3e467727833bb60612a6bda7/plattform_H_Fr_P_V_2018.pdf

⁷ Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd (dyrevelferdsloven eller dvl)

⁸ Lovbekendtgørelse nr. 50 af 11. januar 2017 (dyreværnsloven)

⁹ Lando (2009) s. 207

¹⁰ Lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyreværn (dyreværnslova)

Videre vil rettstilstanden nærmere klarlegges ved bruk av rettspraksis, både fra Høyesterett og underrettene, idet det foreligger få dommer fra Høyesterett om de aktuelle bestemmelser. I avhandlingen vil mye av den rettspraksis som anvendes i relasjon til den norske dyrevelferdsloven § 3 angå den tidligere dyrevernavlov, idet det foreligger lite rettspraksis om dyrevelferdsloven § 3. Såfremt lovgiver ikke har tilsiktet en endring av rettstilstanden, vil avgjørelser truffet etter den tidligere dyrevernavlovens bestemmelser stadig være relevant for fastleggelsen av rettstilstanden etter nåværende dvl § 3, og derfor brukes i oppgaven. Selv om dommer fra underrettene ikke har prejudikatsvirkning, jf. Grunnloven § 88¹¹ som foreskriver at Høyesterett dømmer i siste instans, vil de kunne anvendes som en sentral rettskildefaktor ved tolkningen av bestemmelsene.¹² Av juridisk teori fremgår det at tilsvarende gjelder i dansk rett.¹³ I avhandlingen vil underrettspraksis derfor brukes for å eksemplifisere bestemmelsenes innhold.

Avhandlingen omhandler et tema med begrenset juridisk teori både i Norge og Danmark, og vil derfor også særlig bygge på uttalelser fra Det Dyreetiske Råd i dansk rett og dyrevelferdsmeldingen¹⁴ i norsk rett. Det Dyreetiske Råd er nedsatt med hjemmel i dyreværnsloven § 25, og skal følge utviklingen innenfor dyrevernav og ut ifra etiske vurderinger uttale seg om spørsmål relatert til dyrevernav.¹⁵ I avhandlingen vil særlig uttalelsen fra 2016 bli vektlagt, ettersom Rådet i uttalelsen gir en uforpliktende vurdering og anbefaling av hvordan nåværende dyreværnslov fungerer i praksis. Det er særlig innenfor dansk rett lite litteratur om emnet, og den rettspraksis som foreligger sier lite om bestemmelsens materielle innhold. Avhandlingens hovedfokus vil derfor være den norske dyrevelferdsloven § 3, med mindre sammenligninger med den danske dyreværnsloven § 1.

Den økende interesse for dyrevelferd innebærer at området i dag ikke kun er underlagt nasjonale regler. Som medlem av EU og EØS-avtalen påtar Danmark og Norge seg løpende internasjonale forpliktelser innenfor dyrevelferd. I avhandlingen vil det derfor også anvendes EU/EØS-rettslige regler for å belyse hvordan internasjonal rett påvirker den nasjonale dyrevelferdsregulering.

1.3 Avgrensning

Avhandlingen tar sikte på å redegjøre for dyrs rettsstilling etter någjeldende dyrevelferdslovgivning i norsk og dansk rett, med fokus på hvordan lovverket bidrar til god dyrevelferd. Avhandlingen vil avgrenses mot tilsynsmyndighetens muligheter etter dyreværnsloven kapittel fire og ansvar etter dyrevelferdsloven kapittel tre for å sørge for at dyr behandles forsvarlig og beskyttes mot unødige påkjenninger og belastninger. Videre vil avhandlingen ikke behandle det materielle innhold av et eventuelt straffansvar etter dyrevelferdsloven § 37 og dyreværnsloven § 28 ved overtredelser av dyrevelferdsloven § 3 og dyreværnsloven § 1.

1.4 Avhandlingens videre oppbygning

I kapittel 2 vil begrepet dyrevelferd og dets anvendelse i norsk og dansk lovgivning defineres og redegjøres for. Videre behandles Norge og Danmarks internasjonale forpliktelser i kapittel 3. Det vil i avhandlingens kapittel 4 redegjøres for legalitetsprinsippet i norsk og dansk rett, herunder prinsippets påvirkning på anvendelsen av dvl § 3 og dyreværnsloven § 1. I kapittel 5 vil det materielle innhold av dyrevelferdsloven § 3 behandles, mens innholdet av dyreværnsloven § 1 vil redegjøres for i avhandlingens kapittel 6. I avhandlingens kapittel 7 foretas det en sammenligning av rettstilstanden etter dyrevelferdsloven § 3 og dyreværnsloven § 1, mens det i avhandlingens siste kapittel gis noen avsluttende bemerkninger.

Avhandlingen vil i hovedsak behandle norsk og dansk rett adskilt. Det vil dog for enkelte emner, i tilfeller hvor norsk og dansk rett er forholdsvis sammenfallende, gis en samlet behandling av emnet.

¹¹ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (GrL)

¹² Boe (2010) s. 304

¹³ Evald (2016) s. 104

¹⁴ Landbruksdepartementets gjennomgang og vurdering av norsk dyrehold

¹⁵ Dyreværnsloven § 25

Dersom det foreligger eventuelle forskjeller vil det deretter gis en adskilt redegjørelse for disse. Særlig gjelder dette dyrevelferdsbegrepet, internasjonale forpliktelser og legalitetsprinsippet.

2. Begrepet dyrevelferd

«Dyrevelferd» er et bredt begrep og uttrykket dyrevelferd er verken definert i den norske dyrevelferdsloven eller den danske dyreværnsloven. Det finnes en rekke ulike definisjoner av hva god dyrevelferd er og forståelsen av uttrykket vil kunne endres med tiden. Det er derfor vanskelig å gi en entydig definisjon av begrepet dyrevelferd.¹⁶

Økt kunnskap om dyr og utviklingen i synet på dyrs rettigheter siden 1800-tallet er viktige grunner til at det i dag er større fokus på å sikre dyr god dyrevelferd.¹⁷ Blant annet vises dette ved at det i økende grad anvendes uttrykket dyrevelferd istedenfor dyrevern. Begrepet dyrevelferd favner bredere enn uttrykket dyrevern, idet dyrevern normalt retter seg mot å beskytte dyr mot vannskjøtsel, lidelse og mishandling.¹⁸ Dyrevelferd anvendes etter forarbeidene til den norske dyrevelferdsloven for å angi et mer positivt mål om å sikre dyrs trivsel og livskvalitet, i tillegg til å beskytte dyr mot vannskjøtsel, mishandling og lidelse. Begrepet dyrevelferd anses derfor også å omfatte begrepet dyrevern.¹⁹

God dyrevelferd kan for det første defineres ut ifra dyrets produksjonsverdier. Såfremt produksjonsresultatene er høye, vil det foreligge god velferd uansett om dyret for eksempel ikke har mulighet til å utøve sin normale adferd.²⁰ Det er videre normalt å definere et dyrs velferd basert på dets helse, fysiologi og adferd. Et dyr som har et høyt nivå av stresshormoner kan antas å bli utsatt for store belastninger, som etter denne definisjon kan antyde dårlig velferd. God velferd vil i forhold til denne forståelse av begrepet foreligge dersom dyret ved sin helbred, fysiologi og adferd fremstår å ha det bra. For å oppfylle kravet til god dyrevelferd etter denne definisjon trenger dyret således ikke å ha det optimalt, såfremt det ikke foreligger tegn på dårlig velferd.²¹

En tredje måte å definere god dyrevelferd på er å ta utgangspunkt i dyrets følelser. Dyr uttrykker sine følelser gjennom sin oppførsel og et sentralt moment i vurderingen er derfor dyrets adferd. Det er i denne sammenheng nødvendig å kartlegge et dyrs normale adferdsmønstre og deretter registrere eventuelle avvik. God dyrevelferd kan videre måles etter dyrets muligheter for å leve et så naturlig liv som mulig. Dyrets velferd måles etter denne forståelse av begrepet ved å sammenligne dyrets omgivelser og adferd med dyrets frie artsfrender. God dyrevelferd vil derfor i disse tilfeller foreligge hvor dyret har gode muligheter for å leve så likt som mulig som dets ville artsfrender, uansett om dette innebærer en risiko for sykdom, skader og sult.²²

I tråd med det økende fokus på dyrs velferd, er forskere i dag mer opptatt av å registrere ulike typer velferdsindikatorer. Disse velferdsindikatorene bygger på flere av definisjonene beskrevet ovenfor, og kan for eksempel være dyrets helse, adferd, følelser, fôringsrutiner, luft- og vannkvalitet, samt kvaliteten og størrelsen av dyrets oppholdsrom. Dersom flere av indikatorene trekker i ulike retninger, vil verdimesseige betraktninger kunne få betydning ved vektningen. Et eksempel på en verdimesseig betraktning kan være spørsmålet om holdninger til dyrets frihet oppveid mot hensynet til beskyttelse. Videre kan hensyn til økonomi og praktiske forhold få betydning.²³

¹⁶ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 20

¹⁷ Folketingstidende 1990-91 (2. samling), A sp 709-710

¹⁸ Stenevik (2011) s. 16

¹⁹ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 12

²⁰ Borgaard (2008) s. 28

²¹ Ibid. s. 28

²² Ibid. s. 28

²³ Stenevik (2011) s. 18

Det fremgår av formålsbestemmelsen i den norske dyrevelferdsloven § 1 at lovens formål er å fremme god dyrevelferd. I forarbeidene til dyrevelferdsloven er følgende definisjon av begrepet foreslått «*dyrevelferd er individets subjektive opplevelse av sin mentale og fysiske tilstand som følge av dets forsøk på å mestre sitt miljø*». ²⁴ Den norske definisjon bygger på definisjonen fremlagt av Brambell-kommisjonen i 1965. ²⁵ Den ideelle dyrevelferd foreligger etter Brambell-kommisjonen dersom følgende fem friheter er oppfylt; frihet fra sult, tørst og feilnæring, frihet fra unormal kulde og varme, frihet fra frykt og stress, frihet fra skade og sykdom og frihet til å utøve naturlig adferd. ²⁶ Hva som er god dyrevelferd skal i norsk rett ta utgangspunkt i et objektivt og vitenskapelig grunnlag. Sentralt i vurderingen står det enkelte individ og spørsmålet om dyret mestrer sitt levemiljø. Herunder må både dyrets følelser og mulighet til å utøve sin naturlige og artsspesifikke adferd vektlegges. ²⁷

Hva som anses som god dyrevelferd i dansk rett bygger på dyrets fysiologiske adferd. Det aksepteres at dyrenes leveforhold ikke er optimale, såfremt det er fravær av dårlig velferd. Det er imidlertid i dansk rett et økende fokus på at også dyrs atferdsmessige behov skal oppfylles, slik at dyrets følelser blir sentralt ved vurderingen av om god dyrevelferd foreligger. Denne utvikling vises for eksempel gjennom en rapport om genmodifiserte og klonede dyr utgitt i 2003, hvor dyrevelferd er definert som: «*dyrevelferd er resultatet af dyrenes positive og negative oplevelser. Væsentlige negative oplevelser er smerte, frygt og frustration. Væsentlige positive oplevelser er glæde, leg og tilfresstilte forventninger. Bedømmelsen af dyrevelferd skal baseres på videnskabelig erkendelse og praktisk erfaring vedrørende dyrenes adfærd, sundhedstilstand og fysiologi*». ²⁸ Dersom dette leses i sammenheng med dyreværnsloven §§ 2 og 3 om krav til oppholdsrom og hensyn til dyrs naturlige behov, er det rimelig å anta at dyrs subjektive opplevelser i økende grad vil vektlegges ved avgjørelsen om god dyrevelferd foreligger i et konkret tilfelle.

3. Internasjonale forpliktelser

3.1 Innledende om forholdet mellom folkerett og nasjonal rett

Nasjonal lovgivning påvirkes av internasjonale forpliktelser som Danmark og Norge påtar seg. Internasjonale regler påvirker både utformingen og de nasjonale domstolenes tolkning av det nasjonale lovverk.

I forholdet mellom nasjonal rett og folkerett anvendes i både norsk og dansk rett det dualistiske prinsipp. Folkerett og nasjonal rett anses etter det dualistiske prinsipp å være to selvstendige rettssystemer. ²⁹ Dette medfører at folkerettslige regler ikke anses som en del av nasjonal lov og folkeretten må derfor gjøres til del av den av nasjonale rett. ³⁰ Først når folkeretten er gjennomført i nasjonal rett kan borgerne i medlemslandene påberope den folkerettslige regel for de nasjonale domstolene. ³¹

Folkeretten kan gjøres til nasjonal rett gjennom transformasjon, inkorporasjon eller konstatering av rettsharmoni. ³² Ved transformasjon omskrives konvensjonen i nasjonal lov med henblikk på å skape overensstemmelse mellom nasjonal rett og folkeretten. Transformasjon anvendes særlig i tilfeller hvor nasjonal rett må endres for å samsvare med statens folkerettslige forpliktelser. ³³

²⁴ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 19

²⁵ Stenevik (2011) s. 16

²⁶ Mattilsynet (2013),

https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/rad_om_dyrevelferd/hva_er_dyrevelferd.5017

²⁷ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 93

²⁸ Borgaard (2008) s. 30-31

²⁹ Ruud (2011) s. 52 og Terkelsen (2017) s. 15

³⁰ Ibid. s. 59 og s. 16

³¹ Ruud (2011) s. 59 og betenkning nr. 1546 s. 34

³² Ibid. s. 59 og s. 33

³³ Betenkning nr. 1546 s. 33

Ved inkorporasjon implementeres den folkerettslige regel til nasjonal rett ved at det i en nasjonal lov innsettes en henvisning til konvensjonen i sin helhet. For eksempel er denne metode benyttet ved EØS-loven og den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon (EMK) i Norge.³⁴ Dersom nasjonal rett allerede er i overensstemmelse med konvensjonen skjer implementeringen ofte ved å konstatere rettsharmoni.³⁵ Konstatering av rettsharmoni anvendes også ved motstrid mellom en folkerettslig konvensjon og en lov eller enkelte bestemmelser i loven. I disse tilfeller oppheves bestemmelsen eller loven av nasjonal lovgiver, som deretter konstaterer rettsharmoni mellom nasjonal rett og folkeretten.³⁶

Ved motstrid mellom ikke-inkorporert folkerett og nasjonal rett medfører det dualistiske prinsipp at norsk og dansk rett har forrang. De nasjonale domstolene skal i disse tilfeller anvende den nasjonale lov.³⁷ I norsk rett utgjør det såkalte presumsjonsprinsipp en modifikasjon hertil, idet norsk rett formodes å være i overensstemmelse med folkeretten.³⁸ Det samme resultat følger i dansk rett av fortolkningsregelen.³⁹

Formodningsregelen medfører i dansk rett at de danske domstolene skal legge til grunn at Folketinget ved sin lovgivning ikke har hatt som intensjon å handle i strid med folkerettsregler. Dersom det skulle vise seg å ha vært lovgivers intensjon, skal de danske domstolene følge utgangspunktet om nasjonal retts forrang ved motstrid og anvende den danske regel.⁴⁰ Tilsvarende resultat legges til grunn i norsk rett dersom det må antas å ha vært lovgivers intensjon å regulere i strid med folkerettslige forpliktelser.⁴¹

3.2 Danmarks forpliktelser som medlem av EU

Det er frem til i dag ikke vedtatt noen enhetlig dyrevelferdslov i EU.⁴² Verdigrunnet varierer mellom EUs medlemsland og hva som anses som god dyrevelferd i de enkelte land vil variere ut ifra deres syn på dyr. Ulike moraloppfatninger om dyrs rettigheter gjør det derfor vanskelig for medlemslandene å komme til enighet om reguleringen av området.⁴³ Ved utarbeidelsen av Amsterdam-traktaten ble nåværende protokoll nr. 10 om dyrevelferd og beskyttelse av dyr vedtatt som vedlegg til traktaten. Protokollen uttrykker et ønske om å sikre at bedre respekt for og beskyttelse av dyr blir vektlagt ved utarbeidelsen av EUs fellesskapspolitikk. Dette skal sikres gjennom anerkjennelsen av dyr som følende vesener innenfor områder som for eksempel det indre marked, forskning og landbruk.⁴⁴

Vedtaket av Amsterdam-traktaten med tilhørende protokoll nr. 10 kan anses som et sentralt steg for utviklingen av dyrevelferdslovgivning i EU, ettersom det muliggjorde å sette dyrevelferd på EUs agenda. Det skal imidlertid i tillegg til å ta bedre hensyn til dyrs rettigheter, utvises respekt for medlemslandenes lover og avgjørelser, og tas hensyn til religiøse ritualer, kulturelle tradisjoner og regionale skikker. Henvisningen til religion, kultur og skikker tydeliggjør problemet med å komme til enighet om reguleringen av området. Det vil etter denne henvisning tillates handlinger som normalt ikke kan anses for dyrevelferdsmessig forsvarlig, dersom den anses som et utslag av en lokal skikk, kultur eller religion. For eksempel vil tyrefekting i Spania fortsatt være lovlig fordi det er utslag av en lokal skikk.⁴⁵

Siden 1970-tallet har EU kommet med stadig mer regelverk knyttet til dyrevelferd, og etablert seg som en sentral aktør for utarbeidelsen av det internasjonale regelverk på dyrevelferdsområdet.⁴⁶ EUs

³⁴ Ruud (2011) s. 59-60

³⁵ Betænkning nr. 1546 s. 33

³⁶ Ruud (2011) s. 61

³⁷ Ruud (2011) s. 56 og betænkning nr. 1154 s. 35

³⁸ Ruud (2011) s. 63

³⁹ Betænkning nr. 1546 s. 35

⁴⁰ Ibid. s. 35

⁴¹ Ruud (2011) s. 64

⁴² Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 15

⁴³ Borgaard (2007) s. 61

⁴⁴ St. meld. nr. 12 (2002-2003) s. 146

⁴⁵ Borgaard (2007) s. 61

⁴⁶ Ibid. s. 64

regelverk har i utgangspunktet tatt sikte på å utligne forskjeller i produksjonsformene i medlemslandene, og hensynet til dyrs velferd har derfor kun vært et sekundært hensyn ved utarbeidelsen av reglene.⁴⁷ EUs regelverk er de senere år blitt utvidet til blant annet å omfatte dyr i forsøksøyemed og dyreparker, hvilket taler for at dyrs velferd i økende grad blir et mer sentralt hensyn ved utarbeidelsen av EUs regelverk.⁴⁸

Det økende fokus på dyrevelferd i EU tydeliggjøres videre gjennom handlingsplanen fremlagt av Europakommisjonen i 2006. I handlingsplanen presenteres de politiske mål Europakommisjonen har satt for dyrevelferd i årene som kommer. Blant de mest sentrale målene ønsker kommisjonen å etablere en mer tydelig retning for EUs innsats for forbedring av dyrevelferd og dyrebeskyttelse, samt fortsette arbeidet med å fremme høye dyrevelferdsnormer i EUs medlemsland og internasjonalt.⁴⁹

Det gjelder et strengt legalitetsprinsipp i EU og alle rettsakter som vedtas av EU kreves å ha hjemmel i kompetansereglene i EUs traktater.⁵⁰ Innenfor miljøretten finnes de mest sentrale hjemler for EUs lovgivningskompetanse i TEUF kapittel XX, TEUF artikkel 43 om landbruk og fiskeri og den mer generelle hjemmel i TEUF artikkel 114.⁵¹ Utgangspunktet er at hjemmelsbestemmelsene i miljøavsnittet anvendes når hovedformålet med reguleringen er vern og forvaltning av miljøet.⁵² Rettsaktene skal i disse tilfeller vedtas med hjemmel i kompetansebestemmelsen i artikkel 192 som medfører minimums-harmonisering, jf. TEUF artikkel 193. For områder hvor rettsaktene er truffet med hjemmel i TEUF artikkel 192 kan medlemsstatene således opprettholde eller etablere strengere nasjonale regler, såfremt de ikke strider mot TEU eller TEUF.⁵³

Artikkel 114 TEUF er den mer generell hjemmelsbestemmelse og anvendes ved regulering av forhold som relaterer seg til gjennomføringen av det indre marked.⁵⁴ Hovedregelen er at rettsakter truffet etter TEUF artikkel 114 medfører totalharmonisering, slik at medlemslandene som utgangspunkt ikke kan ha et strengere nasjonalt lovverk på området. En regulering av området via totalharmoniseringsregler vil ha som konsekvens at medlemslandene ikke vil kunne fravike det fastsatte beskyttelsesnivået. Totalharmonisering av dyrevelferdsområdet vil kunne være ugunstig dersom EU-regelverket fastsettes på et lavt beskyttelsesnivå, idet medlemslandene som utgangspunkt ikke har mulighet til å vedta og opprettholde strengere nasjonale regler.⁵⁵

Av de rettsakter⁵⁶ vedtatt av EU om dyrevelferd, er de fleste av direktivene⁵⁷ vedtatt for å etablere en minimumsbeskyttelse av dyr på de områder de regulerer. Forordningen om transport av levende dyr⁵⁸ og direktivet om beskyttelse av forsøksdyr⁵⁹ er derimot vedtatt med hjemmel i TEUF artikkel 114. Det gjelder derfor på disse to områder totalharmonisering. Dette medfører at medlemslandene, herunder Norge i kraft av forpliktelsene etter EØS-avtalen, som utgangspunkt ikke kan ha mer bebyrdende nasjonale regler enn det som følger av EU-rettsaktene.⁶⁰

Reguleringen via minimumsregler muliggjør for EU å sikre dyr en viss minstebeskyttelse i sine medlemsland, samt sette en nedre grense mot handlinger som må anses for uakseptable. Dette er en

⁴⁷ Ibid. s. 61

⁴⁸ Ibid. s. 62

⁴⁹ Ibid. s. 63

⁵⁰ Bugge (2015) s. 119

⁵¹ Sørensen (2014) s. 131 og Bugge (2015) s. 119

⁵² Bugge (2015) s. 125

⁵³ Ibid. s.127

⁵⁴ Ibid. s. 127

⁵⁵ Borgaard (2007) s. 62

⁵⁶ Se pkt. 3.3

⁵⁷ Rdir. 2009/1099/EC fortale 1 avsnitt, Rdir. 2008/119/EC artikkel 1, Rdir. 2008/120/EC artikkel 1, Rdir. 98/58/EC artikkel 1 og Rdir. 1999/74/EC artikkel 1

⁵⁸ Rfo. 1/2005 artikkel 1, 3 ledd

⁵⁹ Rdir. 2010/63/EC fortale, før første punkt

⁶⁰ Bugge (2015) s. 123

hensiktsmessig løsning på grunn av medlemslandenes ulike syn på dyrs rettigheter. Mange av EUs nyere medlemsland har et lavere beskyttelsesnivå enn det som følger av EUs regler, og dyrene i disse land får gjennom landets medlemskap i EU bedret sine leveforhold. Samtidig tillates de land som vil yte dyr et bedre rettsvern muligheten til dette gjennom vedtakelse og opprettholdelse av strengere nasjonale regler.⁶¹

3.3 Norges forpliktelser etter EØS-avtalen

Norge er ikke medlem av EU, men er en av tre EFTA-stater som har inngått en samarbeidsavtale med EU (EØS-avtalen). Norge har gjennom EØS-avtalen påtatt seg folkerettslige forpliktelser, og er direkte bundet til å gjennomføre de i EØS-avtalen inneholdte forpliktelser i norsk rett,⁶² jf. EØS-loven § 1.⁶³ Norges forpliktelser til å gjennomføre og etterleve EU-regelverket innenfor dyrevelferd følger av at EU-reglene om dyrevelferd er inntatt i EØS-avtalen gjennom vedlegg I om veterinære og plantesanitære forhold, jf. EØS-avtalen artikkel 17.

EU har så langt kommet med seks direktiver og en forordning på dyrevelferdsområdet: forordning om transport av levende dyr og tilknyttede aktiviteter,⁶⁴ direktiv om beskyttelse av slaktedyr,⁶⁵ direktiv om beskyttelse av kalver,⁶⁶ direktiv om beskyttelse av svin,⁶⁷ direktiv om beskyttelse av produksjonsdyr,⁶⁸ direktiv om beskyttelse av eggleggende høner⁶⁹ og direktiv om beskyttelse av forsøksdyr.⁷⁰ Dersom EU regulerer ved bruk av direktiver er det opp til Stortinget som lovgiver å bestemme form og midler for implementeringen av direktivet i norsk rett, jf. EØS-avtalen artikkel 7 litra b. Dette medfører at lovgiver i Norge kan velge om EU-direktivene skal gjennomføres i lov eller forskrift.⁷¹ Tilsvarende valg foreligger ikke dersom EU regulerer dyrevelferdsområdet gjennom forordninger, idet det følger av EØS-avtalen artikkel 7 litra a at forordninger «skal som sådan gjøres til del av avtalepartenes interne rettsorden» Dette innebærer at forordninger i norsk rett ikke har direkte virkning. Forordninger må dermed gjennomføres i norsk rett på samme vis som direktiver for å kunne gjøres gjeldende, dog gjøres dette normalt gjennom inkorporering.⁷²

EØS-avtalen er dynamisk og nye forhold vil som følge av samfunnets utvikling kunne bli omfattet av avtalen dersom EU finner at det bør foreligge en harmonisert regulering av området.⁷³ Stortinget i Norge har derfor valgt en utforming av dyrevelferdsloven som muliggjør en implementering av det EØS-regelverk som til enhver tid foreligger på området. En konsekvens av den fleksible utforming av dyrevelferdsloven er at en stor del av dyrevelferdsreguleringen i Norge skjer på forskriftsnivå med hjemmel i nåværende dyrevelferdslov, samt foreliggende forskrifter hjemlet i den tidligere dyrevernsloven.⁷⁴

EØS-forpliktelsene vil som forklart ha direkte betydning for Norges interne regulering av dyrevelferdsområdet. EU-regelverket inntatt i EØS-avtalen vil sette minstekrav til Norges nasjonale lovverk, unntatt forordning om transport av levende dyr og direktiv om beskyttelse av forsøksdyr som medfører totalharmonisering. Dette betyr at der EU-regelverket er minimumsregler har Norge på samme

⁶¹ Borggaard (2007) s. 62

⁶² Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 15

⁶³ Lov 27.nov. 1992. nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det Europeiske Økonomiske Samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven)

⁶⁴ Rfo. 1/2005

⁶⁵ Rdir. 2009/1099/EC

⁶⁶ Rdir. 2008/119/EC

⁶⁷ Rdir. 2008/120/EC

⁶⁸ Rdir. 98/58/EC

⁶⁹ Rdir. 1999/74/EC

⁷⁰ Rdir. 2010/63/EC

⁷¹ <http://www.europalov.no/laer-mer/eu-rettsaktene>

⁷² Bugge (2015) s. 120

⁷³ EØS-avtalens fortale 5 ledd

⁷⁴ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 15

måte som Danmark muligheten til å etablere og opprettholde strengere nasjonale regler.⁷⁵ Amsterdamtraktaten, erstattet av Lisboa-traktaten i 2009, er ikke inntatt i EØS-avtalen.⁷⁶ Ved utformingen av lovverket innenfor eksempelvis landbruk er Norge derfor ikke folkerettslig forpliktet til å ta hensyn til dyr som følende vesener. Selv om det ikke er inntatt i den norske dyrevelferdsloven at dyr er følende vesener, mener den norske regjering at dyrevelferdsloven strekker seg lenger enn det som følger av EUs anerkjennelse av dyr som følende vesener.⁷⁷ Dette understøttes blant annet av dyrevelferdsloven § 3 som anerkjenner dyrs egenverdi. Videre fremgår det av forarbeidene at kultur, sedvane og religion ikke er grunnlag for å utsette dyr for handlinger som ikke er dyrevelferdsmessig forsvarlig.⁷⁸

3.4 Europarådet og EUs deltakelse i deres konvensjoner

Både Norge og Danmark er medlem av Europarådet som er en internasjonal samarbeidsorganisasjon opprettet i 1949 og bestående av 47 medlemsland. Formålet med opprettelsen av Europarådet var, og er fremdeles å styrke samarbeidet i Europa på en rekke områder, for eksempel sosiale, kulturelle og juridiske områder.⁷⁹ I dag består oppgavene i hovedsak av utarbeidelse av konvensjoner og anbefalinger som binder medlemslandene når det enkelte land velger å ratifisere den aktuelle konvensjon.⁸⁰ Innenfor dyrevelferdsområdet har Europarådet vedtatt fem konvensjoner⁸¹ som alle er ratifisert av både Norge og Danmark, og hvorav tre av disse er tiltrådt av EU selv.⁸²

EU, som står utenfor Europarådet, har de siste årene vedtatt en rekke direktiver og forordninger om dyrevelferd og har etablert seg som en sentral aktør på området. De senere år har stadig flere Østeuropeiske land som står utenfor EU ratifisert flere av Europarådets konvensjoner. Europarådets arbeid vil derfor stadig ha en viss betydning for utviklingen av dyrevelferd på internasjonalt nivå, til tross for EUs stadig mer dominerende rolle ved den internasjonale dyrevelferdsregulering.⁸³

3.5 Sammenligning

Det kan slås fast at Norge og Danmark er forpliktet til å følge de samme internasjonale forpliktelser. Danmarks forpliktelser følger direkte av deres medlemskap i EU, for eksempel har forordninger direkte virkning i dansk rett uten at de først må implementeres til dansk nasjonal rett.⁸⁴ Norges forpliktelser følger videre av at EUs regelverk på dyrevelferdsområdet er inntatt i EØS-avtalen, hvilket medfører folkerettslige forpliktelser for Norge. Både Norge og Danmark har i utgangspunktet mulighet til å vedta og opprettholde strengere nasjonale regler, idet de fleste EU-rettslige forpliktelser er minimumsregler. Det er derfor ingen forskjeller i beskyttelsesnivået i norsk og dansk rett på grunn av EU/EØS-rettslige forpliktelser. Eventuelle forskjeller vil i så fall være et resultat av strengere nasjonale regler.

4. Legalitetsprinsippet

Spørsmålet om hvordan den norske dyrevelferdsloven § 3 og den danske dyreværnsloven § 1 beskytter dyr er et spørsmål om hvilke virkemidler lovgiver anvender ved reguleringen av området. Det vil derfor først gis en kort redegjørelse av legalitetsprinsippet i norsk og dansk rett for å fastlegge legalitetsprinsippet påvirkning på den norske og danske lovgivning. Det vil deretter redegjøres for bestemmelsenes materielle innhold.

⁷⁵ Ibid. s. 15

⁷⁶ Regjeringen (2012), <https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/lisboa-traktaten/id660380/>

⁷⁷ St. meld. nr. 12. (2002-2003) s. 146

⁷⁸ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 13

⁷⁹ Regjeringen (2016),

<https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/menneskerettigheter/innsikt/norge/id578539/>

⁸⁰ Borggaard (2007) s. 53

⁸¹ Transportkonvensjonen, Slaktedyrkonvensjonen, Kjøledyrkonvensjonen, Forsøksdyrkonvensjonen og Produksjonsdyrkonvensjonen

⁸² Borggaard (2007) s. 53 og St. meld. nr. 12 (2002-2003) s. 145

⁸³ Borggaard (2007) s. 53

⁸⁴ Sørensen (2014) s. 96

Legalitetsprinsippet har i norsk rett vært ansett for å være av grunnlovs rang i kraft av prinsippets status som konstitusjonell sedvanerett.⁸⁵ Grunnloven ble revidert i 2014 og legalitetsprinsippets grunnlovs rang følger nå direkte av Grunnlovens § 113. Lovendringen var imidlertid kun en lovfesting og det var ikke tilsiktet en realitetsendring.⁸⁶ I dansk rett er legalitetsprinsippet ikke grunnlovsfestet, men anses for å være en alminnelig uskreven rettsgrunnsetning.⁸⁷ Selv om prinsippet ikke er hjemlet i den danske Grunnloven⁸⁸ fremgår prinsippet av flere grunnlovsbestemmelser, for eksempel §§ 43 stk 1 og 73 stk 1.⁸⁹

4.1 Legalitetsprinsippets innhold og begrunnelse

Legalitetsprinsippet medfører et forbud for offentlige myndigheter til å foreta inngrep i privatpersoners rettssfære uten hjemmel i formell lov, og begrenser offentlige myndigheters handlefrihet.⁹⁰ Sentrale prinsipper bak legalitetsprinsippet er maktfordelingsprinsippet og folkesuverenitetsprinsippet. Disse prinsippene gjenspeiles av legalitetsprinsippets formål om å sikre borgerne forutberegnelighet og redusere sannsynligheten for maktmisbruk fra myndighetens side.⁹¹

Maktmisbruk hindres først og fremst ved at det gjennom legalitetsprinsippet oppstilles et krav om hjemmel i formell lov for at inngrep i borgernes frihet kan foretas.⁹² Lovkravet sikrer således at makten utøves i overensstemmelse med de normer som representerer flertallets vilje, og at den endelige rettsregel er resultatet av en demokratisk prosess som uttrykker samfunnets verdigrunnlag på tidspunktet for avgjørelsen.

Maktfordelingen mellom de øverste statlige organene sikrer en klarere grense for maktutøvelsen, samt en minimert risiko for maktmisbruk av det utøvende statsorgan. Splittelse av den utøvende og lovgivende makt og kravet om hjemmel i formell lov gjør at legalitetsprinsippet bidrar til å hindre at den utøvende myndighet får muligheten til selv å sette og «forskyve» grensene for egen maktutøvelse og slik utøve maktmisbruk.

Legalitetsprinsippet begrunnes videre i at det er viktig å sikre en forutberegnelig rettssikkerhet for borgerne. Forutberegnelighet oppnås gjennom en presis, offentliggjort og lett tilgjengelig lovgivning som muliggjør for borgerne å kunne forutberegne, og i størst mulig grad innstille seg på hvilke inngrep staten med rette kan foreta i borgerens rettssfære.

Også i dansk rett innebærer legalitetsprinsippet at offentlige myndigheter må ha hjemmel i lov for å foreta inngrep i borgernes privatsfære.⁹³ Prinsippet begrunnes også i dansk rett med ønsket om å redusere maktmisbruk og å sikre borgerne en forutberegnelig rettstilstand.⁹⁴

4.2 Legalitetsprinsippets betydning for den norske dyrevelferdsloven § 3

Dyrevelferdsloven § 3 lyder: «*dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger*».

Dyrevelferdsloven § 3 er straffebelagt, jf. dvl § 37, og ved drøftelsen av legalitetsprinsippets innvirkning på dvl § 3 er det derfor det strafferettslige legalitetsprinsipp som anvendes. Legalitetsprinsippet er

⁸⁵ Lilleholt (2014) s. 576

⁸⁶ Eckhoff (2014) s. 341

⁸⁷ Andersen (2017) s. 130

⁸⁸ Lov nr. 169 af 05. juni 1953 Danmarks Riges Grundlov (Grundloven)

⁸⁹ Baumbach (2008) s. 47-48

⁹⁰ Hopsnes (2005) s. 126

⁹¹ Ibid. s. 83

⁹² Ibid. s. 84 (samme kilde brukes til neste fotnote)

⁹³ Baumbach (2008) s. 61-62

⁹⁴ Nielsen (2013) s. 35

innenfor strafferetten grunnlovsfestet i Grl § 96 som lyder: «ingen kan dømmes uten etter lov».⁹⁵ I tillegg til krav om lovhjemmel i strafferetten, innebærer legalitetsprinsippet et krav om at straff kun kan ilegges etter en bestemmelse, såfremt lovteksten anses å være tilstrekkelig klar.⁹⁶ Dette medfører at overtredelse av dyrevelferdsloven § 3 kun kan straffes såfremt det eksplisitt fremgår at overtredelser av bestemmelsen er straffbart, hvilket fremgår av lovens § 37.⁹⁷ Ytterligere inneholder legalitetsprinsippet et forbud mot analogisk tolkning av straffebud til skade for tiltalte.⁹⁸

Det er lite rettspraksis innenfor strafferetten hvor det dømmes for overtredelse av dyrevelferdsloven § 3 og tidligere dyrevernav § 2. De dommer som anvendes angår andre rettsområder og kan derfor ikke direkte overføres til nåværende dyrevelferdslov § 3. Når dommene likevel brukes er det fordi Høyesterett uttaler seg generelt om bruk av rettslige standarder på strafferettens område. Ettersom dyrevelferdsloven § 3 har karakter av å være en rettslig standard er de utvalgte dommene relevante og vil bli brukt for å vurdere forholdet mellom legalitetsprinsippet og dyrevelferdsloven § 3.

Juridisk behandles dyr i norsk rett som objekter og beskyttes kun i begrenset omfang gjennom straffelovens materielle bestemmelser i §§ 351-353⁹⁹ om skadeverk på andres eiendom. Som nevnt innebærer legalitetsprinsippet at straff ikke kan idømmes, med mindre det finnes en lovhjemmel som omfatter forholdet. Dette gjelder uavhengig av om samfunnets oppfattelse er at handlingen er straffverdig. Ved utarbeidelsen av lovforslaget til nåværende dyrevelferdslov ble det derfor foreslått å innsette § 14 som skal yte dyr et strafferettslig vern mot ulike former for vold.¹⁰⁰

Klarhetskravet medfører at straffebestemmelsens ordlyd er utgangspunktet ved spørsmålet om straff kan ilegges. Straffebudet må være tilstrekkelig presist utformet, slik at det etter en naturlig ordlydsfortolkning klart fremgår hvilke handlinger eller unnlater som er straffbare.¹⁰¹ Legalitetsprinsippet kan skape problemer når lovgiver velger å bruke vage og flertydige ord og uttrykk i lovteksten. Etter en alminnelig språkforståelse av bestemmelsen vil det i disse tilfeller kunne oppstå tvil om en bestemt handling omfattes av dyrevelferdsloven § 3. Upresise lovbestemmelser vil i tillegg være i strid med legalitetsprinsippets krav om forutberegnelighet og klarhet.

I den forvaltningsrettslige dommen i Rt 2006 s. 1105 «Rendalen» var spørsmålet om et vedtak, som påla en bonde å flytte en sau ned fra et beite på ubestemt tid grunnet fare for ulveangrep, var gyldig. Under drøftelsen av vedtakets gyldighet uttalte Høyesterett følgende om den tidligere dyrevernav § 2: «dyrevernaven § 2 har karakter av å være en rettslig standard, der innholdet kan endre seg med utvikling og oppfatning i samfunnet. Samtidig er plikten etter § 2 straffesanksjonert, jf. § 31 og dette tilsier at bestemmelsen må gis et innhold som så langt som mulig sikrer klarhet og forutberegnelighet».¹⁰² Ettersom dyrevelferdsloven § 3 er en videreføring av tidligere dyrevernav § 2 med enkelte språklige endringer, må dommen anses å være anvendelig også ved tolkningen av någjeldende dvl § 3. Det kan utledes av dommen at klarhetskravet i det strafferettslige legalitetsprinsipp vil utgjøre en sentral del ved vurderingen om en handling i strid med de plikter som følger av någjeldende dyrevelferdslov § 3 kan straffes etter lovens § 37.

Bestemmelsen i dvl § 3 er ment som en rettslig standard og innholdet kan som sett i Rt 2006 s. 1105 endre seg i takt med samfunnsutviklingen.¹⁰³ Ettersom dvl § 3 er såpass generelt og vagt formulert, vil de fleste av handlingene opplistet i den straffebelagte bestemmelsen i dvl § 14, jf. § 37 også kunne omfattes av ordlyden i § 3. Lovgiver fant det likevel nødvendig, som et utslag av legalitetsprinsippet som tolkningsfaktor, å innsette en uttrykkelig forbudsbestemmelse i dyrevelferdsloven. Dette for å sikre

⁹⁵ Eskeland (2015) s. 100

⁹⁶ Ibid. s. 101

⁹⁷ Gröning (2016) s. 68

⁹⁸ Ibid. s. 70

⁹⁹ Lov 20. mai 2005 nr. 20 om straff (straffeloven)

¹⁰⁰ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 48

¹⁰¹ Eskeland (2015) s. 102 flg

¹⁰² Rt 2006 s. 1105 avsnitt 44

¹⁰³ Stenevik (2011) s. 35

og tydeliggjøre straffeverdigheten av de særlige klanderverdige handlingene innsatt i nåværende dvl § 14.¹⁰⁴

Lovgiver bruker imidlertid ofte skjønsmessige ord og uttrykk i lovteksten, herunder også i dvl § 3, for at Høyesterett skal kunne presisere bestemmelsens nærmere innhold. Domstolene skal kunne foreta en tolkning i lys av de verdioppfatninger og vitenskapelige kunnskap som foreligger på tolkningstidspunktet.¹⁰⁵ Rt 2005 s. 1628 omhandler tolkningen av den tidligere straffelov § 204 annet ledd om «*kjønnslige skildringer som virker støtende*». Spørsmålet var om innholdet i et illustrert trykt skrift var omfattet av forbudet i den rettslige standarden i bestemmelsen. Høyesterett uttalte seg i dommen generelt om bruk av rettslige standarder og forholdet til lovkravet i Grl § 96: «*anvendelse av rettslige standarder som grunnlag for straffereaksjoner er ikke uproblematisk på bakgrunn av de hensyn som ligger til grunn for lovkravet i Grunnloven § 96....denne type straffebestemmelser må tolkes med varsomhet*».¹⁰⁶

Ordlyden i dvl § 3 favner bredt og gir domstolene et stort fortolkningsrom når bestemmelsens nærmere innhold skal avgjøres. Dette er uheldig, idet det gjør det vanskelig for borgerne å forutberegne rettstilstanden etter dvl § 3. Domstolene har imidlertid mulighet for å tydeliggjøre rettstilstanden gjennom sin tolkning av de vilkår som fremgår av dyrevelferdsloven § 3.¹⁰⁷ Ytterligere har domstolene stor frihet i forhold til hvilken vekt de ulike rettskildefaktorene skal tillegges ved tolkningen. Såfremt lovens ordlyd gis et mer presist innhold gjennom forarbeidene og lovens formål, vil den rettslige standarden i dvl § 3 derfor ikke være i strid med Grl § 96.¹⁰⁸

Selv om legalitetsprinsippet kan skape problemer knyttet til flertydige og skjønsmessige lovtekster, er det nødvendig at lovgiver gis muligheten til å gi mer generelle bestemmelser. For kasuistiske bestemmelser vil kunne lede til en uheldig rettstilstand. Domstolene vil ved kasuistiske regler ikke ha mulighet til å tilpasse rettstilstanden til den kontinuerlige samfunnsutviklingen. En viss vaghet i bestemmelsens ordlyd må derfor tillates for å sikre at bestemmelsen kan omfatte forhold som ikke direkte omfattes av ordlyden. På bakgrunn av dette, i sammenheng med klarleggingen av dyrevelferdsloven § 3 i forarbeidene og rettspraksis, må dyrevelferdsloven § 3 derfor anses å oppfylle legalitetsprinsippet krav til presisjon og klarhet. Såfremt domstolene ikke foretar en analogisk tolkning av bestemmelsen vil dyrevelferdsloven § 3 derfor ikke stride mot det strafferettslige legalitetsprinsipp i Grl § 96. Legalitetsprinsippet vil innenfor dyrevelferdsområdet ha størst betydning som tolkningsfaktor ved anvendelsen av § 3 og dyrevelferdslovens øvrige bestemmelser.

4.3 Forholdet mellom legalitetsprinsippet og den danske dyreværnsloven § 1

Dyreværnsloven § 1 lyder: «*dyr er levende væsener og skal behandles forsvarlig og beskyttes bedst mulig mot smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe*».

Legalitetsprinsippet slår sterkere gjennom på enkelte rettsområder enn andre. Sammenlignet med forvaltningsretten står prinsippet særdeles sterkt innenfor strafferetten, hvor prinsippet medfører at domstolene må ha hjemmel i lov for å kunne idømme straff.¹⁰⁹ Forholdet mellom dyreværnsloven § 1 og legalitetsprinsippet må derfor vurderes etter legalitetsprinsippet status i strafferetten, idet overtredelse av dyreværnsloven § 1 er straffebelagt etter dyreværnsloven § 28 stk 1 og 4 nr. 1. Det strafferettslige legalitetsprinsipp er lovfestet i straffelovens § 1 som lyder: «*straf kan kun pålægges for et forhold, hvis strafbarhed er hjemlet ved lov, eller som ganske må ligestilles med et sådant. Med hensyn til de i kapitel 9 nævnte retsfølger gælder en tilsvarende regel*».¹¹⁰ Legalitetsprinsippet i strl § 1 gjelder

¹⁰⁴ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 50

¹⁰⁵ Eskeland (2015) s. 121

¹⁰⁶ Rt 2005 s. 1628 avsnitt 16

¹⁰⁷ Gröning (2016) s. 74

¹⁰⁸ Ibid. s. 71

¹⁰⁹ Nielsen (2013) s. 33

¹¹⁰ Lovbekendtgørelse nr. 1052 af 4. juli 2016 om strafferet (straffeloven eller strl)

«alle straffbare forhold», jf. strl § 2. Dette betyr at også straffbare forhold etter særlovgivningen omfattes, inkludert overtredelser av dyreværnsloven § 1, jf. dyreværnsloven § 28 stk 1 og 4 nr. 1.¹¹¹

Etter straffeloven § 1 må to kumulative betingelser være oppfylt for at domstolene skal kunne idømme straff etter en analogisk anvendelse. Det kreves for det første at handlingen eller unnlatelsen er omfattet av en bestemmelse i straffeloven eller i en særlov, for eksempel dyreværnsloven § 1. Det kreves videre at det med hjemmel i lov eller bekjentgjørelser hjemlet i lov angis at det aktuelle forhold er straffbart.¹¹² Overført til dyreværnsloven § 1 betyr dette at overtredelser av § 1 kan straffes som følge av lovens § 28 stk 1 og 4 nr. 1 med bot eller fengsel inntil 4 måneder, eller inntil 2 år etter de forhøyede strafferammer i § 28 stk 1-3.

Legalitetsprinsippet innebærer i tillegg til kravet om lovhjemmel en fortolkningsgrunnsetning om fullstendig lovanalogi.¹¹³ Regelen om fullstendig lovanalogi innebærer at domstolene har mulighet til å idømme straff for lignende forhold som ikke er omfattet av den aktuelle bestemmelse, jf. ordlyden «*ganske må ligestilles*».¹¹⁴ Betingelsen om at det skal gjelde et lignende forhold innebærer at det må foreligge en betydelig likhet mellom forholdene. Det kreves ytterligere at forhold som straffes etter en analogisk tolkning må støttes på en lovbestemmelse. En analogisk tolkning støttet på en alminnelig rettsgrunnsetning vil for eksempel ikke være tilstrekkelig. Som et tredje vilkår kreves det at lovgiver ikke tidligere har tatt stilling til det aktuelle forhold i annen lovgivning eller forarbeider.¹¹⁵ Dersom det er tilfellet vil domstolene allerede ha hjemmel til å straffe og det er ikke behov for en analogisk slutning av den aktuelle bestemmelse.

Som redegjørelsen under viser¹¹⁶ er dyreværnsloven § 1 en skjønnsmessig utformet regel. Hvilke forhold som omfattes av bestemmelsen fremgår ikke direkte av ordlyden eller forarbeidene, og vil derfor måtte vurderes ut ifra den foreliggende rettspraksis. På grunn av bestemmelsens vage formulering har domstolene allerede en vid adgang til selv å fastlegge dens innhold gjennom sin tolkning. Det fremgår av rettspraksis at dyreværnsloven § 1 ofte anvendes sammen med andre bestemmelser i dyreværnsloven eller bekjentgjørelser hjemlet i loven. For eksempel vil det ikke være behov for en analogisk tolkning av dyreværnsloven § 1 for å ilegge straff for dårlige leveforhold, idet det allerede fremgår av dyreværnsloven § 3 at dyr har krav på egnede oppholdsrom. Videre er det i avhandlingen ikke funnet eksempler i rettspraksis på at domstolene har foretatt en analogisk tolkning av dyreværnsloven § 1. Etter dette vil en analogisk slutning av dyreværnsloven § 1 derfor sjeldent være nødvendig. Dersom domstolene imidlertid skulle finne det nødvendig å tolke dyreværnsloven § 1 analogisk må de tidligere nevnte vilkår være oppfylt.

Legalitetsprinsippet medfører ytterligere et krav om klarhet i bestemmelsens ordlyd.¹¹⁷ Utgangspunktet for tolkningen av lovbestemmelser, inkludert dyreværnsloven § 1, skal tas nettopp i ordlyden.¹¹⁸ Klarhetskravet medfører derfor at bestemmelsene skal utformes så presist og klart som mulig for å oppfylle legalitetsprinsippet krav om forutberegnelighet.¹¹⁹ Borgerne skal ved å lese dyreværnsloven § 1 klart kunne danne seg et inntrykk av hvilke handlinger som er straffbare.

Det er vanskelig å klart definere hva som utgjør en klar lovbestemmelse, fordi begrepet klarhet i seg selv er diffust. Det vil likevel foreligge en uklar bestemmelse dersom det ikke tydelig fremgår av bestemmelsens ordlyd hvilke forhold den omfatter.¹²⁰ Dyreværnsloven § 1 oppstiller krav om «*forsvarlig behandling*» og at dyr skal «*beskyttes best mulig*». Det er således ingen bestemte forhold

¹¹¹ Baumbach (2008) s. 155

¹¹² Ibid. s. 152

¹¹³ Ibid. s. 155

¹¹⁴ Ibid. s. 396

¹¹⁵ Ibid. s. 409

¹¹⁶ Se pkt. 6.6

¹¹⁷ Nielsen (2013) s. 37-38

¹¹⁸ Greve (2001) s. 95

¹¹⁹ Baumbach (2008) s. 157

¹²⁰ Ibid. s. 157

som er beskrevet i bestemmelsen. En viss veiledning av hvilke forhold som omfattes gis ved at de ulike former for smerte som dyr skal beskyttes mot angis i lovens § 1, herunder smerte, lidelse, angst, varig men og vesentlig ulempe. Formuleringene er vage og gjør det vanskelig for borgerne å utlede sin rettsstilling etter en ren ordlydsfortolkning av bestemmelsen. Det overlates derfor i stor grad til domstolene å klarlegge bestemmelsens innhold og anvendelsesområde.

Tolkning av straffebestemmelser følger imidlertid den alminnelige fortolkningslære hvor andre rettskildedefaktorer kan inndras ved fortolkningen.¹²¹ Innholdet av dyreværnsloven § 1 kan dermed ytterligere klarlegges ved å tolke den i lys av lovens formål, forarbeider og rettspraksis.¹²² Lovens formål om å styrke dyrs stilling i det danske samfunn og at utgangspunktet ved anvendelsen av dyreværnsloven skal tas i dyrs velferd må derfor legges til grunn ved tolkningen av § 1. Borgernes forutberegnelighet i forhold til dyreværnsloven § 1 sikres videre gjennom uttalelsene i lovens forarbeider og rettspraksis. Forarbeidene gir uttalelser om hva som ligger i de ulike formene for smerte som listes opp i bestemmelsen. Hva som er i strid med kravet til forsvarlig behandling er imidlertid forarbeidene taus om og må dermed klarlegges etter den foreliggende rettspraksis.

Det strafferettslige legalitetsprinsipp, slik det er hjemlet i straffeloven § 1, innebærer ikke et selvstendig klarhetskrav ettersom det tillates fullstendig lovanalogi. Det er imidlertid i tråd med god lovgivningsskikk å utforme tilstrekkelige klare lovbestemmelser som kan sikre borgerne forutberegnelighet. Dette betyr at uklare bestemmelser ikke vil være i strid med legalitetsprinsippet. Uklare bestemmelser vil dog kunne medføre usikkerhet og tvil om et bestemt forhold omfattes, noe som kan gjøre det vanskelig å få noen dømt.¹²³

Dyreværnsloven § 1 er utformet generelt for å kunne tilpasses samfunnsutviklingen. En for kasuistisk bestemmelse vil derfor være dårlig egnet til å ivareta dette hensyn, samt lovens formål om å styrke dyrs stilling i samfunnet. Dyreværnsloven § 1 må anses å oppfylle de krav legalitetsprinsippet stiller til forutberegnelighet og klarhet, ettersom forarbeidene og rettspraksis bidrar til å klarlegge dens innhold og anvendelsesområde.

4.4 Sammenligning

Legalitetsprinsippet er i Norge grunnlovsfestet, mens det i Danmark anses som en alminnelig rettsgrunnsetning. Prinsippet innhold og begrunnelse er i hovedsak tilsvarende i begge rettssystemer. Innenfor det strafferettslige legalitetsprinsipp er det imidlertid visse nyanser mellom norsk og dansk rett. Norge har et grunnlovsfestet strafferettslig legalitetsprinsipp i Grl § 96, mens legalitetsprinsippet på strafferettens område i Danmark er lovfestet i straffeloven § 1.

Det gjelder i strafferetten som følge av legalitetsprinsippet et absolutt krav om lovhjemmel i både Norge og Danmark. Det gjelder et strengt legalitetsprinsipp i begge rettssystemer, hvor hjemmel i eksempelvis alminnelige rettsgrunnsetninger ikke er tilstrekkelig. I norsk rett inneholder det strafferettslige legalitetsprinsipp både et krav om klarhet til bestemmelers ordlyd og et forbud mot analogisk tolkning av straffebud. Det danske strafferettslige legalitetsprinsipp inneholder derimot ikke et selvstendig rettslig klarhetskrav. Domstolene har i dansk strafferett ytterligere mulighet til å foreta analogiske tolkninger av straffebestemmelser dersom nærmere angitte betingelser er oppfylt. Selv om uklare bestemmelser ikke vil være ugyldige i dansk rett, vil det kunne føre til tilbakeholdenhet fra domstolens side med å subsumere et forhold under bestemmelsen.

Legalitetsprinsippet medfører i begge rettssystemer at lovgiver velger en kombinasjon av generelle standarder og mer utfyllende og konkrete bestemmelser innenfor dyrevelferdsområdet. Dette begrunnes i begge land med behovet for en lov som kan tilpasses samfunnsutviklingen og brukes i et lengre tidsperspektiv. Videre skal lovene være handlingsnormerende, som innebærer at de skal bygge på de verdier som til enhver tid foreligger. For kasuistiske bestemmelser vil derfor ikke kunne tilgodese disse

¹²¹ Greve (2001) s. 95

¹²² Ibid. s. 96

¹²³ Baumbach (2008) s. 167-168

hensyn. Samtidig vil bruken av generelle standarder tillate domstolene å dømme for forhold som lovgiver ikke har tenkt på.

Det gjelder de samme fortolkningsregler i Norge og Danmark. Legalitetsprinsippet vil i begge land ha størst betydning som tolkningsfaktor og ved å sette visse minimumskrav til presisjon ved utformingen av dyrevelferdsloven § 3 og dyreværnsloven § 1. Som tolkningsfaktor har prinsippet i norsk rett medført at lovgiver har valgt å sette inn § 14 som uttrykkelig angir visse handlingers særlige straffverdighet. Regelen om lovanalogi må sies å være av liten betydning for den danske dyreværnsloven § 1 på grunn av den vage formuleringen, og fordi domstolene allerede har stor frihet i relasjon til hvilke forhold de anvender bestemmelsen på. Verken den norske dyrevelferdsloven § 3 eller den danske dyreværnsloven § 1 kan derfor sies å være i strid med legalitetsprinsippet.

5. Den norske dyrevelferdsloven § 3

5.1 Bestemmelsens bakgrunn

Det fremgår av forarbeidene at de føringer for menneskers omgang med dyr som fremlegges i den etiske plattform¹²⁴ bør innarbeides i dyrevelferdsloven som generelle prinsipper og i lovens nærmere bestemmelser. Et av prinsippene som i plattformen angis å skulle være førende for menneskers holdning til dyr er anerkjennelsen av dyrs egenverdi. Lovgiver ønsker med den nye dyrevelferdsloven blant annet å tydeliggjøre dyrs rettigheter og status i det norske samfunn.¹²⁵ Til tross for diskusjoner under arbeidet med lovutkastet ble formuleringen om dyrs egenverdi vedtatt. Dyrs egenverdi kommer nå direkte til uttrykk i nåværende dyrevelferdslov § 3, som er en helt ny formulering fra tidligere dyrevernløvs § 2.¹²⁶

Dvl § 3 bygger på og viderefører prinsippene fra tidligere dyrevernløvs § 2, samtidig som bestemmelsens annet punktum ved begrepene «*påkjenninger og belastninger*» til dels innebærer en endring av tidligere dyrevernløvs § 2. Dyrevernløvs § 2 koblet plikten til å behandle dyr godt direkte til konsekvensen «*fare for lidelse*», jf. ordlyden «*så det ikke kjem*», således at god dyrevelferd etter ordlyden ikke var et selvstendig krav. Dette er nå endret ved dvl § 3 som gjennom sin ordlyd understreker at god dyrevelferd er et selvstendig og positivt krav, og som ikke nødvendigvis har sammenheng med at dyret blir utsatt for unødige påkjenninger eller belastninger.¹²⁷

Nytt i dvl § 3 er at dyr skal «*beskyttes mot unødige påkjenninger og belastninger*» istedenfor lidelse som i tidligere dyrevernløvs § 2. I forarbeidene antas begrepene påkjenninger og belastninger å omfatte lidelse, samtidig som terskelen for hva som anses for en påkjønning eller belastning antas å være lavere enn etter den tidligere § 2. Ordlyden i dvl § 3 gir en mer presis angivelse av de negative forhold lovgiver ønsker å beskytte dyr mot og endringen medfører en tydeliggjørelse av rettstilstanden.¹²⁸

5.2 Dyrevelferdslovens formål

Formålsbestemmelsen i dvl § 1 lyder: «*formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr*». Dyrevelferdsmeldingen, og særlig den etiske plattform den presenterer, spilte en sentral rolle ved utarbeidelsen av nåværende dyrevelferdslov. Dette vises blant annet ved at de viktigste elementene i den etiske plattformen ble implementert i lovens formålsbestemmelse.¹²⁹ Det fremgår videre av forarbeidene at det foreligger en utvidelse av tidligere dyrevernløvs formål ved at det nå er inntatt i dvl § 1 at loven blant annet skal fremme respekt for dyr.¹³⁰

¹²⁴ Om den etiske plattform, se St. meld. nr. 12 (2002-2003) s. 150

¹²⁵ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 22

¹²⁶ Stenevik (2011) s. 33

¹²⁷ Ibid. s. 33

¹²⁸ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 24

¹²⁹ Ibid. s. 18

¹³⁰ Ibid. s. 18

Lovutkastet var gjenstand for diskusjon i forhold til om begrepet dyrevelferd skulle defineres i loven. Departementet kom frem til at en lovfestet definisjon av begrepet ikke ville være den beste løsningen, idet det foreligger uenighet om begrepets innhold og hva som er god dyrevelferd kan endres med tiden. Lovgiver valgte likevel å anvende begrepet dyrevelferd i formålsbestemmelsen uten nærmere å angi hvordan begrepet skal forstås. Dette begrunnes med at anvendelsen av begrepet dyrevelferd istedenfor dyrevern uttrykker et ønske om at dyrets velferd skal være i sentrum ved lovens anvendelse.¹³¹

Lovens intensjon er å være normgivende for menneskers kontakt og håndtering av dyr, og slik ivareta hensynet til god dyrevelferd. Dyrevelferdsloven er følgelig en fullmaktslov som angir generelle retningslinjer, og utfyllende bestemmelser kan fastsettes i forskrifter med hjemmel i loven.¹³² I tillegg skal loven sette en skranke for hvilke handlinger som anses for uakseptable. Det fremgår av forarbeidene at det ikke er lovgivers intensjon å hindre enhver påkjenning som mennesker utsetter dyr for. Derimot er ønsket at de handlinger mennesker utsetter dyr for skal være dyrevelferdsmessig forsvarlig. Loven skal derfor fastsette når handlinger, basert på nåværende faglig viten, ikke kan anses for dyrevelferdsmessig forsvarlig og dermed er ulovlige.¹³³

5.3 Dyrevelferdslovens anvendelsesområde

Dyrevelferdslovens anvendelsesområde reguleres av lovens § 2. I lovutkastet vurderte departementet at de dyrearter som omfattes av loven klart skal fremgå av lovens ordlyd, og ikke fastsettes nærmere i forskrifter.¹³⁴ Som nevnt står dyrets subjektive opplevelser sentralt i dyrevelferdsbegrepet og lovens formål om å fremme god dyrevelferd. Det ble derfor vedtatt at kun dyrearter som etter dagens kunnskapsnivå vurderes at det er høy sannsynlighet for å kunne ha positive og negative opplevelser omfattes av dyrevelferdsloven.¹³⁵

Etter dvl § 2 gjelder dyrevelferdsloven «*pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tiftokreps, blekksprut og honningbier*». Blekkspruter og honningbier var ikke omfattet av den tidligere dyrevernloven, og nåværende dyrevelferdslov § 2 utgjør en utvidelse av lovens anvendelsesområde.¹³⁶ I tråd med begrunnelsen for lovens virkeområde ble det besluttet at dvl også skal gjelde dyrefostre såfremt, og fra det tidspunkt, fosterets sanser tilsvarer utviklingsnivået som levende dyr har, jf. dvl § 2.¹³⁷

Dyrevelferdsloven innebærer en ytterligere utvidelse av anvendelsesområdet i forhold til den tidligere dyrevernslov. Loven gjelder nå etter § 2 «*forhold som påvirker velferd eller respekt for...*» Dette innebærer at loven i begrenset omfang også vil kunne omfatte animalske produkter, såfremt forholdet har betydning for etterlevelse av lovens formål, for eksempel forhold knyttet til produksjon.¹³⁸

5.4 Dyrs egenverdi og rettslig status

En naturlig språkforståelse av egenverdi tilsier at individet eller objektet har verdi i kraft av seg selv.¹³⁹ Egenverdi vektlegges i forarbeidene som et krav til forsvarlig og respektfull behandling av dyr, som betyr at dyrs verdi foreligger utover og uavhengig av den økonomiske og følelsesmessige nytteverdi de kan ha for mennesker. Definisjonen i forarbeidene bygger videre på og samsvarer godt med definisjonen av egenverdi i dyrevelferdsmeldingen.¹⁴⁰ Dyrs egenverdi innebærer etter dyrevelferdsmeldingens beskrivelse at dyr skal behandles med omsorg og respekt for dyrets egenart. I dette ligger at det i stor

¹³¹ Ibid. s. 20

¹³² Ibid. s. 12

¹³³ Ibid. s. 18

¹³⁴ Ibid. s. 21

¹³⁵ Ibid. s. 21

¹³⁶ Ibid. s. 20

¹³⁷ Ibid. s. 21

¹³⁸ Ibid. s. 20-21

¹³⁹ Stenevik (2011) s. 34

¹⁴⁰ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 24

grad skal tas hensyn til dyrs naturlige behov og at man aktivt skal forebygge sykdom, skader og smerte.¹⁴¹ Det skal ved anvendelsen av loven tas utgangspunkt i dyrenes egne interesser.¹⁴²

Lovgiver ønsker med den nye dyrevelferdsloven å presisere dyrs status og rettigheter, som blant annet kommer til uttrykk i § 3 om dyrs egenverdi.¹⁴³ Det fremgår av dyrevelferdsmeldingen at dyr i norsk rett tradisjonelt har vært behandlet som objekter.¹⁴⁴ I høringsnotatet ble det reist spørsmål fra flere høringsinstanser om anerkjennelsen av dyrs egenverdi innebærer at dyr får rettigheter og juridisk status etter dyrevelferdsloven.¹⁴⁵ Ved å stadfeste og anerkjenne dyrs egenverdi kan det antydes at dyr har en interesse i både å leve og å leve et godt liv og at dette er relevante hensyn. Videre er det dyrets interesser som står i sentrum for loven, noe som taler for at reglene er til av hensyn til dyret selv.¹⁴⁶

I forarbeidene lyder svaret på spørsmålet om dyrs juridiske status etter loven følgende: «*departementet legger til grunn at denne loven ikke medfører at dyr får rettigheter utover dette. Loven vil heller ikke ha direkte virkning for dyrs status etter andre lover*».¹⁴⁷ Dyrs egenverdi i dvl § 3 er kun av symbolsk verdi, og stadfestelsen av begrepet innebærer at bestemmelsen ikke gir dyr direkte rettigheter.¹⁴⁸ Anerkjennelsen av dyrs egenverdi vil imidlertid kunne ha betydning for tolkningen av dyrevelferdsloven, inkludert anvendelsen av § 3.¹⁴⁹ Departementets svar er vedrørende dyrs juridiske status vagt og upresist. Det er lite hensiktsmessig at verken loven eller forarbeidene gir et tydelig svar om dyrs juridiske status etter loven. Denne uklarheten samsvarer dårlig med lovens formål om blant annet tydeliggjørelse av dyrs status og rettigheter i Norge,¹⁵⁰ og kan føre til forvirring blant borgerne. Dersom en alminnelig forståelse av lovens ordlyd legges til grunn vil det kunne antas at dyrs egenverdi innebærer en juridisk status som tillater dyr å inneha rettigheter.

Forfatterne Stenevik og Mejdell gir imidlertid uttrykk for at dyr må anses å ha rettslig status som beskyttelsessubjekt etter dyrevelferdsloven, hvilket på bakgrunn av redegjørelsen ovenfor må kunne legges til grunn.¹⁵¹ Det må derfor antas at dyr ved anvendelsen av dyrevelferdsloven ikke lenger skal behandles som rettslige objekter, mens dyrs rettslige status etter annen lovgivning er uendret.¹⁵²

Det kan videre reises spørsmål om dyr kan anses som rettssubjekter etter dyrevelferdsloven. Uansett om dyrevelferdsloven erkjenner at dyr har egne interesser og at dyr etter loven må anses som beskyttelsessubjekter, er dette ikke ensbetydende med at dyr etter loven har rettsevne. Å ha rettsevne innebærer en evne til å ha både rettigheter og plikter. Selv om det kan argumenteres for at dyrevelferdsloven gir dyr visse rettigheter, innebærer det ikke at dyr har rettslig handleevne. For eksempel har ikke dyr evne til å inngå rettslige disposisjoner eller håndheve sine rettigheter etter dyrevelferdsloven. Tradisjonelt har kun mennesker og juridiske personer vært ansett som rettssubjekter, idet kun de som kan overskue konsekvensene av sine handlinger kan ha rettsevne.¹⁵³

Selv om dyr ikke selv kan opptre som saksøker medfører det ikke manglende muligheter for å sikre dyrs rettigheter etter dyrevelferdsloven. I dyrevelferdsloven kapittel 3 (§§ 29-37) fastsettes administrative bestemmelser og sanksjoner. Dette innebærer at mattilsynet og politiet kan opptre på vegne av dyr for å sikre at dyrevelferdsloven etterleves, for eksempel ved å føre tilsyn, treffe vedtak og ta dyr i midlertidig forvaring etter dvl §§ 30 og 32. Også dyrevernsorganisasjoner (f.eks NOAH) kan til en viss grad ivareta

¹⁴¹ St. meld. nr. 12 (2002-2003) s. 150

¹⁴² Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 8

¹⁴³ Ibid. s. 8

¹⁴⁴ St. meld. nr. 12 (2002-2003) s. 136

¹⁴⁵ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 22 flg

¹⁴⁶ Stenevik (2011) s. 21

¹⁴⁷ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 24

¹⁴⁸ Innst. O. nr. 56 (2008-2009) s. 29

¹⁴⁹ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 24

¹⁵⁰ Ibid. s. 22

¹⁵¹ Stenevik (2011) s. 21

¹⁵² Ibid. s. 22

¹⁵³ Ibid. s. 23

dyrs interesser,¹⁵⁴ selv om de ikke er tillagt noen kompetanse etter dyrevelferdsloven. For eksempel arbeider NOAH for forbedring av dyrevelferdslovgivningen, opprettelse av dyrepoliti i Norge, anmelder overtredelser av dyrevelferdsloven og formidler informasjon om dyrs leveforhold til det norske samfunn.¹⁵⁵ Det er videre den offentlige påtalemyndighet som kan reise og føre saker om overtredelse av dyrevelferdsloven.

5.5 Rettslig standard i dyrevelferdsloven § 3 annet punktum

Bestemmelsens annet punktum er en rettslig standard og omtales som en generell aktsomhetsnorm.¹⁵⁶ Bestemmelsen gjelder all omgang med dyr og inneholder to separate krav til behandling av dyr. For det første angir bestemmelsen at dyr har krav på god behandling, et såkalt positivt påbud. Bestemmelsen innebærer videre et negativt formulert krav om at dyr skal beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.¹⁵⁷

Det ble ved utformingen av dyrevelferdsloven vektlagt at den skal være en moderne lov som skal kunne fungere i et lengre tidsperspektiv.¹⁵⁸ Bestemmelsens karakter av en rettslig standard bidrar til en moderne og fleksibel lov. Samfunnet utvikles kontinuerlig, og synet på dyrs velferd varierer i takt med utviklingen. Faktorer som religion, kultur og tradisjoner påvirker synet på dyr og derfor også hvilken beskyttelse de gis.¹⁵⁹

Utformingen av dvl § 3 gjør at innholdet kan tilpasses oppfatninger om hva som er «god behandling» og «unødig» i samfunnet til enhver tid. Slik vil dyr kunne nyte beskyttelse etter bestemmelsen i et fremtidig tidsperspektiv, selv om synet på dyrs rettigheter varierer både med tiden, og mellom religioner og kulturer. En annen side av bestemmelsens utforming er at den faktiske beskyttelse dyr har krav på vil variere basert på det innhold bestemmelsen gis. Dette gjelder både når dyrevelferdsloven § 3 anvendes på selvstendig grunnlag, og når innholdet kommer til uttrykk gjennom lovens øvrige bestemmelser.¹⁶⁰

Etter dvl § 3 er ansvarssubjektet enhver som omgås dyr, og særlig brukes bestemmelsen i de tilfeller hvor det er andre enn dyreholder som foretar handlingen. Som nevnt kan dvl § 3 ha selvstendig betydning, og bestemmelsen brukes i de tilfeller hvor ingen av lovens øvrige regler dekker det konkrete forhold.¹⁶¹ I Rt 2006 s. 1105 «Rendalen» som omhandlet gyldigheten av et vedtak, ble den tilsvarende bestemmelsen i tidligere dyrevernav § 2 anvendt da det var den eneste rettslige hjemmel som omfattet forholdet det var truffet vedtak om.¹⁶²

Dyrevelferdsloven § 3 vil videre være førende for tolkningen av lovens øvrige bestemmelser. Når andre bestemmelser tolkes i lys av § 3 blir målet å oppfyllet kravet til god behandling, og å unngå unødige påkjenninger og belastninger. Dette vises i lagmannsrettens dom i RG 1996 s. 1126, som gjaldt spørsmålet om bevisanke for overtredelse av viltloven. Anken i forhold til frifinnelse for overtredelse av den tidligere dyrevernaven ble ikke tatt til følge. Dommen angår derfor ikke direkte den tidligere dyrevernav § 2, men Høyesterett uttalte seg om den generelle plikt som følger av tidligere § 2 i forbindelse med tolkningen av samme lovs § 6. I saken uttalte Høyesterett: «*hjelpeplikten i dyrevernaven § 6 må ses som et kasuistisk utslag av den generelle normen i dyrevernaven § 2 med hensyn til de plikter enhver har*».¹⁶³

¹⁵⁴ Ibid. s. 22

¹⁵⁵ NOAH (udatert), <http://dyrepoliti.no/noahs-arbeid>

¹⁵⁶ Stenevik (2011), s. 35

¹⁵⁷ Ibid. s. 35

¹⁵⁸ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 8

¹⁵⁹ St. meld. nr. 12 (2002-2003) s. 18

¹⁶⁰ Stenevik (2011) s. 36

¹⁶¹ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 94-95

¹⁶² Rt 2006 s. 1105 avsnitt 25

¹⁶³ RG 1996 s. 1126 s. 4

Samtidig som de øvrige bestemmelser skal tolkes i lys av § 3, må § 3 tolkes i lys av lovens andre bestemmelser. Som utgangspunkt vil det være sammenfall mellom bestemmelsenes innhold, slik at hvis det etter § 23 kreves at en flokk kyr skal holdes sammen vil dette også være kravet etter § 3. Det finnes imidlertid tilfeller hvor § 3 medfører strengere krav enn det som følger av andre bestemmelser. For eksempel er det etter dvl § 26 første ledd litra c forbudt å med vilje påføre dyr frykt eller skade under trening. Det kan anføres at dvl § 3 ytterligere medfører krav om anvendelse av treningsmetoder som bygger på positiv forsterkning. Motsatt vil bestemmelser med et mer snevert virkeområde ikke påvirke rekkevidden av § 3.¹⁶⁴

5.5.1 Krav til god behandling

Bestemmelsen inneholder som nevnt et positivt påbud om å behandle dyr godt. Begrepet «godt» gir rom for skjønn og hva som er god behandling vil i det enkelte tilfelle måtte bero på en konkret vurdering. Ved avgjørelsen skal dyrs fysiske og mentale behov ut ifra deres egenart og evne til å ha positive og negative opplevelser vektlegges. At utgangspunktet skal tas i dyrets egenart medfører at det er det enkelte individ god behandling relaterer seg til.¹⁶⁵ Hensyn til dyrets fysiske og mentale behov vil for eksempel kunne stille krav til dyrets muligheter for aktivitet, tilpasset fôr og et stimulerende levestiljø.¹⁶⁶

Den etiske plattformen har blitt innarbeidet i dyrevelferdslovens nærmere bestemmelser som dermed konkretiserer hva som ligger i god behandling. Eksempler på slike bestemmelser er § 23 om dyrs levestiljø, § 6 om krav til kompetanse og § 24 om tilsyn og stell. Innholdet av «god behandling» samsvarer godt med den norske forståelse av begrepet dyrevelferd, hvor dyrets mestring av og trivsel i levestiljøet står sentralt. Dette vil derfor være sentrale faktorer i vurderingen av om det foreligger god behandling sammen med andre faktorer som dyrets helserisiko og sikkerhet.¹⁶⁷

Idet dvl § 3 er en videreføring av den tidligere dyrevernav § 2 kan forarbeidene til § 2 overføres til og anvendes som retningslinjer for hva som er god behandling.¹⁶⁸ Det fremgår av forarbeidene til tidligere dyrevernav § 2 at dyr skal behandles «hensynsfullt og med omhu».¹⁶⁹ God behandling er også nærmere angitt gjennom utfyllende forskrifter gitt med hjemmel i dyrevelferdslovens bestemmelser. Forskrifter kan både være generelt utformet, eller være detaljerte bestemmelser som utdyper lovens ordlyd. Det er de mer detaljerte og konkrete bestemmelsene i forskriftene som har størst betydning for kravet til god behandling.¹⁷⁰ Som eksempel kan det vises til § 22 annet ledd i forskrift om hold av storfe. Bestemmelsen konkretiserer og utdyper kravet til dyrs levestiljø for storfe ved å angi at «*kyr skal ha tilgang på liggeplasser med mykt underlag og tett gulv*».¹⁷¹

Rt 1964 s. 814 handler om en ku som hadde blitt stående uten tilsyn og mat på en kai i 27 timer. Om dette forhold uttalte Høyesterett: «*uansett om herredsretten mener at dette ikke er mishandling eller en behandling dyret har hatt ondt av eller lidt under, må det være klart at det ikke tilfredsstiller dyrevernavens krav om forsvarlig tilsyn med og stell av et husdyr. Herredsretten har tolket loven feil når den har funnet det avgjørende at dyret neppe har hatt ondt av å stå på kaien uten pleie i noe over ett døgn*».¹⁷² Dommen viser at vurderingstemaet etter loven ikke er hvilken dårlig behandling som aksepteres, men derimot hva som kan anses som god og forsvarlig dyrebehandling. Manglene tilsyn og mat i en så lang periode oppfylte følgelig ikke lovens krav om god behandling.¹⁷³

¹⁶⁴ Stenevik (2011) s. 47-48

¹⁶⁵ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 95

¹⁶⁶ Stenevik (2011) s. 36

¹⁶⁷ Ibid. s. 36-37

¹⁶⁸ Ibid. s. 38

¹⁶⁹ Ot. prp. nr. 27 (1973-1974) s. 35

¹⁷⁰ Stenevik (2011) s. 38

¹⁷¹ Forskrift om hold av storfe § 22 annet ledd

¹⁷² Rt 1964 s. 814 s. 3

¹⁷³ Stenevik (2011) s. 37

5.5.2 Beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger

5.5.2.1 Dyr skal beskyttes

I bestemmelsen heter det at dyr har krav på beskyttelse mot fare for unødige påkjenninger og belastninger. En alminnelig forståelse av begrepet «beskytte» tilsier at den ansvarlige for dyret skal gjøre det som etter situasjon er mulig for å forhindre at dyret blir utsatt for slike unødvendige belastninger. I forarbeidene beskrives dette som en plikt for ansvarssubjektet til aktivt å forebygge at dyr utsettes for sykdom, skader og påregnelige farer. Videre plikter enhver å opptre forsvarlig for å unngå at dyr utsettes for unødige påkjenninger og belastninger.¹⁷⁴

Etter loven kan det kreves at det iverksettes beskyttelsestiltak, dog vil de tiltak som kreves variere avhengig av hvilken type fare det gjelder. Sentralt i vurderingen av tiltak som kan kreves vil være hvilken fare dyret står i risiko for. Faktorer som farens art, konsekvenser for dyret, sannsynlighet for at skade inntreffer, hvor påregnelig faren er og mulighet for forebygging vil videre være sentrale i vurderingen. Dersom det vurderes at det er betydelig fare for store belastninger vil det etter loven kunne kreves at det iverksettes effektive tiltak, selv om tiltaket vil være særlig krevende. Tilsvarende vil det kunne kreves at det gjøres tiltak dersom faren enkelt kan forebygges. Det sentrale er at dyr ikke beskyttes mot all fare, og at det derfor må settes en nedre grense mot den risiko som må antas å være en del av dagliglivet.¹⁷⁵

5.5.2.2 Fare for unødige påkjenninger og belastninger

Det uttales i forarbeidene at loven ikke har til intensjon å hindre enhver påkjenning eller belastning som påføres dyr. Formålet er derimot å unngå de påkjenninger og belastninger som er uakseptable og som kan unngås. Drøftelsen videre vil derfor fokusere på grensen nedad mot unødige påkjenninger og belastninger.

5.5.2.2.1 «Fare for»

En alminnelig språkforståelse av «fare for» tilsier at den aktuelle fare ikke allerede må ha inntrådt, men at det er tilstrekkelig med en viss sannsynlighet for at den vil inntreffe. Det fremgår av forarbeidene at det skal legges et føre-var prinsipp til grunn, og tiltak skal iverksettes før påkjenningen eller belastningen har funnet sted.¹⁷⁶ Dette vil si at dersom det er mulig å forhindre at faren inntreffer på et tidligere tidspunkt vil det ikke være tilstrekkelig å oppfylle lovens krav om tiltak når påkjenningen eller belastningen allerede har inntruffet.¹⁷⁷

Saken i Rt 2006 s. 1105 «Rendalen» viser hvordan føre-var prinsippet kan slå til, idet det ble truffet vedtak som påla en bonde å fjerne en sau fra utmarken grunnet en foreliggende fare for ulveangrep.¹⁷⁸ «Fare for» medfører videre at også manglende kompetanse eller kunnskap hos ansvarssubjektet kan føre til at dyret blir satt i fare for unødige påkjenninger eller belastninger. Dette er for eksempel tilfellet dersom dyreholder mangler kunnskap om dyrets behov for sosial kontakt med artsfrender, som kan føre til aggressiv oppførsel hvor dyret selv og andre risikerer å settes i fare.¹⁷⁹

Føre-var prinsippet skal særlig legges til grunn i de tilfeller hvor det foreligger manglende kunnskap og forskning.¹⁸⁰ Dette innebærer at dersom det foreligger tvil om dyret utsettes for «fare for» så skal tvilen komme dyret til gode. Prinsippet bør i denne sammenheng tolkes i overensstemmelse med den definisjon som finnes innenfor miljørettslovgivningen og EU-retten. I EU opereres det med følgende forståelse av prinsippet: «...there are reasonable grounds for concern that potential hazards may affect the environment or human, animal or plant health, and when at the same time the available data preclude

¹⁷⁴ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 95

¹⁷⁵ Stenevik (2011) s. 42

¹⁷⁶ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 95

¹⁷⁷ Stenevik (2011) s. 43

¹⁷⁸ Rt 2006 s. 1105 avsnitt 39

¹⁷⁹ Stenevik (2011) s. 43

¹⁸⁰ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 95

a detailed risk evaluation». Dersom EUs definisjon anvendes ved tolkningen av dvl § 3 innebærer det at så langt det er mulig skal det forsøkes å unngå mulige negative dyrevelferdsmessige konsekvenser.¹⁸¹

5.5.2.2.2 «Unødige påkjenninger og belastninger»

En alminnelig språkforståelse av begrepet «unødige» tilsier at det ikke er nødvendig at handlingen eller unnlåtelsen finner sted. Det må ikke finnes handlingsalternativer der konsekvensene for dyret er av mindre alvorlig karakter og omfang.¹⁸² Dette kommer til uttrykk i Rt 2006 s. 957 «Salonggeværsaken». Dommen gjaldt forståelsen av den tidligere dyrevernlav § 9 om slakting av tamrein ved bruk av salonggevær på 3-5 meters avstand. Høyesterett uttalte om forholdet: «...*det må altså foretas en vurdering av risikoen for at avlivningsmetoden kan påføre dyret lidelse. Derrest må det foretas en avveining i forhold til de alternative avlivningsmetoder, jf. lovens kriterium «i utrengsmål»*».¹⁸³

«Unødige» er et skjønnsmessig ord som kan underlegges forskjellige tolkninger. Av den grunn reiste flere av høringsinstansene spørsmål omkring videreførelsen av begrepet i dvl § 3. Slik begrepet anvendes i bestemmelsen sender det et negativt signal. I stedet for å fokusere på hvordan best mulig velferd for dyr kan oppnås blir det sentrale for vurderingen i hvilken grad det kan aksepteres at mennesker utnytter dyr.¹⁸⁴

Begrepet «unødige» inntas i loven for å sette en nedre grense for hvilke påkjenninger og belastninger dyr ikke skal kunne utsettes for. Videre beror hva som er «unødige» på en sammensatt interesseavveining,¹⁸⁵ hvor det skal vektlegges påkjenningens og belastningens karakter og omfang, om det er mennesker som har påført de, formålet med å utsette dyr for påkjenningen eller belastningen og om handlingen er allment akseptert.¹⁸⁶

Dyrs rettslige vern er begrenset til beskyttelse mot unødige påkjenninger og belastninger. Det angis ikke nærmere i verken loven eller forarbeidene hva som anses som «påkjenninger og belastninger». Det må etter en naturlig språkforståelse antas å omfatte både fysiske og mentale forhold. Herunder medregnes blant annet negative følelser, fysisk sykdom og svekkelse, samt andre forhold som kan føre til at dyret blir sliten, utmattet eller medtatt, for eksempel stress. Sentralt for om et forhold anses som en påkjenning eller belastning er om dyret settes i en negativ tilstand og om den subjektive opplevelse fremkaller motvilje og ubehag. Typiske forhold som omfattes av begrepsparet er situasjoner som forbindes med smerte, plage, nød eller elendighet.¹⁸⁷

EUs direktiv om vern av dyr som holdes til landbruksformål angir i artikkel 3 at produksjonsdyr skal beskyttes mot unødig lidelse, smerte og skader. Det fremgår ikke av ordlyden i § 3 at skader omfattes som en påkjenning eller belastning, men Norges forpliktelser etter EØS-avtalen utvider § 3 til også å omfatte skader som en påkjenning eller belastning.¹⁸⁸

Avgjørelsen om et forhold utgjør en unødig påkjenning eller belastning skal etter forarbeidene i hvert enkelt tilfelle ta utgangspunkt i en faglig dyrevelferdsmessig vurdering. Denne vurdering skal såfremt det lar seg gjøre baseres på et vitenskapelig grunnlag. Dersom det ikke er mulig vil det være behov for å kunne treffe skjønnsmessige avgjørelser. Dette er for eksempel tilfellet dersom det finnes svært lite eller ingen vitenskapelig forskning eller at det relevante forhold ikke er målbart.¹⁸⁹

¹⁸¹ Stenevik (2011) s. 44

¹⁸² Ibid. s. 44

¹⁸³ Rt 2006 s. 957 avsnitt 14

¹⁸⁴ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 23

¹⁸⁵ Stenevik (2011) s. 44

¹⁸⁶ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 95

¹⁸⁷ Stenevik (2011) s. 42-43

¹⁸⁸ Ibid. s. 43

¹⁸⁹ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 95

5.5.2.2.1 Når er det nødvendig å påføre dyr påkjenninger og belastninger?

Det følger av dyrevelferdsloven § 3 at det rettslige vern av dyr er begrenset til en beskyttelse mot unødige påkjenninger og belastninger. Dette medfører at det i et visst omfang tillates mennesker å gjøre inngrep i dyrs interesser. For at begrensninger i dyrs interesser skal være lovlig må det foreligge oppfyllelse av tre kumulative vilkår.¹⁹⁰

5.5.2.2.1.1 Berettiget formål

Ved vurderingen av om det anses som nødvendig å påføre dyr en påkjenning eller belastning skal det tas stilling til aktivitetens formål. Det kreves at handlingen må ha et berettiget formål for å anses som nødvendig og dermed lovlig etter dyrevelferdsloven § 3.¹⁹¹ Etter forarbeidene er det avgjørende om den foreliggende aktivitet kan forsvares som tilstrekkelig viktig.¹⁹²

Det skal foretas en interesseavveining av dyrs interesser og menneskers nytteinteresse i å påføre dyret den aktuelle påkjenning eller belastning. Det relevante er om interessene forbundet med handlingen kan anses å tjene et så viktig og berettiget formål at hensynet til dyrets interesse og den lidelse det blir påført må tilsesettes.¹⁹³ Relevante momenter i vurderingen her vil blant annet være påkjenningens omfang og karakter og om aktiviteten er allment akseptert.

Et eksempel på hva som anses som berettiget formål finnes i en dom fra Nord-Østerdal tingrett. Dommen gjaldt forfølgning av ulv med bil i 8 minutter, hvor den ene av ulvene var nær å bli truffet av bilens panser. Spørsmålet i saken var om det forelå brudd på daværende dyrevernløvs § 2, herunder om tiltaltes formål var tilstrekkelig viktig til å foreta handlingen. Av dommen fremgår det: «...at tiltalte fortsatte å forfølge den etter at den hadde kommet tilbake til veien, har intet formål etter tiltaltes forklaring, og anses ekstra ille».¹⁹⁴ Kravet om berettiget formål som anses tilstrekkelig viktig anses av forfatterne Stenevik og Mejdell som å være et alminnelig dyrevelferdsrettslig prinsipp.¹⁹⁵

5.5.2.2.1.2 Nødvendighetskravet

Det fremgår av forarbeidene at et godt formål ikke kan rettferdiggjøre enhver utnyttelse av dyr.¹⁹⁶ Det kreves derfor at aktiviteten må være nødvendig for å oppfylle formålet. I dette ligger at dyr ikke skal utsettes for større påkjenninger og belastninger enn det formålet tilsier er nødvendig. Dersom det finnes andre alternativer som kan oppfylle formålet på en mindre inngripende måte, er det dette alternativ som skal brukes.¹⁹⁷

Spesielt når dyr anvendes i forskningsøyemed spiller dette kriteriet en viktig rolle. Det kommer for eksempel til uttrykk i forskrift om dyr i forsøk § 9, som gjenspeiler de tre R-ene (reduction, replacement og refinement) som anvendes innenfor forskningsvirksomhet. Dette innebærer at det ikke skal benyttes flere dyr enn strengt nødvendig, og at de dyr som benyttes utsettes for en så liten påkjenning som mulig.¹⁹⁸ Videre skal forsøksmetodene hele tiden forbedres slik at dyrenes velferd kan optimaliseres og smertene minimeres eller forebygges.¹⁹⁹ Kriteriets betydning innenfor forskningsøyemed reflekteres også av forarbeidene til dyrevernløven av 1974 som omtaler nødvendighetskravet som et hovedprinsipp i relasjon til bruk av dyr innen forskning.²⁰⁰

¹⁹⁰ Stenevik (2011) s. 44

¹⁹¹ Ibid. s. 44

¹⁹² Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 9

¹⁹³ St. meld. nr.12 (2002-2003) s. 136

¹⁹⁴ TNOST-2010- 57617 s. 6

¹⁹⁵ Stenevik (2011) s. 45

¹⁹⁶ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 10

¹⁹⁷ St. meld. nr. 12 (2002-2003) s. 136

¹⁹⁸ Stenevik (2011) s. 45

¹⁹⁹ Forskrift om dyr i forsøk §§ 1 og 9

²⁰⁰ Ot. prp. nr. 27 (1973-1974) s. 18

5.5.2.2.1.3 Interesseavveiningen

Som beskrevet ovenfor²⁰¹ har dyr både egenverdi og nytteverdi. Det er derfor ikke enhver påkjenning og belastning dyr utsettes for som vil anses for rettsstridig. Det skal foretas en interesseavveining, idet både «godt» og «unødige» i bestemmelsen åpner for en skjønnsvurdering. Interesseavveiningen skal ta utgangspunkt både i lovens positive krav om god behandling og lovens mer negative formulering om «unødige» i annet punktum.²⁰²

Det følger av forarbeidene at interesseavveiningen skal bygge på vitenskapelig kunnskap og etiske vurderinger basert på et faglig skjønn.²⁰³ Det skal foretas en avveining av motstridende interesser og vurderingsgrunnlaget skal omfatte alle relevante momenter, for eksempel dyrevelferdsvurderinger, etiske og følelsesmessige vurderinger og praktiske og økonomiske hensyn. Videre skal hva som er «unødige påkjenninger og belastninger» vurderes i lys av de til enhver tid gjeldende moraloppfatninger i samfunnet, herunder om handlingen er allment akseptert.²⁰⁴

Det er for eksempel en allmenn holdning i dagens samfunn i Norge at dyr kun skal avlives for viktige menneskelige hensyn og ikke vilkårlig utsettes for unødig lidelse.²⁰⁵ Hensynet til økonomi og tradisjon kan føre til at visse handlinger eller holdninger tillates, selv om forsvarligheten kan diskuteres. For eksempel tillates det et forholdsvis høyt sykdomsromfang i fiskeoppdrett og høy dyretetthet i sluttfasen av slaktekyllingsoppdrett.²⁰⁶

Avveiningen av de motstridende interesser skal etter ordlyden og forarbeidene foretas forholdsmessig. Dette innebærer at interessene skal gis rimelig vekt i forhold til hverandre. Sentralt i vurderingen blir derfor spørsmålet om grunnen til å innskrenke dyrets livsutfoldelse kan anses som gode nok. Dersom dyrets nytteverdi finnes å være av liten verdi, vil det være lite som taler for at dyrets interesser skal måtte vike. Uforholdsmessige inngrep kan derfor sjeldent sies å være nødvendige. Dette kommer til uttrykk gjennom nåværende forskrifter. For eksempel er det i Norge forbudt å bruke pisk som fremdriftsmiddel i trav- og galoppløp. Derimot tillattes det å påføre dyr påkjenninger og belastninger som ledd i medisinsk forskning.²⁰⁷

Sentralt i avveiningen mellom nytteverdi og egenverdi kan være forskjellen mellom dyrets lidelse sammenlignet med for eksempel dyrets økonomiske verdi. I forarbeidene stilles det strenge krav til dyrevelferd, noe som må tas i betraktning når hensynet til dyrs interesser skal vektlegges.²⁰⁸ Det angis som eksempel i forarbeidene at det ikke er legitimt å foreta en amputasjon av et sykt produksjonsdyr kun for å redde dyrets slakteverdi, uansett om dyrets livskvalitet vil bli noe dårligere som følge av amputasjonen.²⁰⁹

Påkjenninger og begrensninger kan etter dvl § 3 påføres dyr av hensyn til dyret selv eller menneskelige interesser i dyret. Det er for eksempel legitimt å gjennomføre medisinske undersøkelser og operasjoner hos veterinær, uansett om dyret opplever de som ubehagelig. Det er videre enkelte påkjenninger og belastninger som anses som nødvendige som et utslag av at de er en del av dagliglivets risiko. Det er for eksempel ikke i strid med loven å holde flere hester sammen, selv om det innebærer en risiko for at de kan bite eller sparke hverandre.²¹⁰

²⁰¹ Se pkt. 5.4

²⁰² Stenevik (2011) s. 38

²⁰³ Innst. S. nr. 226 (2002-2003) s. 7

²⁰⁴ Stenevik (2011) s. 40

²⁰⁵ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 9

²⁰⁶ Stenevik (2011) s. 38

²⁰⁷ Ibid. s. 45

²⁰⁸ Ibid. s. 46

²⁰⁹ Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 99

²¹⁰ Stenevik (2011) s. 46

Selv om den allmenne moraloppfatning tilsier at dyrenes interesser skal vektlegges i stor grad ved avveiningen, finnes det eksempler på at dyrene gis et svakere vern enn samfunnsoppfatningen skulle tilsi. Pelsdyroppdrett, hvor dyrs velferd kun vektlegges i liten grad, har for eksempel lenge vært tillatt i Norge.²¹¹ Også innenfor produksjonsnæringen blir dyrenes velferd kun tillagt særlig vekt dersom det kan gi bedre økonomiske resultater. Den økonomiske verdi av å ha effektive produksjonsdyr blir prioritert over dyrenes velferd og velferden blir satt til et minste nivå på akkord med menneskelige interesser i høy produksjonsverdi. Som en konsekvens oppstår det et høyere sykdomsomsfang hos produksjonsdyrene.²¹² I disse tilfellene foreligger det nærmest en innskrenkende tolkning av hva som ligger i «god behandling», idet dyrenes velferd blir redusert uten at det forekommer brudd på dyrevelferdsloven.²¹³

6. Den danske dyreværnsloven § 1

6.1 Lovens formål

Dyreværnsloven har i motsetning til den norske dyrevelferdslov ikke en egen formålsbestemmelse. Det fremgår av forarbeidene til dyreværnsloven av 1991²¹⁴ at formålet med loven er å styrke dyrs stilling i det danske samfunn.²¹⁵ Videre skal loven bidra til en endret holdning til dyrevelferd hos befolkningen. Ved utarbeidelsen av nåværende dyreværnslov ble det derfor foretatt en språklig endring av ordlyden i §§ 1-3, hvor utgangspunktet nå skal tas i dyrs velferd. En utfordring innenfor dyrevelferd er at området er i stadig utvikling, både i verdisynet og den teknologiske utvikling av driftsformer. Den tidligere dyreværnsloven var ikke utformet på en måte som tillot loven å tilpasses utviklingen. Et formål med den nye loven er derfor at den skal være utformet slik at den kan tilpasses samfunnsutviklingen.²¹⁶

Lovens formål skal oppnås delvis gjennom å lovregulere viktige områder som har vesentlig betydning for dyrs velferd. Dels skal det oppnås ved å gi justisministeren kompetanse til å fastsette mer detaljerte regler innenfor særlige områder. Dette medfører at loven består av generelle bestemmelser i kapittel 1, mens lovens øvrige bestemmelser er utformet mer detaljert for å fange konkrete forhold. Gjennom denne utforming skapes en lov som kan anvendes i et lengre tidsperspektiv, ettersom loven gjennom de generelle bestemmelser kan tilpasses samfunnet.²¹⁷

6.2 Anvendelsesområde

Det finnes ikke en egen bestemmelse i dyreværnsloven om lovens anvendelsesområde, men i juridisk teori legges det til grunn at loven gjelder alle dyr, både ville og dyr som holdes av mennesker. En alminnelig språkforståelse av begrepet «dyr» tilsier at alle kategorier dyr omfattes av loven. Både insekter, produksjonsdyr, fisk og ville dyr vil etter denne forståelse ha krav på beskyttelse etter dyreværnsloven.²¹⁸

I en rapport om genmodifiserte og klonede dyr er «dyr» definert som: *«dyreartene i det zoologiske system kan helt grunnleggende opdeles i hvirveldyr og hvirvelløse dyr. Hvirveldyrene omfatter fisk, padder, krybdyr, fugle og pattedyr, mens hvirvelløse dyr blandt andet omfatter insekter, orme, gopler og andre organismer som for eksempel encellede malariaparasitter. Hvirveldyrene adskiller sig fra de hvirvelløse dyr ved at have et skelet og et centralnervesystem. Netop tilstedeværelsen af et centralnervesystem menes at være af grundlæggende betydning for, at et dyr kan føle angst, smerte og*

²¹¹ Rådet for dyreetikk (1994) <http://www.radetfordyreetikk.no/pelsdyroppdrett/> og Stenevik (2011) s. 41

²¹² Rådet for dyreetikk (1997) <http://www.radetfordyreetikk.no/avl-etikk/>

²¹³ Stenevik (2011) s. 39

²¹⁴ Lov 1991-06-06 nr. 386 Dyreværnsloven

²¹⁵ Folketingstidende 1990-91 (2. samling), A sp 707

²¹⁶ Ibid. sp 720

²¹⁷ Borggaard (2007) s. 86

²¹⁸ Ibid. s. 89

anden lidelse».²¹⁹ Uttalelsen må tas til inntekt for at i alle fall forskjellige typer hvirveldyr i kraft av deres evne til å føle smerte, angst og lidelse omfattes av loven. Hvirvelløse dyr vil imidlertid også kunne omfattes og ha krav på beskyttelse etter loven.²²⁰

Den danske dyreværnslovgivning er fragmentarisk og består av flere forskjellige lover som yter dyr beskyttelse. Dyreværnsloven suppleres derfor av andre lover som inneholder bestemmelser med formål å beskytte dyr. Som eksempel kan nevnes dyreforsøgsloven, lov om indendørs hold av drægtige søer og gylder og hundeloven. I tilfeller hvor et konkret forhold er regulert både i dyreværnsloven og i spesielle bestemmelser i en særlov, vil *lex specialis* prinsippet medføre at særloven får forrang foran dyreværnsloven. Motsetningsvis vil forhold som ikke er spesifikt regulert i en særlov omfattes av dyreværnslovens bestemmelser.²²¹

Som et eksempel på forholdet mellom dyreværnsloven og spesiallovgivningen gis følgende eksempel av forfatterne Borgaard, Gulisano og Skovborg. Dersom en forsker i henhold til dyreforsøgsloven § 1 har fått tillatelse til å utføre et forsøk på noen dyr, så innebærer det at forskeren kan påføre dyret lidelse og smerte i henhold til vilkårene i tillatelsen. Såfremt forskeren holder seg innenfor rammene gitt i tillatelsen vil han ikke overtre dyreværnsloven § 1 ved å påføre dyret smerte og lidelse. Det vil derimot foreligge brudd på dyreværnsloven § 1 og dyreforsøgsloven hvis forskeren påfører dyret større smerte eller lidelse enn det som fremgår av tillatelsen, eller en annen type smerte eller lidelse enn det han har fått lov til i medfør av dyreforsøgsloven § 1.²²²

Lovens anvendelsesområde er vidt, jf. «*dyr*». Under arbeidet med lovforslaget til nåværende dyreværnslov ble det stilt spørsmål til justisministeren om det kunne vurderes å innsette en definisjon av dyr i loven. Etter ministerens svar: «*der findes ingen veterinærfaglig definition på, hvad der forstås ved et «dyr»*» ble en definisjon av begrepet ikke inntatt i loven. Dette har reist spørsmål om også dyrefostre kan anses som omfattet av loven. Dyreværnsloven er taus om dette, og heller ikke i forarbeidene finnes det noe veiledning om begrepet dyr skal tolkes til å også omfatte fostre. På denne bakgrunn besluttet justisministeren at dyrefostre ikke skal omfattes av loven.²²³

6.3 Bestemmelsens betydning

Dyreværnsloven §§ 1 og 2 utgjør den generelle norm og nedsetter de fundamentale krav til beskyttelse av dyr i Danmark. Det fremgår av bestemmelsene at dyr har krav på forsvarlig behandling, hvor deres fysiologiske, atferdsmessige og sunnhetsmessige behov skal oppfylles.²²⁴ Idet bestemmelsene utgjør den generelle norm, skal både lovens øvrige bestemmelser og administrative forskrifter med hjemmel i loven tolkes i lys av disse bestemmelser.²²⁵

De krav som fremsettes i § 1 gjelder alle som kommer i kontakt med dyr. Bestemmelsen pålegger alle som omgås dyr, enten de holdes av mennesker eller lever i det fri, en plikt til å behandle disse forsvarlig. Dette innebærer at plikten gjelder både når man eier, passer eller tilfeldig kommer i kontakt med et dyr. Dersom en voksen person skulle komme til å kjøre på et dyr vil det etter dyreværnsloven § 1 foreligge en plikt for personen til å stoppe og sjekke om dyret er skadet. Hvor langt plikten kan utstrekkes vil avhenge av det konkrete tilfelle. Det kreves for eksempel ikke at man skal stoppe umiddelbart å tilkalle hjelp dersom det er stor trafikk. Det foreligger imidlertid en plikt til å tilkalle hjelp i form av veterinær eller Falck såfremt dyret er skadet.²²⁶

²¹⁹ Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling (2003) s. 17, (<https://ufm.dk/publikationer/2003/filer-2003/genmodificerede-og-klonede-dyr.pdf>)

²²⁰ Borgaard (2007) s. 90

²²¹ Ibid. s. 89

²²² Ibid. s. 89

²²³ Ibid. s. 89

²²⁴ Ibid. s. 86

²²⁵ Folketingstidende 1990-91 (2. samling), A sp 720

²²⁶ Borgaard (2007) s. 90

6.4 Dyreværnslovens forhold til straffeloven

I forhold til straffeloven er dyreværnsloven en særlov, og både forsettlig og uaktsomme overtredelser av dyreværnsloven kan straffes etter § 19 i den danske straffeloven. Ved forsettlig handling forstås handlinger foretatt av gjerningsmannen med viten og vilje om handlingens straffbarhet.²²⁷ Overført til § 1 i dyreværnsloven betyr dette at man kan straffes for forsettlig overtredelse av lovens § 1 dersom gjerningsmannen visste eller antok at handlingen ville påføre dyret smerte, lidelse, angst, varig men eller vesentlig ulempe.²²⁸

I tillegg til kravet om forsett, opereres det med et krav om uaktsomhet i strafferetten. Dette vil si at straff kan pålegges gjerningsmannen dersom han ved sin handling har tilsidesatt den aktpågivenhetsplikt som påhviler ham.²²⁹ I relasjon til dyreværnsloven § 1 kan man straffes i tilfeller der man ikke har hatt intensjon om å påføre dyret lidelse eller smerte, såfremt man finnes å ha tilsidesatt plikten til å vise aktpågivenhet og omsorg ovenfor dyret. Hvilke krav som stilles til aktpågivenhet vil i det enkelte tilfelle være en konkret vurdering av hva som er rimelig å forvente av vedkommende. Relevant for hvor store krav som stilles er personens kvalifikasjoner og egenskaper. For eksempel vil kravene til aktpågivenhet være større til en veterinær som må anses å ha et bedre grunnlag for å vurdere hvilke handlinger som kan medføre smerte og lidelse for dyr enn en alminnelig borger.²³⁰

6.5 Dyrs rettslige status

Det er liten tvil om at mennesker har visse fundamentale rettigheter. For eksempel er det et allment moralsk syn at mennesker har rett til liv, hvilket gjenspeiles av straffelovgivningen.²³¹ Tilsvarende gjenspeiles samfunnets syn på dyrs rettigheter av dyrevelferdslovgivningen. Det kan på grunn av utviklingen på dyrevelferdsområdet siden 1800-tallet reises spørsmål om utviklingen har medført endringer i dyrs juridiske status i dansk rett.²³²

Tradisjonelt har dyr i dansk rett blitt behandlet som objekter.²³³ Ved en lovendring av nåværende dyreværnslov i 2016 ble § 1 tilført ordlyden: *«dyr er levende væsener og skal behandles forsvarlig»*.²³⁴ Av betenkningen til forslaget om endring av dyreværnsloven fremgår det at endringen tydeliggjør at dyr i dagens samfunn ikke lenger juridisk skal behandles som ting etter dyreværnsloven.²³⁵ Dette bidrar til å fremme lovens formål om å styrke dyrs stilling i samfunnet. Det utdypes ikke videre i betenkningen hvilke øvrige konsekvenser innsettelsen av at dyr er levende væsener har i dansk rett. I forhold til dyrs rettslige status etter annen lovgivning gir betenkningen ikke grunnlag for å anse rettstilstanden som endret, jf. uttalelsen *«ikke etter dyreværnslovgivningen er ting»*. På bakgrunn av uttalelsen i betenkningen og nåværende ordlyd i dyreværnsloven § 1 må det antas at det ved anvendelsen av dyreværnsloven § 1 skal tas hensyn til dyr som levende væsener.²³⁶

6.6 Bestemmelsens materielle innhold

Dyreværnsloven § 1 er ment som en generell standard, noe som innebærer at hvilken beskyttelse som gis i medhold av bestemmelsen vil variere i takt med samfunnets syn på dyr. Dyreværnsloven § 1 fastsetter dels et krav om forsvarlig behandling av dyr, og dels et positivt formulert krav om at dyr skal beskyttes best mulig mot smerte, lidelse, angst, varig men og vesentlig ulempe.

²²⁷ Nielsen (2013) s. 66

²²⁸ Borgaard (2007) s. 90

²²⁹ Nielsen (2013) s. 99

²³⁰ Borgaard (2007) s. 90

²³¹ Andersen (1998) s. 250. Se også dansk strl § 237 og norsk straffelov § 275

²³² Borgaard (2007) s. 31 flg

²³³ Ibid. s. 32

²³⁴ Lov nr. 645 af 08/06/2016 § 1 nr. 1

²³⁵ Betænkning 2015/1 BTL 137 s. 4

²³⁶ Ibid. s. 4

6.6.1 «Behandles forsvarlig»

Det fastslås i dyreværnsloven § 1 at dyr har krav på forsvarlig behandling. Det nærmere innholdet av kravet til forsvarlig behandling fremgår verken av bestemmelsens ordlyd eller forarbeidene. Begrepet «forsvarlig» er skjønnsmessig, hvilket gjør det vanskelig å fastlegge presist når en viss behandling anses som forsvarlig.²³⁷ Det Dyreetiske Råd anbefaler i sin uttalelse om dyreværnsloven at det bør innsettes en henvisning til at det skal utvises respekt for dyr i loven. En slik henvisning vil tydeliggjøre at dyr har egenverdi og at deres interesser skal inndras i større grad når det foretas en avveining mot menneskelige interesser i dyrets utnyttelse.²³⁸ Dette understøttes av at det i ordlyden i dyreværnsloven § 1 er inntatt at dyr er levende vesener, med den konsekvens at etter dyrevernløvgivningen skal dyr ikke lenger behandles som ting. En alminnelig språkforståelse vil på denne bakgrunn antas å være at dyr skal gis den nødvendige behandling og behandles med omhu og respekt for deres egenverdi.

Hva som anses som forsvarlig behandling konkretiseres videre gjennom lovens øvrige bestemmelser og utfyllende bekjentgjørelser. For eksempel oppstiller dyreværnsloven § 13 stk 1 krav om at avlivning av dyr skal skje så raskt og smertefritt som mulig, samt et forbud mot avlivning gjennom drukning av dyr. Videre skal dyr etter § 2 behandles omsorgsfullt, og under hensyn til dyrets fysiologiske, atferdsmessige og sunnhetsmessige behov. Hvilke tilfeller som må anses å stride mot kravet til forsvarlig behandling av dyr vil i hvert enkelt tilfelle bero på en individuell vurdering. Det foreligger betydelig rettspraksis hvor det statueres overtredelse av § 1. Det nærmere innhold av «forsvarlig behandling» slik rettspraksis har fastlagt rettstilstanden vil bli gjennomgått nedenfor.²³⁹

6.6.1.1 Rettspraksis

Saken i U 2004.1227 Ø omhandler en privat slakting av tre lam. Som tidligere beskrevet²⁴⁰ er de øvrige bestemmelser i dyreværnsloven en utfyllende og mer detaljert regulering av kravene som oppstilles i § 1, herunder § 13 om fremgangsmåte ved avlivning. I den foreliggende dom ble lammene holdt fast i benene og avskåret halsen uten å ha fått bedøvelse på forhånd. Dyrene døde av forblødning, og tiltalte ble idømt en bot på 5000 DKK for uforsvarlig behandling av dyr i strid med dyreværnsloven §§ 1 og 13.²⁴¹

Det fremgår av TFK 2003.338 Ø at brudd på kravet om forsvarlig behandling i § 1 også foreligger hvis man unnlater å hjelpe et dyr i smerte. Dommen gjaldt en ku som hadde pådratt seg et benbrudd på venstre bakben. Da eieren ble klar over forholdet tilkalte vedkommende ikke veterinær, hvilket førte til at kuen ble utsatt for høy grad av smerte, lidelse, angst og ulempe. Byretten kom derfor frem til at behandlingen av dyret var uforsvarlig i strid med lovens §§ 1 og 2, hvilket ble stadfestet av Landsretten.²⁴²

Det fremgår videre av dommen i U 2006.2197 Ø at også tilfeller hvor dyr ikke direkte påføres smerte kan innebære uforsvarlig behandling i strid med § 1. Dommen gjaldt en 55 år gammel bonde som hadde omkring 1700 dyr på gården. Tiltalte ble funnet skyldig for brudd på dyreværnsloven §§ 1-3 på grunnlag av at han hadde behandlet dyrene uforsvarlig. Den uforsvarlige behandlingen bestod blant annet av svikt i tiltaltes ansvar for å sørge for permanent tilgang til friskt vann og tilstrekkelig med halm for dyrene. De øvrige leveforhold fantes videre å være kritikkverdige ved at stallen i flere år hadde vært innvendig slitt. Stallen manglet blant annet flere innvendige stier og hadde spisse jernstenger. Behandlingen av dyrene fantes ytterligere å være uforsvarlig ved at syke griser hadde blitt utsatt for ytterligere lidelse ved å ha blitt holdt sammen med friske griser. De syke grisene hadde videre ikke blitt behandlet eller avlivet, hvilket også medførte ytterligere lidelse. Forholdene ble i byretten funnet å måtte kvalifiseres som grovt uforsvarlig. Dette begrunnet byretten med forholdenes karakter og omfang, samt at tiltalte i en lengre

²³⁷ Det Dyreetiske Råd (2016) s. 7

²³⁸ Ibid. s. 12

²³⁹ Borgaard (2007) s. 91

²⁴⁰ Se pkt. 6.3

²⁴¹ U 2004.1227 Ø s. 1

²⁴² TFK 2003.338 Ø s. 1

tidsperiode var bekjent med forholdene uten å iverksette nødvendige tiltak. Byrettens dom ble stadfestet av landsretten.²⁴³

Forsvarlig behandling innebærer som nevnt en plikt til å ta tilstrekkelig omsorg for dyret, inkludert å foreta det som er til dyrets beste. Det gis i dommen U 2014.3294 Ø uttrykk for at eieren av dyret har en selvstendig plikt til å oppdage og sørge for nødvendig behandling av skader. I den foreliggende sak ble bonden pålagt en bot på 25 000 DKK, og sjåføren en bot på 10 000 DKK for transport av en syk gris til slakteriet. Grisen hadde navlebrokk med åpent sår, der det ble konstatert at grisens tarm hadde hengt ut av hullet i flere uker. Domstolen fant at grisen ikke var egnet til transport og den skulle derfor ha vært avlivet på et mye tidligere tidspunkt. Transporten til slakteriet var følgelig foretatt i bondens interesse i dyrets slakteverdi. Dette ble av retten funnet å stride mot kravene til forsvarlig behandling i dyreværnsloven § 1, samt bekendtgørelse om beskyttelse af dyr under transport § 35 stk 1.²⁴⁴

Saken i TFK 2005.769 V omhandlet spørsmålet om det forelå brudd på §§ 1 og 2 i dyreværnsloven, og bekendtgørelse nr. 323 af 6. maj 2003 om beskyttelse af svin for behandlingen av 23 griser. Av de 23 grisene hadde 14 av disse nekrotiserende halebitt. Det Veterinære Sundhedsråd ble forelagt fire spørsmål om de foreliggende forhold. På spørsmålet om dyrene ble beskyttet best mulig mot de negative forhold nevnt i dyreværnsloven § 1 og behandlet forsvarlig uttalte Rådet følgende: *«rådet finder, at den ansvarlige for besætningen skulle have grebet ind på et tidligere tidspunkt i sygdomsforløbet, straks angrebene av halebid begynte, hvilket kunne være sket ved at isolere og behandle de angrebne grise i en sygesti. Lægges opplysningerne i sagen til grund, finder Rådet, at grisene ved i besætningen at være blevet utsat for så dybtgående grader af halebid med komplikationer har været utsat for en høj grad af smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe».*

Grisene som var plaget av nekrotiserende halebitt hadde lidd av sykdommen i et tidsforløp mellom to og ti uker. Landsretten fant at bonden hadde isolert de syke grisene som anbefalt av Rådet. Landsretten fant imidlertid at det i perioden før 17. september 2003 ikke hadde blitt iverksatt de nødvendige tiltak tilstrekkelig i tide og effektivt for å behandle de syke grisene. Dette utgjorde derfor et brudd på dyreværnsloven § 2 om omsorgsfull behandling av dyr basert på deres behov. Basert på uttalelsene fra Rådet og bevisførselen var det ikke tvil om at dyrene hadde blitt påført en høy grad av smerte, lidelse, angst, varig men og vesentlig ulempe etter dyreværnsloven § 1. Det var imidlertid ikke reist tiltale på dette punkt, og tiltalte kunne derfor ikke straffes for dette forhold. Landsretten kom likevel til at dyreværnsloven § 1 var overtrådt, idet behandlingen etter landsrettens syn måtte karakteriseres som grovt uforsvarlig. Tiltalte ble derfor idømt en bot på 10 000 DKK.²⁴⁵

6.6.2 «Beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe»

Etter forarbeidene til gjeldende dyreværnslov § 1 er uttrykkene «smerte, lidelse, og angst» ment å omfatte både fysiske og andre påkjenninger dyr kan utsettes for. Med dette må det forstås at også mentale påkjenninger anses å falle innunder bestemmelsen, jf. ordlyden «*angst*». Videre fremgår det at uttrykket «*varigt men*» utvider beskyttelsen til å omfatte mer enn kun tilfeller der dyret påføres en form for smerte. Begrepet vil etter forarbeidene innebære at tilfeller hvor den aktuelle handling medfører varig men, typisk i form av en skade uten at dyret ved handlingen blir påført smerter, vil kunne være i strid med dyreværnsloven § 1.²⁴⁶

Dyr har etter dyreværnsloven § 1 videre krav på å beskyttes mot «*væsentlig ulempe*» så langt dette er mulig. Kravet om at den påførte ulempe skal være vesentlig innebærer at ulempen må være av en viss styrke og intensitet, og setter dermed en nedre grense mot hvilke handlinger som etter bestemmelsen er ulovlige. For eksempel vil handlinger som øremerking av dyr kun være en ren ulempeforvoldelse som ikke er tilstrekkelig nok til å omfattes av § 1.²⁴⁷

²⁴³ U 2006.2197 Ø s. 4

²⁴⁴ U 2006.3294 Ø s. 2

²⁴⁵ TFK 2005.769 V s. 3-4

²⁴⁶ Folketingstidende 1990-91 (2.samling), A sp 720

²⁴⁷ Ibid. sp 720

De norske forfatterne Stenevik og Mejdell angir at uttrykket «*beskyttes bedst muligt*» er en mer positiv og aktiv formulering enn den norske dyrevelferdsloven § 3 som anvender begrepet «*unødige*».²⁴⁸ Dyreværnsloven § 1 gir imidlertid i likhet med den norske dyrevelferdslov § 3 ikke beskyttelse mot enhver form for negative opplevelser, jf. ordlyden «*beskyttes bedst muligt*». Av dette fremgår det at ikke alle handlinger som påfører dyr en form for smerte er ulovlig.²⁴⁹ Derimot tar loven sikte på å beskytte dyr mot å påføres unødige lidelser. Handlinger som medfører smerte eller lidelse for dyret og som kunne ha vært unngått vil derfor etter dyreværnsloven § 1 være uakseptable. For eksempel vil det ikke være legitimt å slå en hund for å oppdra den.²⁵⁰

Vurderingen av hvordan man best mulig beskytter et dyr skal avgjøres på et informert grunnlag. Det fremgår av dyreværnsloven § 2 at anerkjente praktiske og vitenskapelige erfaringer skal legges til grunn ved vurderingen av om dyr behandles omsorgsfullt ut ifra deres atferdsmessige og sunnhetsmessige behov. Det finnes ingen lignende henvisning i § 1. Det Dyreetiske Råd anbefaler likevel i sin generelle uttalelse om dyreværnsloven at en slik henvisning til vitenskap og erfaring også kan vurderes innsatt i § 1.²⁵¹

Selv om avgjørelsen av hvilke tiltak som best mulig beskytter dyr mot de nevnte negative forhold skal legge den vitenskapelige kunnskap til grunn, vil det også være nødvendig å kunne treffe skjønnsmessige avgjørelser. Dette vil særlig være relevant i de tilfeller hvor det foreligger manglende vitenskapelig grunnlag.²⁵² I tråd med dyreværnsloven § 2 om at avgjørelser skal treffes på informert grunnlag, skal tvilen som utgangspunkt komme dyret til gode dersom den tilgjengelige forskning gir anledning til tvil om hva som er til dyrets beste.²⁵³ Uansett at det foreligger tvil, vil det skulle foretas en avveining av motstridende hensyn. Sentrale momenter i avveiningen er blant annet omfanget av tvilen og konsekvensene av de ulike utfallene for dyret.²⁵⁴

Som tidligere anført vil kravet om at dyr skal beskyttes best mulig ikke forhindre at dyr i visse tilfeller lovlig kan påføres negative påkjenninger i form av lidelser. I disse tilfeller vil det være nødvendig å foreta en avveining av hensynet til mennesker og hensynet til dyrets interesser. Eksempler på slike situasjoner vil være hvor dyr anvendes i forsøksøyemed, i pelsdyrindustrien, og ved bruk av dyr til underholdning. I sin uttalelse om dyreværnsloven fant Det Dyreetiske Råd at hensynet til dyrs interesser raskt automatisk blir tilsidesatt til fordel for menneskers interesser. På denne bakgrunn etterspør derfor Det Dyreetiske Råd at det settes større fokus på hensynet til dyrs interesser når slike avveininger av motstridende hensyn er nødvendige.²⁵⁵

Sentralt i avveiningen står hvilket formål dyret skal brukes til. Dyr anvendes i dagens samfunn til en rekke ulike formål som har forskjellige konsekvenser for dyret. Avgjørende for om det anses som legitimt å anvende dyr til det spesifikke formål er om de utsettes for en vesentlig ulempe. Hva som er en ulempe skal etter Det Dyreetiske Råds syn tolkes bredt. Sentrale momenter i vurderingen vil være om dyret blir utsatt for en form for overbelastning og om det utvises rimelig respekt for dyret.²⁵⁶ Dersom formålet medfører at dyret blir utsatt for en vesentlig ulempe, skal det foreligge gode grunner for å tillate dette. Dette innebærer at dersom det foreligger andre og bedre alternative måter å oppnå formålet på, vil handlingen ikke kunne tillates etter bestemmelsen.²⁵⁷

²⁴⁸ Stenevik (2011) s. 47

²⁴⁹ Folketingstidende 1990-91 (2. samling), A sp 720

²⁵⁰ Borgaard (2007) s. 91

²⁵¹ Det Dyreetiske Råd (2016) s. 12

²⁵² Ibid. s. 11

²⁵³ Ibid. s. 12

²⁵⁴ Ibid. s. 12

²⁵⁵ Ibid. s. 9

²⁵⁶ Ibid. s. 13-14

²⁵⁷ Ibid. s. 15

6.6.2.1 Rettspraksis

Gjennomgangen av rettspraksis ovenfor viser at det ofte statueres brudd på dyreværnsloven § 1 for uforsvarlig behandling. For eksempel er dette tilfellet dersom man unnlater å tilkalle veterinær eller ikke sørger for tilstrekkelig gode leveforhold. Bestemmelsen inneholder også et krav om at dyr skal beskyttes best mulig mot en rekke negative opplevelser. Hva som omfattes av dette i rettspraksis vil bli gjennomgått nedenfor.

Saken i U 2006.1653 V handlet om mishandling av en hund. Tiltalte lot sin schæferhund være alene i en leilighet hvor det på gulvet var et 2-5 cm tykt lag avføring. Hundens klør var ikke klipt og hadde vokst til en størrelse på 4-6 cm. Videre hadde hunden ikke fått mat eller vann de siste 24 timer og var ekstremt undervektig. Tiltalte hadde ikke sørget for behandling av vekttapet, hvilket overveiende sannsynlig var årsaken til hundens død. Den manglende behandling av vekttapet gjorde at hunden hadde blitt utsatt for en svært høy grad av smerte, lidelse, angst, varig men og vesentlig ulempe, og behandlingen hadde derfor karakter av mishandling. Landsretten kom dermed til at det forelå brudd på dyreværnsloven §§ 1-3, og tiltalte ble idømt 30 dagers fengsel og fratatt retten til personlig å omgås dyr i tre år.²⁵⁸

Dyremishandling forelå også i dommen i Tfk 2018.234. I saken ble tiltalte fratatt retten til å ha dyr i tre år, idømt en bot på 20.500 DKK, samt 60 dagers fengsel. Tiltalte hadde påført en katt en brukket overkjeve og blødninger i hodet og brysthulen, og deretter forlatt katten i denne tilstand, noe som førte til at katten døde. Det Veterinære Sundhedsråd uttalte følgende om forholdet: «...ved at blive påført traumer, der har medført ovenfor beskrevne læsioner, er katten ikke blevet behandlet forsvarligt og den har været udsat for højeste grad af smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe. Rådet vil betragte forholdet som grovt uforsvarlig behandling af dyr med karakter af mishandling». Byretten kom til at dyreværnsloven § 1 var overtrådt og at forholdet måtte kvalifiseres som grov uforsvarlig behandling av dyr med karakter av mishandling, hvilket landsretten stadfestet.²⁵⁹

Brudd på dyreværnsloven § 1 ble videre statuert i U 2005.2295 V (hest skutt 3 ganger i hodet med gevær uten at hesten døde), Tfk 2004.228 V (mangelfulle oppholdsrom, samt manglende foring, mosjonsmuligheter, hovpleie og medisinske undersøkelser), og Tfk 2000.85 V (grovere uforsvarlig behandling av produksjonsdyr, hvor dyrene ble utsatt for smerte, lidelse og vesentlig ulempe).

6.6.3 Sammendrag av rettsstillingen etter gjennomgang av rettspraksis

Etter gjennomgangen av et utvalg relevante dommer må dyreværnsloven § 1 antas å ha et bredt anvendelsesområde. Avgjørelsene viser at det ofte statueres brudd på § 1 for uforsvarlig behandling, og at § 1 ofte anvendes sammen med dyreværnslovens øvrige bestemmelser eller bekjentgjørelser hjemlet i loven. Dyreværnsloven § 1 kommer dog også til anvendelse på selvstendig grunnlag som vist ved dommen i Tfk 2018.234. Omfattet av bestemmelsen er både unnlater og aktive handlinger foretatt av både privatpersoner og bønder i ervervsøyemed, manglende medisinsk behandling og tilsyn etter dyrets behov og utilstrekkelige leveforhold. I disse tilfeller anvendes bestemmelsen ofte sammen med § 2 og § 3 om krav til ernæring, behandling i overensstemmelse med dyrets atferdsmessige og sunnhetsmessige behov og krav til oppholdsrom. Bestemmelsen omfatter videre tilfeller hvor dyr mishandles og påføres smerte, lidelse, angst, varig men og vesentlig ulempe. Bestemmelsen kan etter dette sies å ha karakter av en oppsamlingsbestemmelse, som anvendes sammen med andre bestemmelser, og på selvstendig grunnlag når forholdet ikke omfattes av dyreværnslovens øvrige bestemmelser.

²⁵⁸ U 2006.1653 V s. 1-2

²⁵⁹ Tfk 2018.234 s. 2

7. Sammenligning av rettstilstanden etter dyrevelferdsloven § 3 og dyreværnsloven § 1

Både den norske dyrevelferdsloven og den danske dyreværnsloven har til formål å styrke dyrs stilling i samfunnet. Begge lover er ment å være holdningsførende, og den norske lov skal i tillegg fremme god dyrevelferd og respekt for dyr etter § 1. Det følger av redegjørelsen overfor og utformingen av dyreværnsloven § 1 at også den har til formål å bedre dyrs velferd. Videre har begge lover til formål å være utformet med en slik fleksibilitet at de kan tilpasses det til enhver tid foreliggende verdigrunnlag og dermed anvendes i et lengre tidsperspektiv.

Som utgangspunkt er anvendelsesområdet til den danske dyreværnsloven § 1 bredere enn dyrevelferdsloven fordi den omfatter alle dyr. Den norske dyrevelferdsloven gjelder kun bestemte kategorier dyr, der det avgjørende for om dyret omfattes er dets evne til å ha negative og positive opplevelser. Dyrevelferdsloven adskiller seg videre fra dyreværnsloven ved at dyrefostre omfattes fra det tidspunkt deres sanseapparat tilsvarer det hos levende dyr. Den norske loven omfatter ytterligere animalske produkter i den grad det påvirker dyrenes velferd.

Både dyreværnsloven § 1 og dyrevelferdsloven § 3 er skjønnsmessige bestemmelser som skal være førende for tolkningen av de øvrige bestemmelser. Bestemmelsene er formulert noe forskjellig, men som det fremgår av redegjørelsen over er innholdet i hovedsak likt. Den norske dyrevelferdslov § 3 har imidlertid en uttrykkelig formulering om dyrs egenverdi. Dette medfører at det skal settes fokus på respekt for dyr i kraft av deres eksistens, hvilket betyr at dyr har krav på god velferd på annen bakgrunn enn kun deres nytteverdi for mennesker. En tilsvarende formulering finnes ikke i den danske dyreværnsloven § 1 eller lovens øvrige bestemmelser. Anerkjennelsen av dyrs egenverdi i den norske dvl § 3 kan imidlertid kun anses som en programerklæring uten betydning for den rettslige beskyttelse som gis etter bestemmelsen.

Etter den norske dyrevelferdsloven § 3 har dyr krav på god behandling, mens den danske dyreværnsloven § 1 gir krav på forsvarlig behandling. Det skal etter begge lover foretas en individuell vurdering, og hva som nærmere ligger i vilkårene konkretiseres gjennom lovenes øvrige bestemmelser og utfyllende forskrifter. Beskyttelsesnivået etter både norsk og dansk rett tar sikte på å gi dyr god velferd ut ifra deres behov. Den norske loven anvender uttrykkene «*påkjenninger og belastninger*», mens den danske loven nærmere angir hvilke negative forhold dyr skal beskyttes mot. Etter begge bestemmelser omfattes både fysiske og mentale negative forhold som påvirker dyrene. De negative forholdene omfattes av dyreværnsloven § 1 er også omfattes som påkjenninger og belastninger i dyrevelferdslovens § 3

Samtidig erkjennes det i begge rettssystemer at det ikke er mulig å beskytte dyr mot enhver påkjenning og smerte. Det skal etter den norske dyrevelferdsloven § 3 foretas en interesseavveining av dyrets interesser og menneskets interesse i dyret. I en uttalelse om hvordan någjeldende dyreværnslov i Danmark bør praktiseres, finner Det Dyreetiske Råd at det også etter § 1 i den danske loven bør bero på en interesseavveining. Det tillates særlig i Norge og Danmark å anvende dyr i forsøksøyemed, men under særlige regler for dette i henholdsvis forskrift og lov om dyreforsøk.²⁶⁰ Hvor grensen mellom lovlige og ulovlige handlinger skal trekkes er vanskelig å bedømme etter slike skjønnsmessige bestemmelser. Etter både dyrevelferdsloven § 3 og dyreværnsloven § 1 vil det i ethvert tilfelle være ulovlig å påføre dyr unødige påkjenninger, belastninger og andre former for smerte. Hvor den nedre grense skal trekkes vil dog måtte avgjøres konkret for hver sak domstolene forelegges.

8. Avsluttende bemerkninger

Det har skjedd en betydelig endring i synet på og holdninger til dyr. Forbrukere har blitt mer oppmerksom på og stiller høyere krav til dyrs velferd, for eksempel ved merking av økologiske

²⁶⁰ Bekendtgørelse af lov om dyreforsøg og forskrift om bruk av dyr i forsøk

produkter. Utviklingen har resultert i at dyrevelferd har blitt satt på agendaen på det internasjonale plan, og forpliktelser om å sikre dyr god velferd følger nå blant annet av EUs regler og konvensjoner vedtatt av Europarådet.

Både den danske og norske loven har til formål å styrke dyrs stilling i samfunnet, og det er dyrs interesser som skal utgjøre utgangspunktet ved anvendelsen av lovene. Rent språklig er den danske dyreværnsloven § 1 og den norske dyrevelferdsloven § 3 noe ulikt utformet. Som det fremgår av redegjørelsen under pkt. 6 og 7 gjelder det to rettslige standarder som favner vidt. Bestemmelsene har til felles at de nedsetter et forbud mot handlinger som påfører dyr unødig lidelse, belastninger eller andre former for påkjenninger. Det åpnes dermed for en skjønnsmessig vurdering, hvor det inngår en avveining av dyrets egenverdi oppveid mot menneskets interesser i dyret.

Det kan reises spørsmål om bestemmelsenes utforming er det beste virkemiddelet for å oppfylle formålet om å fremme god dyrevelferd og styrke dyrs stilling. Det overlates i stor grad til domstolene å klarlegge bestemmelsenes innhold gjennom sin tolkning og anvendelse av dyreværnsloven § 1 og dvl § 3. En fordel med skjønnsmessige bestemmelser som dvl § 3 og dyreværnsloven § 1 er at de kan tilpasses samfunnsutviklingen, ta høyde for ny vitenskapelig kunnskap og nye utnyttelsesmåter. Bestemmelsenes utforming gjøre det dermed mulig å omfatte en rekke forskjelligartede forhold. På den annen side oppstiller det strafferettslige legalitetsprinsipp krav til presisjon i bestemmelsenes ordlyd. Ved vage og upresise bestemmelser som dyreværnsloven § 1 og dvl § 3 kan domstolene være noe tilbakeholdne med å subsumere et forhold under bestemmelsen, noe som svekker bestemmelsenes verdi.

Som redegjørelsen viser er det et behov for både skjønnsmessige bestemmelser som favner vidt, og samtidig bestemmelser som konkret angir hvilke handlinger som er uakseptable. I dansk og norsk rett er denne balansegangen løst ved å ha skjønnsmessige bestemmelser i lovens innledende bestemmelser (§§ 1 og 3), og deretter regulere konkrete forhold mer detaljert i de øvrige bestemmelsene, samt gjennom forskrifter og bekjentgjørelser. På denne måte sikres dyr en mer omfattende beskyttelse på enkelte områder. Samtidig vil dyreværnsloven § 1 og dyrevelferdsloven § 3 på grunn av sin utforming omfatte forhold som faller utenfor anvendelsesområdet til lovens øvrige bestemmelser, forskrifter og bekjentgjørelser.

Det følger av bestemmelsenes ordlyd «*beskyttes bedst mulig*» og «*unødige*» at domstolene kan tilsidesette dyrs interesser til fordel for viktige menneskelige interesser. Det må derfor konkluderes med at dyreværnsloven § 1 og dyrevelferdsloven § 3 i praksis fungerer til å yte dyr en minimumsbeskyttelse, enten bestemmelsene anvendes alene eller sammen med andre bestemmelser, forskrifter og bekjentgjørelser. Det vil si at dyr beskyttes mot handlinger som unødig påfører de lidelse og annen form for negative påkjenninger og som kan unngås. Det vil som nevnt i enkelte tilfeller likevel kunne gjelde strengere forpliktelser etter disse bestemmelser enn etter lovenes øvrige bestemmelser. I praksis innebærer utformingen og anvendelsen av bestemmelsene at dyr ikke har fundamentale rettigheter, som for eksempel retten til liv.

Det fremgår direkte av den norske dyrevelferdslov § 3 at dyr har egenverdi, og av § 1 at loven skal fremme respekt for dyr. Det Dyreetiske Råd har tilsvarende anbefalt at det i den danske dyreværnsloven bør innsettes en henvisning til respekt for dyr, og at det ved lovens anvendelse skal vektlegges om det utvises tilstrekkelig respekt for dyr. Et større fokus på respekt for dyr må anses å kunne føre til en endret holdning til dyr i samfunnet og slik være et sentralt steg for å fremme god dyrevelferd.

Som oppgaven viser er dyrs rett til liv verken beskyttet av den danske dyreværnsloven § 1 eller den norske dvl § 3, idet dyrs interesser kan tilsidesettes. Det er imidlertid i den norske dyrevelferdslov innsatt § 14 som forbyr utøvelse av vold og seksuell omgang med dyr. Selv om dvl § 14 ikke gir dyr rett til liv, må bestemmelsen antas å få betydning for fremtidige saker om dyrevelferd. Etter innsettelsen av § 14, må § 3 antas å ville anvendes når forhold ikke fanges av § 14, hvilket understøttes av at det foreligger få dommer som statuerer brudd på dvl § 3.²⁶¹ Dyrevelferdsloven § 14 må antas å styrke dyrs rettsstilling

²⁶¹ Se f.eks. **HR-2017-1250 A**, **HR-2016-295 A**, **LF-2016-131341** (dvl § 14) og **TSTAV-2014-86872** (dvl § 3)

i norsk rett ved at særlig straffverdige forhold nå reguleres i en egen bestemmelse. Motsetningsvis kan det utledes av rettspraksis at det ofte statueres brudd på den danske dyreværnslov § 1. Det kan etter dette derfor antas at det i praksis oftere dømmes for brudd på den danske dyreværnslov § 1 enn etter den norske dvl § 3. Den norske dvl § 3 vil likevel stadig ha betydning i praksis, idet den stiller krav til og påvirker anvendelsen av lovens øvrige bestemmelser.

9. Litteraturliste

Lover og forarbeider

Norske lover

1814	Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov
1974	Lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyrevernav (dyrevernavlova)
1992	Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS-avtalen)
1992	Lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v (EØS-loven)
2005	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)
2009	Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd (dyrevelferdsloven)

Norske forskrifter

2004	Forskrift 22. april 2004 nr. 665 om hold av storfe
2015	Forskrift 18. juni 2015 nr. 761 om bruk av dyr i forsøk

Danske lover

Grundloven	Lov nr. 169 af 5. juni 1953 Danmarks Riges Grundlov (Grundloven)
Dyreværnsloven	Lov 1991-06-06 nr. 386 Dyreværnsloven
Dyreforsøgsloven	Lovbekendtgørelse nr. 253 af 8. marts 2013, som ændret senest ved lov nr. 1459 af 17. december 2013 (Dyreforsøgsloven)
Straffeloven	Lovbekendtgørelse nr. 1052 af 4. juli 2016 om strafferet, som ændret senest ved lov nr. 743 af 19. juni 2017 (Straffeloven)
Lov om ændring af dyreværnsloven	Lov nr. 645 af 08/06/2016
Bekendtgørelse af dyreværnsloven	Lovbekendtgørelse nr. 50 af 11. januar 2017 om dyreværnav, som ændret senest ved lov nr. 1552 af 19. december 2017 (Dyreværnsloven)

Norske forarbeider

Meld. St. 8 (2016-2017)	Pelsdyrnæringa
St. meld nr. 12 (2002-2003)	Om dyrehold og dyrevelferd (dyrevelferdsmeldinga)
Ot. prp. nr. 15 (2008-2009)	Om lov om dyrevelferd (<i>Fotnotene viser til sidetall i uthevet skrift</i>)
Innst. O. nr. 56 (2008-2009)	Innstilling fra næringskomiteen om lov om dyrevelferd
Ot. prp. nr. 27 (1973-1974)	Lov om dyrevernav
Innst. S. nr. 226 (2002-2003)	Innstilling fra næringskomiteen om dyrehold og dyrevelferd

Danske forarbeider

Forarbejdene til dyreværnsloven 1991	Folketingstidende 1990-91 (2. samling), A sp 697
Lovforslag 2015/1 LSF 137	<i>Forslag til lov om ændring af dyreværnsloven, 2015</i>
Betænkning 2015/1 BTL 137	<i>Betænkning over forslag til lov om ændring af dyreværnsloven, 2015</i>
Betænkning nr. 1546	<i>Betænkning om inkorporering mv. inden for menneskeretsområdet, 2014</i>

Rettspraksis

HR-2017-1250 A
HR-2016-295-A
HR-2016-2285-A
Rt 2006 s. 1105
Rt 2006 s. 957
Rt 2005 s. 1628
Rt 1964 s. 814
LF-2016-131341
RG 1996 s. 1126
TSTAV-2014-86872
TNOST-2010-57617
U 2005.2295 V
U 2006.2197 Ø
U 2006.1653 V
U 2014.3294 Ø
U 2004.1227 Ø
TfK 2000.85 V
TfK 2003.338 Ø
TfK 2004.228 V
TfK 2005.769 V
TfK 2018.234

Internasjonalt regelverk

Forsøksdyrkonvensjonen	European convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes, Strasbourg 18. mars 1986
Kjæledyrkonvensjonen	European convention for the protection of pet animals, Strasbourg 13. november 1987
Produksjonsdyrkonvensjonen	European convention for the protection of animals kept for farming purposes, Strasbourg 10. mars 1973
Slaktedydkonvensjonen	European convention for the protection of animals for slaughter, Strasbourg 10. mai 1979
Transportkonvensjonen	European convention for the protection of animals during international transport, Chisinau 06. juni 2003
Rfo. 1/2005/EF	Rådsforordning 1/2005 av 22. desember 2004 om vern av dyr under transport og tilknyttet virksomhet
Rdir. 93/119/EC	Rådskonferens 93/119/EC av 22. desember 1993 om vern av dyr på tidspunktet for slaktning eller avlivning (Avlivningsdirektivet)
Rdir. 2008/119/EC	Rådskonferens 2008/119/EC av 18. desember 2008 om fastsettelse av minstekrav for beskyttelse av kalver (Kalvedirektivet)
Rdir. 2008/120/EC	Rådskonferens 2008/120/EC av 18. desember 2008 om minstekrav for beskyttelse (dyrevelferd) av svin
Rdir. 98/587EC	Rådskonferens 98/58/EC av 20. juli 1998 om vern av dyr som holdes for landbruksformål
Rdir. 1999/74/EC	Rådskonferens 1999/74/EC av 19. juli 1999 om minstekrav til beskyttelse av eggleggende høner
Rdir. 2010/63/EU	Rådskonferens 2010/63/EU av 22. september 2010 om beskyttelse av dyr brukt til vitenskapelige formål (Forsøksdirektivet)

Bøker og artikler

- Andersen, Søren Stig
Andersen, Jon
Borgaard, Dorit,
Gulisano, Angela Christina
og Skovborg, G, Julie
Baumbach, Trine
Boe, Magnus Erik
Bugge, Chr, Hans
Evald, Jens
Eckhoff, Torstein og
Smith, Eivind
Eskeland, Ståle
Greve, Vagn, Jensen, Asbjørn
og Nielsen, Toftegaard Gorm
Gröning, Linda, Husabø,
Johannes Erling og Jacobsen, Jørn
Hopsnes, Roald og Solberg, Raymond
Lando, Ole
Lilleholt, Kåre
Nielsen, Toftegaard Gorm
Ruud, Morten og Ulfstein, Geir
Terkelsen, Ole
Stenevik, Helen Inger og
Mejdell, M, Cecilie
Sørensen, Engsig Karsten, Nielsen,
Runge Poul og Danielsen, Hartig Jens
- «Dyrs rettigheder». *Juristen* nr. 7 (1998) s. 249-267
Forvaltningsret: sagsbehandling, hjemmel, prøvelse, 9.utg.,
København: Karnov Group, 2017
Dyreværnsloven, Fredriksberg: Dyrenes Beskyttelse, 2007
Det strafferetlige legalitetsprincip: hjemmel og fortolkning,
København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2008
Innføring i juss: juridisk tenkning og rettskildelære, 3.utg.,
Oslo: Universitetsforlaget, 2010
Lærebok i miljøforvaltningsrett, 4.utg., Oslo: Universitets-
forlaget, 2015
Juridisk teori, metode og vitenskap, København: Jurist- og
Økonomforbundet, 2016
Forvaltningsrett, 10.utg., Oslo: Universitetsforlaget, 2014
Strafferett, 4.utg., Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2015
Kommenteret straffelov: almindelig del, 7.utg., København:
Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2001
Frihet, forbrytelse og straff, Bergen: Fagbokforlaget, 2016
«Legalitetsprinsippet». *Jussens Venner* nr. 40 (2005) s. 78-155
Kort indføring i komparativ ret, 3.utg., Jurist- og Økonom-
forbundets Forlag, 2009
Knophs oversikt over norsk rett, 14.utg., Oslo:
Universitetsforlaget, 2014
Strafferet I: ansvaret, 4.utg., København: Jurist- og Økonom-
forbundets Forlag, 2013
Innføring i folkerett, 4.utg., Oslo: Universitetsforlaget, 2011
Folkeret og dansk ret, København: Karnov Group Denmark
A/S, 2017
Dyrevelferdsloven: kommentarutgave, Oslo: Universitets-
forlaget, 2011
EU-retten, 6.utg., København: Jurist- og Økonomforbundets
Forlag, 2014

Nettsider

- Det Dyreetiske Råd
Europalov
Mattilsynet
- Udtalelse om dyreværnsloven*. (2016),
<http://detdyreetiskeraad.dk/udtalelser/udtalelse/pub/hent-fil/publication/udtalelse-om-dyreværnsloven-2016/> [Sitert 13.04.2018]
Om EU-rettsaktene. (Udatert), <http://www.europalov.no/laermer/eu-rettsaktene> [Sitert 1.05.2018]
Hva er dyrevelferd? (2013),
https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/rad_om_dyrevelferd/hva_er_dyrevelferd.5017 [Sitert 05.03.2018]

- Ministeriet for Videnskab,
Teknologi og Udvikling *Genmodificerede og klonede dyr.* (2003),
<https://ufm.dk/publikationer/2003/filer-2003/genmodificerede-og-klonede-dyr.pdf> [Sitert 13.04.2018]
- NOAH *NOAHs arbeid.* (Udatert), <http://dyrepoliti.no/noahs-arbeid> [Sitert 18.05.2018]
- Regjeringen *Lisboa-traktaten.* (2012),
<https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/lisboa-traktaten/id660380/> [Sitert 19.03.2018]
- Regjeringen *Norge og Europarådet.* (2016),
<https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/mennesker-ettigheter/innsikt/norge/id578539/> [Sitert 22.02.2018]
- Regjeringen *Politisk plattform: for en regjering utgått av Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre.* (2018),
https://fido.nrk.no/d4489028359f5ff928a37c89ee2121dd6a4d39cb3e467727833bb60612a6bda7/plattform_H_FrP_V_2018.pdf [Sitert 11.04.2018]
- Rådet for dyreetikk *Dyrevern og etikk i produksjonsdyravlen.* (1997),
<http://www.radetfordyreetikk.no/avl-etikk/> [Sitert 12. 04.2018]
- Rådet for dyreetikk *Pelsdyroppdrett.* (1994),
<http://www.radetfordyreetikk.no/pelsdyroppdrett/> [Sitert 12.04.2018]

Forkortelsesliste

- Rt Rettstidende
Dvl Norske dyrevelferdsloven
Strl Danske straffeloven
Grl Norske Grunnloven
RG Rettens Gang

10. Bilag

- Bilag 1: Skjerm bilde av antall anslag
Bilag 2: Dyrevelferdsloven
Bilag 3: Rt 2006 s. 1105 «Rendalen»

Lov om dyrevelferd

Dato	LOV-2009-06-19-97
Departement	Landbruks- og matdepartementet
Sist endret	LOV-2018-04-10-4 fra 01.05.2018
Publisert	I 2009 hefte 7
Ikrafttredelse	01.01.2010
Endrer	LOV-1974-12-20-73
Rettsområde	Landbruk, jakt og skogbruk ► Dyrevern. Veterinær Landbruk, jakt og skogbruk ► Landbruk. Dyrehold Fiskeri- og fangstrett og havbruk ► Akvakultur. Havbruk
Kunngjort	19.06.2009 kl. 16.45
Korttittel	Dyrevelferdsloven

Kapittel I. Generelle bestemmelser

§ 1. Formål

Formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr.

§ 2. Virkeområde

Loven omfatter forhold som påvirker velferd hos eller respekt for pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tifotkrepser, blekksprut og honningbier. Loven gjelder tilsvarende for utviklingsstadier av nevnte dyr dersom sanseapparatet tilsvarer utviklingsnivået hos levende dyr.

Loven gjelder med de begrensninger som følger av avtale med fremmed stat eller organisasjon for norsk landterritorium, territorialfarvann,¹ i norsk økonomisk sone,² på norske fartøy og luftfartøy, på innretninger på norsk kontinentalsokkel³ samt for Svalbard,⁴ Jan Mayen⁵ og bilandene.⁶ Kongen kan i forskrift fastsette særlige regler, herunder gjøre unntak fra lovens bestemmelser, for Svalbard, Jan Mayen og norske biland under hensyn til de stedlige forholdene.

1 Jf. lov 27 juni 2003 nr. 57 og Canc.Prom. 1812.

2 Jf. lov 17 des 1976 nr. 91.

3 Jf. lov 21 juni 1963 nr. 12 § 1 annet punktum.

4 Jf. lov 17 juli 1925 nr. 11 § 1 (2).

5 Jf. lov 27 feb 1930 nr. 2.

6 Jf. lov 27 feb 1930 nr. 3.

§ 3. Generelt om behandling av dyr

Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.

§ 4. ¹ Hjelpelikt

Enhver som påtreffer et dyr som åpenbart er sykt, skadet eller hjelpeløst, skal så langt mulig hjelpe dyret. Dersom dyret er et dyr fra dyrehold eller storvilt, og det ikke er mulig å yte god nok hjelp, skal eieren eller politiet² varsles umiddelbart.

Dersom det er åpenbart at dyret ikke kan leve eller bli friskt, kan den som påtreffer dyret avlive³ dette med det samme. Dyr fra dyrehold og storvilt skal ikke avlives i henhold til denne bestemmelsen dersom det lar seg gjøre å få tak i eieren, veterinær eller politiet innen rimelig tid.

Nødvendige utgifter til tiltak etter denne bestemmelsen skal staten betale, men utgifter knyttet til tiltak overfor dyr fra dyrehold kan kreves tilbake fra dyreholderen eller eieren.

Bestemmelsen i første og andre ledd gjelder tilsvarende for den som påfører dyr skade, men vedkommende kan ikke kreve dekning av staten for utgifter til hjelpetiltak.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om dekning av utgifter.

1 Jf. lov 15 juni 2001 nr. 75 § 14.

2 Jf. lov 4 aug 1995 nr. 53.

3 Se § 12.

§ 5. Varsling

Enhver som har grunn til å tro at dyr blir utsatt for mishandling eller alvorlig svikt vedrørende miljø, tilsyn og stell, skal snarest mulig varsle Mattilsynet¹ eller politiet.² Varslingsplikten gjelder med de begrensninger som følger av annen lovgivning.

Enhver som får kjennskap til at et større antall ville eller forvillede dyr er utsatt for sykdom, skade eller annen lidelse utenom det normale, skal snarest mulig varsle Mattilsynet¹ eller politiet.²

1 Jf. lov 19 des 2003 nr. 124.

2 Jf. lov 4 aug 1995 nr. 53.

§ 6. Kompetanse og ansvar

Dyreholder skal sørge for at dyr blir ivaretatt av tilstrekkelig og faglig kompetent personell. Andre skal ha nødvendig kompetanse til den aktiviteten de utfører.

Foresatt skal ikke la barn under 16 år ha et selvstendig ansvar for dyr.

Dyreholder skal ikke overlate dyr til personer som det er grunn til å tro ikke kan eller vil behandle dyret forsvarlig.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om krav til opplæring og kompetanse, herunder om godkjenning og om autorisasjon av personell.

§ 7. Krav om registrering eller tillatelse¹

Kongen kan i forskrifter stille krav til etablering, plassering, utforming og drift av aktiviteter omfattet av denne loven, herunder om tillatelse og tilbaketrekking av tillatelse, melding, registrering og godkjenning og om bortfall av godkjenning.

1 Se § 13 (1).

§ 8. Driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger

Dyreholder skal påse at driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger som brukes til dyr, er egnet til å ivareta hensynet til dyrenes velferd.

Den som markedsfører eller omsetter nye driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger til bruk på dyr eller i dyrehold, skal påse at disse er utprøvd og funnet egnet ut fra hensynet til dyrevelferd.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om omsetning og bruk av visse driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger samt om godkjenning og dokumentasjon av egnethet.

§ 9. ¹ Medisinsk og kirurgisk behandling

Medisinsk og kirurgisk behandling skal utføres på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte og ivareta dyrets funksjonsevne og livskvalitet.

Det skal ikke gjøres operative inngrep eller fjernes kroppsdeler på dyr uten at det foreligger forsvarlig grunn ut fra hensynet til dyrets helse. Det er likevel tillatt å foreta forsvarlig merking av dyr i dyrehold. Avhorning og kastrering er tillatt når det er nødvendig ut fra hensynet til dyrevelferd eller av andre særlige grunner.

Ved smertefulle inngrep skal det nyttes nødvendig bedøvelse og smertelindring.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om medisinsk og kirurgisk behandling, herunder fastsette vilkår for eller forby visse former for slik behandling og gjøre unntak fra andre ledd.

1 Jf. lov 15 juni 2001 nr. 75 §§ 13, 18 og 19.

§ 10. ¹ Merking av dyr

Ved merking av dyr skal det benyttes forsvarlige metoder som ikke påfører dyret atferdsmessige begrensninger eller unødige påkjenninger og belastninger.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om krav til merking av dyr, herunder påby og forby merking og merkemethoder, påby at merkede dyr skal være registrert i et register og bestemme hvem som skal ha innsyn i registeret. Det kan i forskrifter fastsettes vilkår for at umerkede dyr kan omplasseres eller avlives uten vederlag til eventuell eier.

1 Sml. lov 4 juli 2003 nr. 74 § 13.

§ 11. Transport

Transport skal foregå på en måte som er til minst mulig belastning for dyret. Dyr skal kun transporteres når de er i en slik tilstand at det er forsvarlig å gjennomføre hele transporten.

Transportmiddelet skal være egnet ut fra hensynet til dyrenes sikkerhet og egenart. Dyr skal ha nødvendig tilsyn og stell under transporten.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om transport av dyr.

§ 12. Avliving

Avliving av dyr og håndtering i forbindelse med avlivingen skal skje på dyrevelferdsmessig forsvarlig måte. Den som benytter bedøvings- eller avlivingsutstyr, skal påse at dette er egnet og vedlikeholdt.

Dyr som eies eller på annen måte holdes i menneskelig varetekt, skal bedøves før avliving. Bedøvingsmetoden skal gi bevissthetstap, og dyret skal være bevisstløst fra før avlivingen påbegynnes og til døden inntreffer. Krav om bedøving før avliving gjelder ikke hvis dyret avlives med en metode som gir umiddelbart bevissthetstap. Etter at avliving er utført, skal det påses at dyret er dødt.

Avliving i nødstilfelle¹ skal i størst mulig grad skje i samsvar med første og andre ledd.

Avliving av dyr skal ikke skje som et selvstendig underholdnings- eller konkurranseelement.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om krav til miljø, utstyr og håndtering i forbindelse med avliving av dyr. Kongen kan gjøre unntak fra bestemmelsene i andre ledd for andre dyr enn landdyr og sjøpattedyr.

1 Jf. bl.a. lov 19 juni 2009 nr. 100 § 17.

§ 13. Forsøk, undervisning og medisinsk virksomhet

For å kunne avle, holde, formidle, avlive eller bruke dyr til forsøk, til undervisning i annet enn alminnelig stell og håndtering, eller i medisinsk virksomhet, skal både institusjonen og den ansvarlige for den aktuelle aktiviteten ha tillatelse fra tilsynsmyndigheten.

Tillatelse etter første ledd kan ikke gis hvis formålet kan oppnås uten bruk av dyr, eller hvis dyrene kommer i fare for å bli utsatt for unødige påkjenninger og belastninger. Det skal ikke benyttes flere dyr enn nødvendig, og dyrene skal belastes minst mulig.

I tillatelse etter denne bestemmelsen kan det gjøres unntak fra lov 15. juni 2001 nr. 75 om veterinærer og annet dyrehelsepersonell § 18 første ledd nr. 3, slik at andre enn veterinær eller fiskehelsebiolog kan iverksette fullstendig eller lokal bedøvelse av dyr.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om bruk av dyr i forsøk, undervisning og medisinsk virksomhet, herunder om forbud mot visse typer forsøk og medisinsk virksomhet, om forbud mot bruk av visse dyrearter i forsøk og medisinsk virksomhet, samt om tillatelse og om unntak fra krav om tillatelse.

Kongen kan i forskrift gjøre unntak fra bestemmelsene i lovens kapittel I og II for bruk av dyr i forsøk.

§ 14. Særskilte forbud

Det er forbudt å:

- a) utøve vold mot dyr,
- b) hensette dyr i hjelpeløs tilstand,
- c) ha seksuell omgang med eller foreta seksuelle handlinger med dyr, og
- d) bruke levende dyr som fôr eller agn.

§ 15. Bygninger, gjerder og andre mindre innretninger

Bygninger, gjerder og andre mindre innretninger skal utføres eller oppføres og holdes ved like slik at dyr ikke utsettes for fare for unødige påkjenninger og belastninger. Det skal ikke brukes piggtråd i gjerde for å regulere dyrs ferdsel.

Den som er ansvarlig for bygningen, gjerdet og innretningen, skal føre nødvendig tilsyn med disse og gjennomføre nødvendige tiltak for å kunne oppdage, forebygge og avhjelpe fare for unødige påkjenninger og belastninger.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om bygninger, gjerder o.l., herunder om forbud mot og fjerning av slike, samt om unntak fra forbudet mot å bruke piggtråd i gjerde.

§ 16. Sporbarhet. Merking av produkter fra dyr¹

Kongen kan gi forskrifter om sporbarhet for dyr eller produkter fra dyr ut fra hensynet til dyrevelferd.

Kongen kan gi forskrifter om merking av produkter som stammer fra dyr, herunder om påbudte og frivillige merkeordninger.

1 Jf. lover 11 juni 1976 nr. 79 § 4 (1), a og 19 des 2003 nr. 124 §§ 10 og 11.

§ 17. Omsetning mv. av produkter fra dyr¹

Kongen kan i forskrift begrense, stille krav til eller forby produksjon, omsetning, import og eksport av produkter fra dyr som er omfattet av denne loven. Dette gjelder med de begrensninger som følger av overenskomst med fremmed stat eller internasjonal organisasjon eller av folkeretten for øvrig.

1 Jf. lover 11 juni 1976 nr. 79 § 4 (1), a og 19 des 2003 nr. 124 § 12.

§ 18. Adgang til sted og plikt til å yte bistand

Tilsynsmyndigheten¹ skal ha uhindret adgang til sted eller lokale der det er grunn til å tro at det holdes dyr eller foregår annen aktivitet omfattet av loven.² Dersom tilsynsmyndigheten ikke gis uhindret adgang og det er grunn til å tro at dyr er utsatt for unødige påkjenninger eller belastninger, kan tilsynsmyndigheten om nødvendig likevel ta seg inn med politiets bistand. Politiet skal ha

tilsvarende adgang når de er anmodet av tilsynsmyndigheten om å bistå. Utenlandske inspektører kan delta i inspeksjoner mv. når det er nødvendig for å ivareta Norges internasjonale forpliktelser.

Enhver som blir ført tilsyn med skal vederlagsfritt stille nødvendige lokaler, inventar, arbeidshjelp og redskaper til disposisjon for utøvelse av tilsynet og ellers være behjelpelig med å legge til rette for tilsynet.

1 Se § 30.

2 Jf. strl. § 156.

§ 19. Opplysningsplikt, dokumentasjon og kontrolltiltak

Dyreholder og andre som har plikter etter denne loven, skal på anmodning fra tilsynsmyndigheten gi opplysninger, melding, rapporter, dokumentasjon og innsyn i dokumenter som har betydning for tilsynsmyndighetens kontroll med etterlevelse av loven eller bestemmelser gitt i medhold av loven. Andre som har relevant informasjon, skal på anmodning fra tilsynsmyndigheten gi nødvendige opplysninger.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om innholdet i opplysnings- og dokumentasjonsplikten, og om plikt til å etablere og gjennomføre systematiske kontrolltiltak.

§ 20. Jakt, fangst og fiske

Jakt, fangst og fiske skal utøves på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.¹

Kongen kan til utfylling av første ledd gi nærmere forskrifter om jakt, fangst og fiske på viltlevende dyr.

Kongen kan gi forskrifter om jakt, fangst og fiske på dyr som eies eller på annen måte holdes i menneskers varetekt, herunder om trening for slik aktivitet, samt forby eller stille krav om særskilt tillatelse for slik aktivitet.

1 Jf. lov 29 mai 1981 nr. 38 § 19.

§ 21. Innfangning og håndtering av viltlevende dyr

Kongen kan gi forskrifter om innfangning og håndtering av viltlevende dyr, herunder om vilkår for og forbud mot slike aktiviteter.¹

1 Jf. lover 29 mai 1981 nr. 38 § 7 (2) og 19 juni 2009 nr. 100 § 15.

Kapittel II. Særlige bestemmelser om dyrehold

§ 22. Generelle vilkår for hold av dyr

Dyr skal bare holdes hvis de kan tilpasse seg holdet på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.

Kongen kan gi nærmere forskrifter som begrenser eller forbyr hold av visse dyrearter, raser eller avlsinjer.¹

1 Jf. lov 4 juli 2003 nr. 74 § 19.

§ 23. Dyrs levemiljø

Dyreholder skal sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd. Dyrers levemiljø skal fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel.

Dyr skal ha adgang til egnet og trygt tilholdsrom utenom normal beiteperiode.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om krav til dyrs levemiljø, herunder om egnet og trygt tilholdsrom, tiltak for å forebygge, oppdage og bekjempe brann og om unntak fra krav om tilholdsrom.

§ 24. Tilsyn og stell

Dyreholder skal sikre at dyr får godt tilsyn og stell, herunder sikre at:

- a) fôr, beite og vann er av god kvalitet, dekker dyrets behov for næring og væske og fremmer god helse og velferd. Dyr skal ikke tvangsfôres eller tvangsvannes, med mindre det skjer av dyrehelsemessig grunn,
- b) dyr beskyttes mot skade, sykdom, parasitter og andre farer. Syke og skadde dyr skal gis forsvarlig behandling og avlives om nødvendig,
- c) spredning av smitte begrenses, og
- d) dyr, der det er relevant, blir tilstrekkelig tamme til å kunne håndteres og stelles på dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om krav til omfang av tilsyn og stell og om beskyttelse og behandling av dyr.

§ 25. Avl

Avl skal fremme egenskaper som gir robuste dyr med god funksjon og helse.

Det skal ikke drives avl, herunder ved bruk av genteknologiske metoder,¹ som:

- a) endrer arveanlegg slik at de påvirker dyrs fysiske eller mentale funksjoner negativt, eller som viderefører slike arveanlegg,
- b) reduserer dyrs mulighet til å utøve naturlig atferd, eller
- c) vekker allmenne etiske reaksjoner.²

Dyr med arveanlegg som nevnt i andre ledd, skal ikke brukes i videre avl.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om avl av dyr i strid med prinsippene i denne bestemmelsen.

1 Se lov 2 apr 1993 nr. 38.

2 Se lov 2 apr 1993 nr. 38 § 11 a.

§ 26. Trening, fremvisning, underholdning og konkurranser

Den som trener dyr og den som bruker dyr til fremvisning, underholdning og konkurranser samt arrangør for slike aktiviteter, skal påse at dyr:

- a) er i stand til å gjennomføre aktiviteten uten å bli utmattet eller skadet,
- b) ikke utsettes for eller er påvirket av midler eller behandling som kan gjøre aktiviteten dyrevelferdsmessig uforsvarlig,
- c) ikke med hensikt påføres frykt, skade eller unødige påkjenninger og belastninger, og
- d) ikke trenes til eller brukes i kamper mot andre dyr eller mot mennesker.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om trening, fremvisning og konkurranser mv., herunder stille krav om særskilt tillatelse eller forby ulike former for slik aktivitet, forby bruk av visse dyrearter og forby visse former for midler og behandling.

Kongen kan gjøre unntak fra første ledd.

§ 27. Omsetning av dyr, ivaretagelse av andres dyr mv.

Den som selger eller overlater dyr til andre, skal gi den som overtar dyret nødvendig informasjon om forhold som er av betydning for dyrets velferd.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om import, eksport, omsetning, omplassering, utlodning, leie og lån av dyr samt om ervervsmessig ivaretagelse av andres dyr, herunder forbud mot slike aktiviteter. Kongen kan gi forskrifter om krav til medfølgende informasjon når dyr overføres fra en person til en annen.

§ 28. Utsetting av dyr i naturen¹

Dyr fra dyrehold kan bare settes ut i naturen for å bli viltlevende når dyret har gode muligheter for å tilpasse seg og overleve i det nye miljøet.

Kongen kan i forskrift fastsette vilkår for eller forbud mot utsetting av dyr i naturen.

¹ Se lov 19 juni 2009 nr. 100 §§ 28, 30 og 31.

Kapittel III. Administrative bestemmelser og sanksjoner

§ 29. Avgift og gebyr

Kongen kan i forskrifter pålegge gebyr for å dekke kostnader med tilsyn, kontroll og særskilte tjenester etter denne loven eller forskrifter hjemlet i denne loven.

Kongen kan i forskrifter pålegge virksomheter omfattet av lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) å betale en avgift på næringsmidler. Avgiften skal dekke kostnader med tilsyn og kontroll etter denne loven med hold og bruk av dyr i produksjon av næringsmidler der kostnadene ikke dekkes av gebyr etter første ledd.

Kongen kan i forskrifter pålegge produsenter eller importører å betale en avgift på fôr til dyr som ikke brukes til produksjon av næringsmidler. Avgiften skal dekke kostnader med tilsyn og kontroll etter denne loven med hold og bruk av dyr som ikke blir brukt i produksjon av næringsmidler og der kostnadene ikke dekkes av gebyr etter første ledd.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om beregning av gebyrene og avgiftene, og om innkreving og innbetaling av disse.

Ved forsinket betaling av avgifter og gebyr skal det betales rente i samsvar med lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling.

Avgifter og gebyr er tvangsgrunnlag for utlegg.¹

¹ Se tvangsl. § 7-2, e.

§ 30. Tilsyn og vedtak

Mattilsynet¹ fører tilsyn og kan fatte nødvendige enkeltvedtak for å oppnå etterlevelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven.

Mattilsynet oppnevner dyrevernemnder for å ivareta lekmannsskjønnet i dyrevelferdsarbeidet. Nemndene er en del av Mattilsynet.

Kongen kan delegere myndighet til andre offentlige og private organer enn Mattilsynet og gi bestemmelser om hvem som er klageinstans i slike tilfeller.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om utøving av tilsynet og om oppnevning, sammensetning og drift av tilsynsorganer.

1 Jf. lov 19 des 2003 nr. 124.

§ 30a. Forholdet til tjenesteloven

Kongen kan gi forskrift om saksbehandlingsregler til utfylling av reglene i tjenesteloven,¹ herunder om saksbehandlingsfrist og rettsvirkninger av fristoverskridelse.

Unntak fra tjenesteloven¹ § 11 annet ledd kan bare gjøres når det er begrunnet ut fra tvingende allmenne hensyn, herunder hensynet til privatpersoners beskyttelsesverdige interesser.

Saksbehandlingsreglene kan fravike reglene i denne loven og forvaltningsloven.²

0 Tilføyd ved lov 19 juni 2009 nr. 103 (ikr. 28 des 2009 iflg. res. 19 juni 2009 nr. 672).

1 Lov 19 juni 2009 nr. 103.

2 Lov 10 feb 1967.

§ 31. Kompensasjon¹

Ved inngripende vedtak om beiterestriksjoner grunnet rovilt etter § 30, har dyreeier rett til økonomisk kompensasjon. Kongen kan gi nærmere forskrifter om rett til, vilkår for og utmåling av slik kompensasjon.

1 Sml. lov 19 juni 2009 nr. 100 § 19.

§ 32. Gjennomføring av pålegg, midlertidig forvaring av dyr mv.

Dersom pålegg fra tilsynsmyndigheten ikke etterkommes, det er ukjent hvem som er ansvarlig, eller det er nødvendig å få gjennomført tiltak raskt, kan tilsynsmyndigheten selv iverksette nødvendige tiltak.

Tilsynsmyndigheten eller politiet kan etter vedtak ta dyr i midlertidig forvaring eller på annen måte sørge for at dyret får nødvendig tilsyn og stell. Vedtak fattet av politiet faller bort om det ikke stadfestes av tilsynsmyndigheten¹ innen 7 dager. Ansvar for dyr omfattet av politiets vedtak overføres til tilsynsmyndigheten når vedtaket stadfestes.

Midlertidig forvaring av dyr skal ikke vare lenger enn nødvendig. Dersom tilsynsmyndigheten finner at det ikke er forsvarlig å levere tilbake et dyr som er tatt i midlertidig forvaring, kan tilsynsmyndigheten fatte vedtak om salg, omplassering eller avliving av dyret.

Tiltak etter første og andre ledd og vedtak om avliving etter tredje ledd kan gjennomføres for dyreholders regning. Skyldige beløp er tvangsgrunnlag for utlegg.² Dersom dyret blir solgt, skal salgssummen utbetales til eieren med fradrag for kostnadene til forvaring av dyret og gjennomføring av salget.

Politiet skal hjelpe til med gjennomføring av tilsyn og vedtak når tilsynsmyndigheten ber om det.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om gjennomføring av pålegg og midlertidig forvaring av dyr.

0 Endret ved lov 10 apr 2018 nr. 4 (ikr. 1 mai 2018 iflg. res. 10 apr 2018 nr. 551, se lovens II for overgangsregler).

1 Se § 30.

2 Se tvangsl. § 7-2, e.

§ 33. Forbud mot aktiviteter omfattet av loven

Den som unnlater å etterkomme vesentlige pålegg eller grovt eller gjentatte ganger overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven, kan av Mattilsynet¹ ilegges nødvendige forbud mot aktiviteter omfattet av denne loven. Forbudet kan gjelde alle eller noen arter, en eller flere aktiviteter, for en viss periode eller inntil videre.

Domstolen kan i forbindelse med straffesak fastsette forbud som nevnt i første ledd.

1 Jf. lov 19 des 2003 nr. 124.

§ 34. Overtredelsesgebyr¹

Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven, kan ilegges et overtredelsesgebyr av tilsynsmyndigheten.² Gebyret skal stå i forhold til overtredelsens alvorlighetsgrad. Det kan videre tas hensyn til fortjeneste som den ansvarlige har hatt ved overtredelsen og tilsynsmyndighetens kostnader i tilknytning til kontrolltiltak og behandling av saken.

Vedtak om overtredelsesgebyr er tvangsgrunnlag for utlegg.³

Kongen kan gi nærmere forskrifter om overtredelsesgebyr, herunder bestemmelser om fastsettelse og beregning av gebyret.

1 Jf. fvl. kap. IX.

2 Se § 30.

3 Se tvangsl. § 7-2, e.

§ 35. Tvangsmulkt¹

Tilsynsmyndigheten kan ilegge tvangsmulkt i form av engangsmulkt eller løpende dagmulkt til den som unnlater å etterkomme et enkeltvedtak innen fastsatt frist.

Tvangsmulktens størrelse fastsettes under hensyn til hvor viktig det er at vedtaket gjennomføres, og hvilke kostnader det antas å medføre.

Tvangsmulkt kan fastsettes allerede i forbindelse med at et vedtak treffes når det anses nødvendig at fristen overholdes.

Vedtak om tvangsmulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.² Tilsynsmyndigheten kan frafalle påløpt tvangsmulkt.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om fastsettelse og beregning av tvangsmulkt.

1 Jf. fvl. § 51.

2 Se tvangsl. § 7-2, d.

§ 36. Etablering av dataregistre

Tilsynsmyndigheten¹ kan opprette nye eller knytte seg til eksisterende dataregistre når det er nødvendig av hensyn til lovens formål, eller når det er nødvendig for å oppfylle internasjonale avtaler som Norge har inngått. Slike registre kan ikke uten samtykke fra den det gjelder inneholde personopplysninger som er sensitive i henhold til lov 14. april 2000 nr. 31 om behandling av personopplysninger § 2 nr. 8.

Kongen kan gi forskrifter om plikt til å avgi opplysninger til slike registre.

1 Se § 30.

§ 37. Straff

Forsettlig eller grovt uaktsom overtredelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven eller vedtak gitt i medhold av loven, straffes med bøter eller fengsel inntil 1 år eller begge deler, såfremt forholdet ikke rammes av strengere straffebestemmelse.

Grov overtredelse straffes med fengsel inntil 3 år. Ved vurdering av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på overtredelsens omfang og virkninger, og graden av utvist skyld.

Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder ikke for overtredelse av §§ 4, 5 og 6.

0 Endret ved lov 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

Kapittel IV. Avsluttende bestemmelser

§ 38. Gjennomføring og utfylling

Kongen kan fastsette de forskrifter som er nødvendige for å oppfylle Norges forpliktelser som følge av EØS-avtalen, herunder at slike forskrifter i tilfelle motstrid skal gå foran denne loven.

§ 39. Endringer i andre lover

§ 40. Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser

Denne loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.¹ Fra samme tidspunkt oppheves lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyrevern samt lov 19. april 2002 nr. 11 om endringer i lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyrevern.

Forskrifter eller enkeltvedtak gitt i eller i medhold av lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyrevern gjelder fortsatt inntil de blir opphevet.

1 Fra 1 jan 2010 iflg. res. 19 juni 2009 nr. 703.

Norges Høyesterett - HR-2006-1551-A - Rt-2006-1105

Instans	Norges Høyesterett - Dom.
Dato	2006-09-08
Publisert	HR-2006-1551-A - Rt-2006-1105
Stikkord	Tingsrett. Landbruksrett. Dyrevern. Ulv. Kompensasjon for innmarksbeite.
Sammendrag	Udeladt her.
Saksgang	Nord-Østerdal tingrett TNOT-2004-61 - Eidsivating lagmannsrett LE-2004-102930 - Høyesterett HR-2006-1551-A, (sak nr. 2006/149), sivil sak, anke.
Parter	Kjetil Granrud, Sæming H. Hanestad, Terje Sjøberg, Per Lombnæs, Karstein Bergset, Erling Engbretsen, Liv Tone Trøen, Per Johan Otnes, Karl Sigurd Hole, Ola Jakob Akre, Lars Ola Otnes, Ola Sverre Moen (advokat Anita Wirak - til prøve) mot Staten v/Landbruks- og matdepartementet (Regjeringsadvokaten v/advokat Ole Wetlesen Borge).
Forfatter	Flock, Stabel, Utgård, Stang Lund, Lund.

Innholdsfortegnelse

NORGES HØYESTERETT - HR-2006-1551-A - RT-2006-1105FEJL! BOGMÆRKE ER IKKE DEFINERET.

INNHALDSFORTEGNELSE **FEJL! BOGMÆRKE ER IKKE DEFINERET.**

- (1) Dommer **Flock**: Dyrevernsmemnda i Rendalen traff i 2002 vedtak som blant annet innebar at sau på ubestemt tid måtte holdes borte fra et nærmere angitt rovdyrtruet beiteområde. Saken gjelder spørsmålet om vedtaket var hjemlet i daværende § 24 tredje ledd, jf. § 2 i dyrevernloven.
- (2) De tolv ankende parter er sauebønder fra Vestkjølen beitelag og Hanestadjjølen sausankelag i Rendalen kommune i Hedmark. Sauene i disse to beitelagene ble angrepet av ulv på utmarksbeite både i 1998 og 1999. Ulvene ble ikke tillatt felt, og sauene ble begge disse beitesesonger sanket ned. Saueeierne fikk kompensasjon fra staten for merutgifter ved innmarksbeite. De to påfølgende sesonger, i 2000 og 2001, beitet sauene overhodet ikke på utmarksbeitet, og saueeierne fikk utbetalt kompensasjon også for disse to årene.
- (3) Etter at det var felt 11 ulver i Hedmark i 2000 og 2001, anså miljøvernmyndighetene risikoen for ulveangrep som mindre. For 2002 ble det fra statens side bare tilbudt et sterkt redusert beløp i kompensasjon. Sauer ble da sluppet på utmarksbeitet. På Vestkjølen ble de utsatt for et massivt ulveangrep 22. juni, og i alt 73 sauer av en besetning på 353 gikk tapt. To dager senere, den 24. juni 2002, fattet dyrevernsmemnda i Rendalen slikt vedtak:
 - «1. Akutt sinking av all sau som beiter i utmark i beiteområde til Vestkjølen beitesankelag. Sauen må på inngjerdet beite eller flyttes til annet beiteområde.
 2. Stopp av all videre slipp av sau i utmark i beiteområde til Vestkjølen beitesankelag.
 3. Ved et bekreftet ulveangrep på Hanestadjjølen må all sau i dette beitelagets område også sankes inn, og flyttes til innmark eller annet beiteområde. Gjeting vil ikke bli vurdert som tilstrekkelig tiltak mot ulveangrep.
 4. Alle i Hanestadjjølen beitelag må forberede seg på akutt sinking.
 5. Det trengs ekstraordinært tilsyn med sauen som går i beiteområde til Hanestadjjølen beitelag, det vil si hver dag.»
- (4) Memnda vedtok samtidig at «Alle vedtakene blir stående inntil ulvene er felt eller det blir bekreftet fra Høgskolen på Evenstad at det ikke er revirhevdene ulv i området».
- (5) Sauene ble umiddelbart sanket ned fra Vestkjølen. Etter få dager angrep ulv også på Hanestadjjølen, og sauene ble da sanket ned derfra, jf. punkt 3 i vedtaket.
- (6) Det ble ikke gitt tillatelse til felling av ulv i området før i 2005. Sauene beitet følgelig ikke i beitelagenes utmarksområder resten av sesongen i 2002, og heller ikke i 2003 og i 2004. For 2002 fikk saueeierne utbetalt en kompensasjon fra staten på kr 250 per dyr, mens det årlige beløpet for de to siste årene var ca. kr 700 pr. beitedyr, noe som var vesentlig lavere enn det som var utbetalt i årene før 2002.
- (7) Tretten saueiere gikk til søksmål mot staten v/Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet. De krevde prinsipalt dom for at dyrevernmemndas vedtak 24. juni 2002 ble kjent ugyldig, og at staten ble tilpliktet å betale erstatning for påført økonomisk tap. Subsidiært krevet saueeierne erstatning etter analogi fra Grunnloven § 105 for påført tap «som følge av forbud mot bruk av eksisterende utmarksbeiter». Nord-Østerdal tingrett avsa 16. november 2004 dom med slik domsslutning:
 - «1. Staten v/Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet er erstatningsansvarlig for det økonomiske tap som saksøkerne påføres som følge av forbud mot bruk av eksisterende utmarksbeiter.
 2. For årene 2002, 2003 og 2004 pålegges staten v/Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet å betale erstatning til saksøkerne med i alt kr 2.267.310 -

tomillionertohundreogsekstisjutusentrehundreogti -, med slik fordeling som fastsatt foran. Beløpet forfaller til betaling 2 - to - uker etter dommens forkynnelse. I tillegg pliktes det betalt renter etter forsinkelsesrenteloven fra forfall til betaling skjer.

3. Hver av partene bærer sine egne saksomkostninger.»
- (8) Tingretten fant det «sterkt urimelig at de berørte saueiere selv skal måtte bære det økonomiske tap ved å innrette seg etter den vedtatte rovdyrpolitikken». Retten uttalte at det var tale om offentlige rådighetsinnskrenkninger over fast eiendom, og at erstatningsansvaret kunne utledes av prinsippene i Grunnloven § 105.
- (9) Staten anket dommen til Eidsivating lagmannsrett, som 14. november 2005 avsa dom med slik domsslutning:
 - «I hovedanken:
 1. Staten frifinnes
 2. I saksomkostninger for tingretten betaler Kjetil Granrud, Sæming H. Hanestad, Terje Sjøberg, Per Lombnæs, Karstein Bergset, Erling Engebretsen, Liv Tone Trøen, Per Johan Otnes, Karl Sigurd Hole, Ola Jakob Akre, Lars Ola Otnes, Runar Myrvold og Ola Sverre Moen - en for alle, alle for en - til staten kr 86.907 - åttisekstusennihundreogstju - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dommen med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall til betaling skjer.
 3. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler Kjetil Granrud, Sæming H. Hanestad, Terje Sjøberg, Per Lombnæs, Karstein Bergset, Erling Engebretsen, Liv Tone Trøen, Per Johan Otnes, Karl Sigurd Hole, Ola Jakob Akre, Lars Ola Otnes, Runar Myrvold og Ola Sverre Moen - en for alle, alle for en - til staten kr 107.630 - etthundreogstjusensekshundreogtretti - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dommen med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall til betaling skjer.
 - I motanken
 1. Staten frifinnes.
 2. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler Kjetil Granrud, Sæming H. Hanestad, Terje Sjøberg, Per Lombnæs, Karstein Bergset, Erling Engebretsen, Liv Tone Trøen, Per Johan Otnes, Karl Sigurd Hole, Ola Jakob Akre, Lars Ola Otnes, Runar Myrvold og Ola Sverre Moen - en for alle, alle for en - til staten kr 28.000 - tjueåttetusen - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dommen med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall til betaling skjer.»
- (10) Lagmannsretten fant at dyrevernemndas vedtak var gyldig. Det var av midlertidig varighet, og det førte ikke til en rådighetsinnskrenkning som ga rett til erstatning etter prinsippet i Grunnloven § 105.
- (11) Med unntak av Runar Myrvold har saueierne, Kjetil Granrud mfl., anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens bevisvurdering og rettsanvendelse. I anken er gjort gjeldende både det prinsipale og det subsidiære grunnlag fra de tidligere instanser. Høyesteretts kjæremålsutvalg henviste i kjennelse avsagt 15. februar 2006 anken til behandling i Høyesterett for så vidt gjaldt det prinsipale spørsmål om dyrevernloven ga hjemmel for dyrevernemndas vedtak. Anken for øvrig ble nektet fremmet.
- (12) Når det gjelder det spørsmål som Høyesterett skal behandle, står saken så vel i faktisk som i rettslig henseende i det vesentlige i samme stilling for Høyesterett som for tingretten og lagmannsretten. I og med at saken for Høyesterett etter kjæremålsutvalgets avgjørelse bare gjelder spørsmål knyttet til

gyldigheten av dyrevernemndas vedtak, er det bare staten v/Landbruks- og matdepartementet som er motpart.

- (13) De ankende parter, *Kjetil Granrud mfl.*, har i hovedsak gjort gjeldende:
- (14) Dyrevernavloven gir dyrevernemnda kompetanse til å gi dyreeieren pålegg. Denne kompetansen korresponderer med - og går ikke lenger enn - de plikter loven pålegger dyreeieren. Prinsipalt gjøres gjeldende at loven ikke hjemler et vedtak med slikt innhold som dyrevernemnda fattet 24. juni 2002.
- (15) Etter dyrevernavloven § 2 er det bare de lidelser som påføres i utrengsmål som det oppstilles forbud mot. Dyrenes risiko for å bli påført lidelser må her veies mot dyreeierens interesser i å drive sin næring på en hensiktsmessig måte. Det er ingen holdepunkter i lovforarbeidene for at angrep av rovvilt, som både er og har vært en del av naturens gang, skulle påføre sauene lidelse i utrengsmål. Det er heller ingen holdepunkter i forarbeidene for at loven kan strekkes så langt at man skulle kunne forby bruk av beiteområder som inngår som et nødvendig ledd i tradisjonelt husdyrhold.
- (16) Det er en uttalt politisk målsetting at rovdyrforvaltningen skal kombineres med tiltak som gir grunnlag for en aktiv jordbruksproduksjon basert på bruk av beiteressursene i utmarka, og det er et statlig ansvar å ta de kostnadene som gjennomføringen av rovdyrpolitikken fører med seg. Det følger av dette at dyrevernavlovens bestemmelser, som er basert på at det er dyreeieren selv som må bære kostnadene ved tiltak, ikke kan anvendes på en måte som fører til at utmarksbeite - og dermed næringsgrunnlag - går tapt.
- (17) De ankende parter finner støtte for sitt syn i Justisdepartementets lovavdelings uttalelse av 5. november 2002. Lovavdelingen uttaler her blant annet at dyreeierens plikt etter dyrevernavloven § 5 a neppe «er så omfattende at dyreeiere av dyrevernavmessige grunner kan bli tvunget til å oppgi tradisjonelle beiteområder», og det antas at «rovdyrskader på husdyr som beiter på tradisjonelle beitearealer, i utgangspunktet ikke er påført husdyrene i utrengsmål».
- (18) Dersom dyrevernavloven gir hjemmel for vedtak av den art som dyrevernemnda har truffet, bestrides at nemnda har foretatt en forsvarlig avveining mellom den risiko for unødvendige lidelser som måtte ha foreligget, og de kostnader og ulemper som vedtaket ville innebære for saueeierne. Denne avveining kan domstolene prøve fullt ut.
- (19) Risikoen for nye lidelser var neppe så stor som det nemnda la til grunn. Etter ulveangrepet 22. juni 2002 uttalte fylkesmannen etter å ha konsultert Direktoratet for naturforvaltning at man «ikke fant grunnlag for å iverksette omfattende tiltak slik som akutt nedsanking», og man fant heller ikke «å kunne anbefale at slipp av beitedyr i området opphører». Saueeierne hadde ikke selv innmarksbeite. De ble dermed påført store kostnader og ulemper ved den vedvarende ordning med beite på innmark som vedtaket førte til. Den interesseavveining som må foretas etter dyrevernavloven § 2, skulle derfor ha falt ut i dyreeiernes favør.
- (20) Det ugyldige vedtaket har påført de ankende parter et økonomisk tap som staten er erstatningsansvarlig for. Man nøyer seg for Høyesterett med å kreve det beløp som tingretten tilkjente, altså totalt kr 2.127.925 for de tre år man forholdt seg etter vedtaket, med tillegg av renter. Det er da gjort fradrag for de kr 139.385 til Runar Myrvold, som ikke har anket lagmannsrettens dom.
- (21) Kjetil Granrud mfl. har nedlagt slik påstand:
«1. Vedtaket fra Dyrevernemnda i Rendalen av 24. juni 2002 kjennes ugyldig.

2. Tingrettens dom pkt. 2 stadfestes, dog slik at erstatningsbeløpet settes til kr 2.127.925.
 3. Staten v/Landbruks- og matdepartementet tilpliktes å erstatte ankende parter saksomkostninger både for tingretten, lagmannsretten og Norges Høyesterett med tillegg av den til enhver tid fastsatte forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.»
- (22) Ankemotparten, *staten v/Landbruks- og matdepartementet*, har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (23) Lagmannsretten har korrekt kommet til at dyrevernloven § 24 tredje ledd jf. § 2 ga dyrevernemnda tilstrekkelig kompetanse til å treffe det vedtaket som ble fattet 24. juni 2002. Det er enighet om at nemndas kompetanse til å gi pålegg korresponderer med de plikter som dyreeieren har etter loven.
- (24) Det erkjennes at det er tale om et vedtak som utvilsomt er tyngende overfor de ankende parter, og at man derfor må kunne stille krav om at det har en klar hjemmel i loven. Dyrevernloven § 2 oppfyller dette vilkåret. Bestemmelsen er en rettslig standard. Lovgiveren har dermed tatt høyde for at den faktiske situasjon kunne endre seg. Det har den da også gjort: Rovdyr utgjorde en langt mindre alvorlig trussel mot husdyrhold i 1974 enn hva situasjonen er i dag. - Bestemmelsen er helt generelt utformet, uten å skille mellom ulike årsaker til at dyr kan bli påført lidelser. Og den inneholder ingen begrensning med hensyn til karakteren av de plikter som dyreeieren har, og som dermed kan pålegges ham av dyrevernemnda i vedtak etter § 24 tredje ledd.
- (25) I dette tilfellet forelå en vedvarende ekstraordinær fare for angrep så lenge det befant seg revirhevdende ulv i beiteområdet. I et slikt tilfelle må § 2 gi hjemmel for plikt til å avstå fra å føre sauen tilbake til utmarksbeitet.
- (26) I Ot.prp.nr.68 (1999-2000) uttalte Landbruks- og matdepartementet at det var naturlig å forstå forarbeidene til dyrevernloven slik at eier/innehaver av dyr pliktes å sørge for et skjerpet tilsyn i rovdrytsatte områder, og at blant annet flytting av dyr til nye beiteområder kunne være et hensiktsmessig forebyggende tiltak. Den lovendring som var foreslått, ble ikke vedtatt av Stortinget. Men uttalelsen i forarbeidene til endringsloven - lov nr. 6/2001 - viser at stortingsflertallet støttet Landbruks- og matdepartementets syn.
- (27) Selv om staten verken kan vise til noen langvarig eller fast forvaltningspraksis, har ulike dyrevernemnder flere ganger gitt pålegg til dyreeiere om å ta sauer hjem fra utmarksbeite som følge av risiko for angrep fra rovdyr. Det følger videre av fremlagt dokumentasjon at dette er en praksis som også støttes av sentrale forvaltningsorganer. Den uttalelse fra Justisdepartementets lovavdeling som de ankende parter påberoper, berører først og fremst tilsynsplikten etter dyrevernloven § 5 a - som ikke gir noen hjemmel for å pålegge dyreeieren å ta sauen ned fra utmarksbeite - mens dyreeierens plikter etter lovens § 2 bare behandles i liten grad.
- (28) I den akutte situasjon som forelå da dyrevernemnda traff sitt vedtak, har nemnda foretatt en forsvarlig vurdering. At vurderingen var riktig, ble forsterket ved de nye angrep på sau på Hanestadkjølen en uke etter det første angrepet. Det var varslet i forkant av beitesesongen at det kunne bli aktuelt med nedsanking av sauen. I og med at beiteområdene lå utenfor det forvaltningsområdet hvor ulven skulle være, kunne nemnda legge til grunn at ulven ville bli skutt så snart bestandssituasjonen tillot det.
- (29) Nemnda valgte å gjøre pålegget minst mulig inngripende. Man var klar over den økonomiske belastning som saueierne ble påført. Det må her tas i betraktning at de for årene 2003 og 2004 årlig har fått utbetalt kompensasjon som nesten fullt ut tilsvarer beregnede merkostnader.

- (30) Staten v/Landbruks- og matdepartementet har nedlagt slik påstand:
«1. Lagmannsrettens dom stadfestes.
2. Staten v/Landbruks- og matdepartementet tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett med tillegg av renter etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall og til betaling skjer.»
- (31) **Mitt syn på saken:**
- (32) Jeg er kommet til at anken må tas til følge.
- (33) Innledningsvis finner jeg grunn til å nevne noen hovedlinjer innenfor rovviltforvaltningen. Det følger av fredningsprinsippet i viltloven § 3 at alt vilt - og derunder ulv - er fredet med mindre annet følger av lov eller vedtak med hjemmel i lov. Etter lovens § 12 kan Direktoratet for naturforvaltning iverksette felling av blant annet ulv eller gi tillatelse til felling «for å forhindre skade på bufe eller tamrein». Jeg tilføyer at eieren eller noen som opptrer på hans vegne kan felle ulv «under direkte angrep på bufe», jf. lovens § 11.
- (34) Vår rovdyrpolitikk bygger på den oppfatning at den enkelte borger ikke skal påføres omkostninger ved påført skade eller ved tiltak for å forebygge skade. Staten yter etter viltloven § 12a full erstatning for tap og følgekostnader når husdyr blir skadet av rovvilt. I tillegg kommer de årlige bevilgninger til forebyggende tiltak. Jeg har allerede nevnt at de private parter i vår sak i flere år forut for 2002 mottok en årlig kompensasjon for å holde sine sauer borte fra de ulveutsatte utmarksbeitene på Vestkjølen og Hanestadkjølen.
- (35) Det er vedtatt forvaltningsområde for ynglende ulv, som blant annet omfatter de sørøstlige deler av Hedmark fylke. Det beiteområde som vår sak omhandler, ligger utenfor - nord for - dette forvaltningsområdet.
- (36) I 1997 ble det konstatert yngling på Koppangkjølen. Beiteområdene i vår sak lå innenfor reviret. Ny yngling ble registrert i 2002 og 2004. De to siste ulvene i dette området ble felt i januar 2005, og fra den påfølgende beitesesong har sauen på ny beitet på disse utmarksområdene.
- (37) Jeg går etter dette over til å se nærmere på det vedtak fra dyrevernemnda som jeg har gjengitt tidligere, og som de ankende parter bestrider gyldigheten av. Vedtaket inneholder flere pålegg av noe ulik karakter.
- (38) Punkt 1 og 2 i vedtaket gjelder Vestkjølen beitesankelag. Sau som befant seg i dette beiteområdet ble i punkt 1 pålagt umiddelbart sanket og anbrakt på inngjerdet beite eller i et annet beiteområde. I praksis betød det at sauen umiddelbart måtte bringes i sikkerhet for ulven. Dyrevernemnda har for sikkerhets skyld i punkt 2 gitt uttrykk for at ytterligere sau ikke skulle slippes ut i dette beiteområdet.
- (39) Jeg kan ikke se at det overhodet kan være tvilsomt at nemnda hadde tilstrekkelig hjemmel i § 24 tredje ledd jf. § 2 for å kunne treffe et slikt vedtak. Dersom sauen på beiteområdet på Vestkjølen på denne måten ikke ble brakt i sikkerhet, antar jeg at man i løpet av kort tid hadde stått i fare for å miste i det minste store deler av besetningen. Det er på det rene at ulven i en slik situasjon går frem på en måte som fører til at mange dyr ikke mister livet momentant, men blir skadet og dermed påføres store lidelser. Jeg tilføyer at eieren av de dyrene som ble angrepet, selv sørget for å frakte sauene ned til bygda, og at dette skjedde allerede før dyrevernemnda traff sitt vedtak.

- (40) Punkt 3 i vedtaket har et innhold som i det vesentlige fastsetter samme prosedyre for beiteområdet på Hanestadkjølen som på Vestkjølen. Men her hadde man på vedtakstidspunktet ikke opplevet noe angrep fra ulven. Vedtaket var følgelig betinget. Plikten til å ta hånd om sauene ble først utløst ved et «bekreftet ulveangrep». Punkt 4 inneholdt vel neppe mer enn det som fulgte av de tre foregående punktene: Eierne av sau på Hanestadkjølen måtte være forberedt på å ta hånd om sine dyr på meget kort varsel. Jeg kan heller ikke se at et slikt betinget vedtak - knyttet til nokså umiddelbart forestående angrep i samme område - skulle falle utenfor den hjemmelen til å pålegge en dyreeier tiltak som er gitt i dyrevernloven § 24 tredje ledd jf. § 2, og viser til det jeg allerede har sagt.
- (41) Det samme gjelder vedtakets punkt 5, som pålegger tilsyn med sauene på Hanestadkjølen. Jeg tilføyer at saueierne selvsagt var fullt klar over den risiko som beite i denne utmarka var forbundet med. Eierne av de dyr som ble angrepet på Vestkjølen, opplyser i sin forklaring for Høyesterett at man engasjerte familie og venner for å passe på sauene, og at han selv med sin familie var til stede på setra natt til 22. juni da ulvene gikk til angrep mot sauene på setervollen om morgenen.
- (42) Dyrevernemndas vedtak inneholder imidlertid en bestemmelse som snart skulle vise seg å bli ytterst tyngende for saueierne: De pålegg som vedtakene inneholdt skulle bli stående inntil ulvene var felt, eller det på annen måte ble brakt på det rene at det ikke var revirhevdende ulv i området. Felling var et forhold som etter viltloven § 12 hørte inn under Direktoratet for naturforvaltning, og som lå utenfor dyrevernemndas myndighetsområde. Som nevnt viste det seg at fellingen ikke ble besluttet og gjennomført før på nyåret 2005. Etter det opplyste hadde dette sin årsak i at en for tidlig felling ville vanskeliggjøre utviklingen av en bærekraftig ulvestamme.
- (43) Det følger av dyrevernloven § 27 at det er dyreeieren som skal bære utgiftene ved tiltak etter lovens § 24. I dette tilfellet ble det tale om å skaffe og deretter å gjennomføre beite for nærmere 4 000 dyr i praktisk talt tre beitesesonger. De ankende parter er i tingretten i gjennomsnitt blitt tilkjent erstatning langt opp mot kr 200.000 hver, men gjør gjeldende at deres økonomiske tap er vesentlig høyere. Jeg har ikke grunnlag for å gå nærmere inn på denne siden av saken.
- (44) Dyrevernloven § 2 har karakter av å være en rettslig standard, der innholdet kan endre seg med utvikling og oppfatning i samfunnet. Samtidig er plikten etter § 2 straffesanksjonert, jf. § 31, og dette tilsier at bestemmelsen må gis et innhold som så langt som mulig sikrer klarhet og forutberegnelighet. Når regelen om dyreeierens plikter i dyrevernloven § 2 skal anvendes, blir det tale om en avveining av de lidelser som dyret risikerer å bli påført, mot de oppofrelser som dyreeieren kan pålegges for at denne risikoen skal fjernes eller reduseres. I dette tilfellet utløste dyrevernemndas vedtak tidsbestemte oppofrelser og utlegg som, slik jeg ser det, går langt ut over de byrder som lovgiveren kan ha ment skulle kunne pålegges dyreeierne. Rovdyr har til alle tider i større eller mindre grad representert en fare for at husdyr blir påført lidelser. Like fullt synes det til nå å ha vært en fremmed tanke at dyreeiere ut fra hensynet til vern mot rovdyr over et langt tidsrom skulle kunne pålegges å avstå fra å bruke sin utmarkseiendom som beite.
- (45) Dette antas å ha sammenheng med den mulighet som har vært til stede for å fjerne faren ved jakt på rovdyret. Adgangen til slik jakt er nå sterkt begrenset ved det vern av rovdyr som er gjennomført, jf. de bestemmelser i viltloven som jeg allerede har nevnt. Det er disse verneregler som er den direkte årsak til at det akutte problemet som oppsto på de ankende parters utmark i juni 2002, ikke ble løst i løpet av kort tid.
- (46) Det er etter dette mitt syn at dyrevernemnda ikke hadde hjemmel for å beslutte - og deretter opprettholde - et vedtak om beiteforbud i utmarken på Vestkjølen og Hanestadkjølen av en slik

varighet som ble resultatet i dette tilfellet. I realiteten er det naturfredningssyn og ikke dyrevernhensyn som har vært årsak til at beiteforbudet ble stående ved lag. Man er da utenfor dyrevernloves ordning med offentlige pålegg for dyreeierens egen regning.

- (47) Som nevnt har naturvernmyndighetene i overensstemmelse med den kompensasjonsordning som er etablert i denne sektoren, betalt erstatning for årene 2003 og 2004 med årlige beløp som langt på vei dekker de ankende parter bruttokrav, slik de ble utmålt av tingretten. Staten har erkjent at dyrevernemndas vedtak, dersom det kjennes ugyldig, vil utløse det erstatningskrav som tingretten tilkjente dyreeierne. Dermed vil det i praksis bli gitt en kompensasjon også for året 2002 som grovt sett svarer til den som miljøvernmyndighetene allerede har gitt for de to påfølgende år.
- (48) Staten har som nevnt erkjent erstatningsansvar i denne situasjon. De ankende parter har påstått tingrettens erstatningsutmåling stadfestet, med den reservasjon at det gjøres fradrag for de kr 139.385 som i tingretten ble tilkjent Runar Myrvold. Staten har ikke hatt innvendinger mot beløpene.
- (49) Anken har ført frem, og de ankende parter tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett, jf. tvistemålsloven § 180 annet ledd og § 172 første ledd. Salær til prosessfullmektigen er for Høyesterett krevet med kr 220.000. Forhandlingene tok halvannen dag, og saken har reist spørsmål som også ble behandlet i de tidligere instanser. Under henvisning til tvistemålslovens § 176 settes beløpet til kr 150.000. I tillegg kommer diverse utgifter, blant annet til rettsgebyr og et sakkyndig vitne, på kr 54.294,88. Saksomkostninger for Høyesterett tilkjennes etter dette med kr 204.295.
- (50) Jeg finner videre at de ankende parter også må tilkjennes saksomkostninger for tingrett og lagmannsrett. For lagmannsretten ble forgjeves inngitt aksessorisk motanke over erstatningsutmålingen. Saksomkostningskravet for lagmannsretten er imidlertid begrenset til å gjelde hovedanken. For tingretten tilkjennes saksomkostninger med kr 256.678 og for lagmannsretten med kr 182.646. Det samlede beløp blir dermed kr 643.619. I tillegg kommer renter slik som krevet.
- (51) Jeg stemmer for denne dom:
1. Dyrevernemnda i Rendalens vedtak av 24. juni 2002 kjennes ugyldig.
 2. Tingrettens dom - domsslutningens punkt 2 - stadfestes, dog slik at det samlede erstatningsbeløp settes til 2 127.925 - tomillionerettihundreogtjuesjutusenihundreogtjuefem - kroner.
 3. I saksomkostninger for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett betaler staten v/Landbruks- og matdepartementet til Kjetil Granrud, Sæming H. Hanestad, Terje Sjøberg, Per Lombnæs, Karstein Bergset, Erling Engebretsen, Liv Tone Trøen, Per Johan Otnes, Karl Sigurd Hole, Ola Jakob Akre, Lars Ola Otnes og Ola Sverre Moen i fellesskap 643.619 - sekshundreogførtitretusensekshundreogtjue - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall til betaling skjer.
- (52) Dommer **Stabel**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (53) Dommar **Utgård**: Det same.
- (54) Dommer **Stang Lund**: Likeså.
- (55) Dommer **Lund**: Likeså.

Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. *Dyrevernemnda i Rendalens vedtak av 24. juni 2002 kjennes ugyldig.*
2. *Tingrettens dom - domsslutningens punkt 2 - stadfestes, dog slik at det samlede erstatningsbeløp settes til 2 127.925 - tomillionerettthundreogtjuesjatusennihundreogtjuefem - kroner.*
3. *I saksomkostninger for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett betaler staten v/Landbruks- og matdepartementet til Kjetil Granrud, Sæming H. Hanestad, Terje Sjøberg, Per Lombnæs, Karstein Bergset, Erling Engebretsen, Liv Tone Trøen, Per Johan Otnes, Karl Sigurd Hole, Ola Jakob Akre, Lars Ola Otnes og Ola Sverre Moen i fellesskap 643.619 - sekshundreogførtitretusensekshundreognitten - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall til betaling skjer.*